MINISTERUL EDUCAŢIEI NAŢIONALE

LIDIA TUDORACHE

Limba latină

Manual pentru clasa a X - a



EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ S.A.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educaţiei Naţionale.

Manualul este aprobat prin Ordinul ministrului Educaţiei şi Cercetării nr. 3787 din 05.04.2005, în urma licitaţiei organizate de către Ministerul Educaţiei şi Cercetării, este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordinul ministrului Educaţiei şi Cercetării nr. 4598 din 31.08.2004 şi este distribuit **gratuit** elevilor.

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:						
Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Şcoala	Anul şcolar	Starea manualului*	
					la primire	la returnare
1.						
2.						
3.						
4.						

* Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat.

Cadrele didactice vor controla dacă numele elevului este scris corect.

Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
TUDORACHE, LIDIA
Limba latină: manual pentru clasa a X-a / Tudorache Lidia. –
Bucureşti : Editura Didactică şi Pedagogică, 2019
ISBN 978-606-31-0795-5

811.124

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, S.A.,
Str. Spiru Haret nr. 12, sector 1, cod 010176, Bucureşti
Tel./fax: 021.312.28.85
e-mail: office@edituradp.ro
www.edituradp.ro
Librăria E.D.P.: str. Gen. Berthelot nr. 28-30, sector 1

Referenţi:
conf. univ. dr. **Ana-Cristina Halichias**
Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine – Catedra de Limbi Clasice
asistent univ. drd. **Oana Uţă Bărbulescu**
Universitatea din Bucureşti, Facultatea de litere – Catedra de limba română

Redactor: **Geangineta Daneş**
Tehnoredactare: **Cati-Narcizia Lupu**
Coperta: **Elena Drăgulelei Dumitru**

Comenzile pentru această lucrare se primesc:
• prin poştă: pe adresa editurii
• prin e-mail: comenzi@edituradp.ro
comercial@edituradp.ro
• prin tel./fax: 021.315.73.98

CNI CORESI
Tipărit la C.N.I. „CORESI" S.A.

Număr de plan: 64010 /2019

PREFAȚĂ

Manualul *Limba latină,* clasa a X-a este rezultatul unui efort de structurare, de elaborare și de prezentare a cunoștințelor esențiale de limba latină de ordin literar, istoric, lingvistic, în acord cu cerințele *Programei școlare* pentru clasa a X-a, ciclul inferior al liceului.

El a fost elaborat avându-se în vedere *curriculum*-ul diferențiat pentru filiera teoretică, profil umanist, putând fi aplicat și pentru filiera vocațională, profil teologic, prin selectarea textelor din următorii autori: *Gaius Iulius Caesar, Gaius Sallustius Crispus, Aurelius Augustinus* și *Vulgata* (*Noul Testament*) – în funcție de care manualul a fost structurat în patru secvențe (capitole) ample.

Fiecare secvență pune la dispoziția profesorilor și a elevilor, printr-o succesiune de lecții, un instrument de lucru în care sunt cuprinse informații privitoare la istoria literaturii, la cultura și la civilizația romană, la gramatică și lexic. Astfel, *tabelele sinoptice, Reperele biografice* și informațiile legate de *Opera*, existente la începutul fiecărui capitol, au rolul de a sistematiza cronologic și de a forma o imagine de ansamblu asupra epocii și autorului din care au fost selectate textele. Fragmentele alese pentru traducere au un conținut variat și atrăgător, exemplificând linia ideatică și stilistică a scriitorului, concomitent cu temele gramaticale studiate.

Vocabularul adiacent, *Vocabula,* grupajul de întrebări incluse în rubrica *Studiul textului* și temele diverse recomandate stimulativ prin îndemnul *Exprimați-vă părerea!* ușurează accesul elevilor la înțelegerea textului și a subiectului abordat, dând posibilitatea acestora să-și exprime și să-și argumenteze părerile.

Rubricile *Știați că...*, textele *Invitației la lectură, Proverbia, Dicta clara* sau *Dicta Sancta* (în cazul autorilor creștini), prezente în cadrul fiecărei lecții, completează și îmbogățesc înțelegerea aprofundată a textelor, dar și receptarea unor noțiuni moral-civice, creștine, mitologice, referitoare la instituții și concepte politice, la personalități istorice și culturale.

Gramatica este asociată firesc studiului textului literar. Recapitularea morfologiei se bazează pe exerciții de recunoaștere a formelor flexionare, de traducere, de precizare a structurilor morfematice, de eliminare a „intrusului", având un grad de dificultate bine dozat. Expunerea noilor subiecte de morfologie și de sintaxă este sistematică și se sprijină, în

vederea unei asimilări eficiente, pe exerciţii variate, numeroase, în spiritul programei, prezentate sub îndemnul *Exersaţi!* , destinate efectuării în clasă, dar şi muncii individuale.

În domeniul lexicului, nu lipseşte invitaţia de a descoperi etimonul latin, valoarea unor prefixe şi a unor sufixe din latină sau greacă, dobândindu-se o mai bună înţelegere a lexicului românesc moştenit sau împrumutat.

Partea finală a fiecărei secvenţe cuprinde un set de teme pentru lucrări, referate sau portofolii şi de exerciţii gramaticale – *Evaluaţi-vă cunoştinţele!* – precum şi *Reperele literare* – extrase din studii publicate asupra operei autorilor – cu rol de a preciza, întări şi sedimenta informaţiile anterioare.

Ilustraţia oferă informaţii suplimentare asupra actului de cultură, de istorie şi de civilizaţie, la acestea adăugându-se şi un suport grafic atractiv şi funcţional.

Se recomandă profesorilor predarea unui capitol în cinci sau şase lecţii şi efectuarea traducerii textului în clasă. Temele şi exerciţiile vor fi abordate diferenţiat în funcţie de interesul elevilor şi de nivelul clasei.

AUTOAREA

I. GAIUS IULIUS CAESAR

- **Repere biografice şi opera**
- **Descriptio Galliae**
  - Recapitularea declinării substantivului
  - Sintaxa nominativului şi a genitivului
- **Orgetŏrix**
  - Recapitularea adjectivului
  - Comparaţia neregulată
  - Complementul comparativului şi al superlativului
  - Adverbul
  - Sintaxa dativului
- **Descriptio Britanniae**
  - Recapitularea modurilor şi a timpurilor formate de la tema prezentului
  - Diateza pasivă. Tema prezentului
  - Sintaxa acuzativului
- **Dei Germanōrum**
  - Recapitularea modurilor şi a timpurilor formate de la tema perfectului
  - Sintaxa ablativului
- **Caesar et Vercingetŏrix**
  - Modurile şi timpurile formate de la tema supinului
  - Diateza pasivă. Timpurile din sfera perfectului
  - Sintaxa frazei
  - Participiala relativă şi ablativul absolut
- **Evaluaţi-vă cunoştinţele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**

Via Appia



GAIUS[1] IULIUS CAESAR

(100 a. Chr. – 44 a. Chr.)

1. Lumea romană până în vremea lui Caesar

<table>
<tr><th>CONTEXTUL ISTORIC</th><th colspan="2">CONTEXTUL LITERAR</th></tr>
<tr><td rowspan="4">ROMA REGALĂ
• 21 aprilie 753 a. Chr. – întemeierea Romei
• 753 a. Chr. – 616 a. Chr. – epoca latină a Romei; primii patru regi legendari: Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus Marcius
• 616 a. Chr. – 509 a. Chr. – epoca etruscă a Romei; ultimii trei regi legendari: Tarquinius Priscus, Servius Tullius, Tarquinius Superbus
REPUBLICA ROMANĂ
• 509 a. Chr. (data tradițională) – instaurarea republicii romane de către Lucius Iunius Brutus

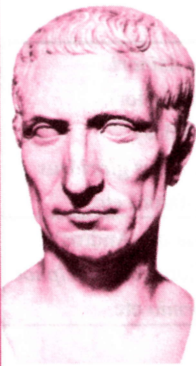
Hannibal Scipio Africanul</td><td colspan="2">ÎNCEPUTURILE LITERATURII LATINE</td></tr>
<tr><td>LITERATURĂ ORALĂ</td><td>• Carmĭna convivalia (cântece de ospăț)
• Incantationes (incantații)
• Neniae (bocete)
• Versus Fescennini (mici altercații țărănești)
• Carmĭna triumphalia (cântece triumfale)
• Satura (mică reprezentație scenică)
• Atellana (farse rustice orale)
• Mimus (improvizații dramatice bazate pe gestică și mimică)</td></tr>
<tr><td>LITERATURĂ SCRISĂ</td><td>• Carmĭna Saliaria (Cântecele Salienilor)
• Carmen fratrum Arvalium (Cântecul fraților Arvali)
• Leges XII Tabulārum (Legile celor XII table)</td></tr>
<tr><td colspan="2">PERIOADA ARHAICĂ
(mijlocul sec. al III-lea a. Chr. – mijlocul sec. al II-lea a. Chr.)</td></tr>
<tr><td>• 264 – 241 a. Chr. – primul război punic</td><td>Livius Andronicus
(? 294. a Chr. – 204 a. Chr.)</td><td>• Odyssēa (traducere din limba greacă) tragedii, comedii grecești</td></tr>
<tr><td rowspan="2">• 218 – 201 a. Chr. – al doilea război punic
• 202 a. Chr. – victoria lui Scipio asupra lui Hannibal, la Zama</td><td>Gnaeus Naevius
(? 269 a. Chr. – 201 a. Chr.)</td><td>• Bellum Punĭcum (epopee romană originală), comedii, tragedii grecești</td></tr>
<tr><td>Quintus Ennius
(239 a. Chr. – 169 a. Chr.)</td><td>• Annales (Analele – epopee romană), Saturae; tragedii, comedii</td></tr>
</table>

[1] Gaius – *praenōmen*, indicat în texte prin prescurtarea tradițională *C*; în vechea scriere latină, litera *c* nota atât sunetul *c*, cât și *g*.

• *148 – 146 a. Chr.* – al treilea război punic; distrugerea definitivă a Cartaginei; cucerirea întregului bazin mediteranean oriental şi occidental • *133 – 121 a. Chr.* – reformele fraţilor Gracchi	**Titus Maccius Plautus** (*? 254 a. Chr. – ? 184 a. Chr.*)	• *Amphitruo, Asinaria* (Comedia măgarilor), *Aulularia* (Ulcica), *Menaechmi*, *Miles glorĭōsus* (Soldatul fanfaron) etc.
	Publius Terentius Afer (*? 190 a. Chr.– 159 a. Chr.*)	• *Andria* (Fata din Andros), *Eunuchus* (Eunucul), *Adelphoe* (Fraţii), *Phormio* etc.
	Gaius Lucilius Suessānus (*? 180 a. Chr. – 103 a. Chr.*)	• *Saturae*
• *111 – 105 a. Chr.* – războiul cu Iugurtha, rege al Numidiei • *105 – 101 a. Chr.* – atacul Cimbrilor şi al Teutonilor • *91 a. Chr. – 88 a. Chr.* – războiul cu aliaţii	**Marcus Porcius Cato** (*234 a. Chr. – 149 a. Chr.*)	• *Origĭnes, De agricultura,* discursuri

2. Lumea romană în vremea lui Caesar

Contextul istoric	Contextul literar
Republica romană (509 a.Chr. – 31 a.Chr.)	Perioada clasică – republicană (sec.I a.Chr.)
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 98–90 a.Chr. – războiul purtat cu aliaţii – *socii* – din Italia • 89–84 a.Chr. – războaiele împotriva lui Mithridates Eupator, regele Pontului • 88– 81 a.Chr.– războaiele civile dintre Marius şi Sylla • 73–71 a.Chr.– răscoala sclavilor din Italia, conduşi de Spártacus • 63 a.Chr.– consulatul lui Cicero; conspiraţia lui Catilina • 60 a.Chr.– primul triumvirat: Caesar – Pompeius – Crassus • 59 a.Chr.– consulatul lui Caesar • 58–52 a.Chr.– campania lui Caesar de cucerire a Galliei • 49 – 48 a.Chr. – războiul civil dintre Caesar – partida popularilor – şi Pompeius – partida optimaţilor	• Sallustius, *De coniuratiōne Catilīnae* – ***proza istorică, monografia*** • Cornelius Nepos, *De viris illustrĭbus* – ***proza istorică, biografia*** • Cicero, *Pro Archia, In Catilīnam, De oratōre, Orātor, De republica, De amicitia, De natūra deōrum, Epistŭlae* etc. – ***proza retorică*** ***şi filosofică.*** • Lucretius, *De rerum natūra* – ***poemul didactic şi filosofic*** • Catullus, *Carmĭna* (Poezii) – ***elegia***


Gaius Iulius Caesar

Repere biografice

• S-a născut la 13 iulie 100 a. Chr., la Roma, într-o familie patriciană, *gens Iulia* care pretindea că descinde din zeiţa Venus, prin Iulus, fiul lui Aeneas.

• A obţinut distincţii în luptele din Asia, împotriva lui Mithridates, şi-a desăvârşit pregătirea oratorică pe lângă Molon din Rhodos; a parcurs cariera politică a onorurilor – *cursus honorum* –, fiind, în 74, tribun militar, în 68, cvestor, în 65, edil, în 63, *pontĭfex maxĭmus,* în 62, pretor şi, în 59, consul. Anul 60 a fost marcat de încheierea *primului triumvirat,* cu Pompeius şi Crassus.

• Între 58-50 a. Chr., a desfăşurat campania de cucerire a Galliei şi de transformare a ei în provincie romană.

• Învingător în Gallia, a trecut cu legiunile în Italia şi a început, între 49-48 a. Chr., războiul civil având ca principal adversar pe Pompeius, reprezentantul aristocraţiei senatoriale.

• Proclamat *dictător* pe viaţă, a întreprins reforme sociale, administrative şi politice.

• Este asasinat la *idele lui Marte* – 15 martie – 44 a. Chr., în urma unui complot al adepţilor regimului senatorial.


Moartea lui Caesar şi apoteoza sa: Venus îl transformă în astru.
„Tu quoque, mi fili?"

Opera

➢ *Commentarii de bello Gallĭco,* „Însemnări despre războiul cu galii", lucrare în şapte cărţi, o expunere a faptelor petrecute în Gallia între anii 58-52 a. Chr.

➢ *Commentarii de bello civīli,* „Însemnări despre războiul civil", lucrare în trei cărţi, o relatare a conflictului civil din perioada 49-48 a. Chr.



Ştiaţi că...

Începând cu secolul al III-lea a. Chr., la Roma se dezvoltă **istoriografia** – scrierea istoriei – ca urmare a interesului pentru studiul trecutului şi valoarea exemplară a faptelor.

Se impun două mărci ale literaturii de factură istorică: valoarea educativă şi moralizatoare a istoriei, considerată *magistra vitae* (îndrumătoare a vieţii), şi caracterul oratoric dominant. Pentru Cicĕro, istoria era *opus maxĭme oratorium* (operă oratorică prin excelenţă).

Speciile literare ale istoriografiei:

• *Analistica* – prezentarea evenimentelor an de an, în ordine strict cronologică.

• *Monografia* – prezentarea unui singur aspect al istoriei, pe baza tehnicii relatării faptelor „pe alese", *carptim*.

• *Memoriile* – prezentarea faptelor trăite de autor.

• *Epitoma* – (*Compendiul*) – prezentarea condensată a istoriei.

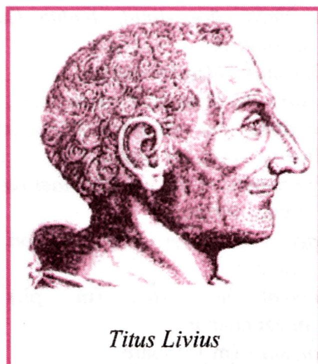
• *Biografia* – prezentarea vieţii unor personalităţi.

Primii istoriografi au fost analişti de limbă greacă. În secolul al II-lea a.Chr., Marcus Porcius Cato scrie în limba latină opera monografică *Origĭnes* („Originile").

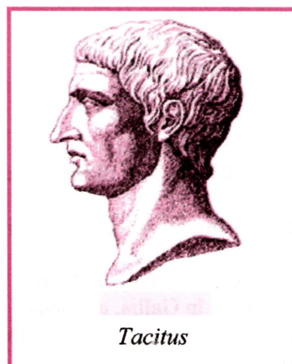
Istoriografia cunoaşte, în perioada clasică republicană (sec. I a.Chr.), adevărata ei dezvoltare. Gaius Iulius Caesar este autorul memoriilor dedicate cuceririi Galliei şi conflictului civil. Gaius Sallustius Crispus scrie două monografii, prima înfăţişând conspiraţia lui Catilina, a doua, războiul purtat de romani împotriva lui Iugurtha, regele numizilor. Cornelius Nepos a creat biografia romană, prezentând vieţile unor generali celebri şi oameni de seamă.

Istoriograful epocii lui Augustus (31 a. Chr. – 14 p. Chr.) este Titus Livius, autorul operei *Ab Urbe condĭta*, o prezentare analistică a evoluţiei poporului roman.

Cornelius Tacitus şi Suetonius sunt istoriografii perioadei următoare (sec. I şi începutul sec. al II-lea p. Chr.). Primul scrie opere analistice, *Historiae* („Istorii") şi *Annales* („Anale"), al doilea alcătuieşte biografii, în opera *Vitae duodecim Caesărum* („Vieţile celor doisprezece Cezari.").



Titus Livius



Tacitus

DESCRIPTIO GALLIAE

La începutul operei sale, înainte de a trata în detaliu campaniile militare, bătăliile, mişcările de trupe şi intrigile locale, Caesar face descrierea geografică a Galliei şi prezentarea populaţiilor care o locuiesc.

Gallia est omnis divīsa in partes tres, quarum unam incŏlunt Belgae, aliam Aquitāni, tertiam qui ipsōrum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institūtis, legĭbus inter se diffĕrunt. Gallos ab Aquitānis Garumna flumen, a Belgis Matrŏna et Sequăna divĭdit. (...) Eōrum una pars, quam Gallos obtinēre dictum est, initium capit a flumĭne Rhodăno; continētur Garumna flumĭne, Oceăno, finĭbus Belgārum; (...) Belgae ab extremis Galliae finĭbus oriuntur; pertĭnent ad inferiorem partem flumĭnis Rheni. (...) Aquitānia a Garumna flumĭne ad Pyrenaeos montes et eam partem Oceăni, quae est ad Hispaniam, pertĭnet; spectat inter occāsum solis et septentriōnes.

(*De bello Gallĭco*, I, I, 1, 2, 5)



Războinic nobil gal



Vocabŭla

divĭdo, -ĕre, -vīsi, -vīsum = a împărţi
incŏlo, -ĕre, -ui = a locui
Belgae, -ārum (m. pl.) = belgi (popor galic)
Aquitāni, -ōrum (m. pl.) = acvitani
Celtae, -ārum (m. pl.) = celţi
Galli, -ōrum (m. pl.) = gali
institūtum, -i (n.) = obicei, rânduială
differo, -ferre, distŭli, dilātum = a diferi, a se deosebi
Garumna, -ae (f.) = fluviu în Gallia, azi Garonne
Matrŏna, -ae (f.) = afluent al Senei, azi Marna
Sequăna, -ae (m.) = fluviu în Gallia, azi Sena
obtineo, -ēre, -tinui, -tentum = a avea în stăpânire, a stăpâni
initium, -ii (n.) = început; *initium capĕre* = a începe de la
Rhodănus, -i (m.) = fluviul Ron
contineo, -ēre, -tinui, -tentum (la pas.) = a fi înconjurat
Oceănus, -i (m.) = ocean
orior, -īri, ortus sum = a se naşte, a începe
pertineo, -ēre, -tinui = a se întinde către
Rhenus, -i (m.) = fluviul Rin
Pyrenaeus, -i (m.) = *Pyrenaei montes* (m. pl.), munţii Pirinei
specto, -āre, -āvi, -ātum = a privi, a se uita, a fi orientat
septentriōnes, -um (m. pl.) = nordul, miazănoapte
sol, solis (m.) = soare
occāsus, -us (m.) = apus; *occāsus solis* = apusul soarelui

Harta Galliei



Studiul textului

- După ce criterii este descrisă Gallia?
- În câte părţi este divizată şi care sunt populaţiile care o locuiesc?
- Identificaţi în text poziţiile geografice pe care le ocupă fiecare populaţie.
- Indicaţi pe harta Galliei graniţele naturale dintre aceste populaţii.
- Care sunt termenii geografici din text?
- Prin ce se deosebesc locuitorii Galliei?
- Stabiliţi structura acestui fragment şi ordinea ideilor pe care le urmăreşte Caesar.
- Remarcaţi stilul descrierii.



Exprimați-vă părerea!

1. Cu privire la măiestria literară a lui Caesar, Cicĕro afirma că „Însemnările sunt nude, corecte și pline de farmec, orice podoabe stilistice fiindu-le smulse ca o haină”.

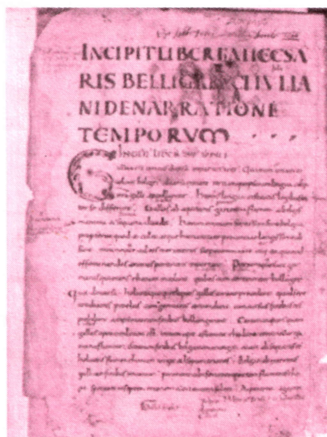
(*Brutus*, 75, 262)

- Argumentați această afirmație pe baza textului tradus.

2. În capitolul de început al *Însemnărilor*, Caesar remarcă: „Cei mai viteji dintre toți sunt belgii, pentru că ei sunt cei mai izolați de traiul bun și civilizat din Provincia romană; la ei vin foarte rar negustori care aduc lucruri ce contribuie la moleșirea sufletelor și sunt cei mai apropiați de germani, care locuiesc pe malul celălalt al Rinului și cu care se războiesc fără încetare”.

(*Războiul galic*, I, 1, 3, trad. de Janina Vilan-Unguru)

- De ce elogiază Caesar virtuțile belgilor? Care sunt cauzele vitejiei acestora?
- În ce măsură civilizația poate avea și dezavantaje?



Prima pagină a „Războiului galic”, manuscris din sec. al IX-lea



Știați că...

Gallia era împărțită în două mari diviziuni: *Gallia Transalpīna* (*Ulterior,* „de dincolo”), care cuprindea teritoriile din NV-ul Alpilor, corespunzând cu aproximație ținuturilor Franței, Belgiei și N. Elveției și *Gallia Cisalpīna* (*Citerior,* „de dincoace”) în care era inclus teritoriul aflat între N. Peninsulei Italice și Munții Alpi.

Când Caesar cucerește Gallia (52 a. Chr.), pe întinsul acesteia trăiau peste patruzeci de *populații celtice;* după cum afirmă Caesar, *celții* și *galii* (de la radicalul *gal* „viteaz, curajos”) sunt unul și același neam. *Celții (galii)* erau o populație indo-europeană foarte numeroasă, așezată în mileniul I a. Chr., pe teritoriul dintre Rin și Dunăre (SV-ul Germaniei de azi). Erau agricultori pricepuți și crescători de vite, aveau centre metalurgice importante, explorau fierul, arama, argintul și aurul, produceau o ceramică de bună calitate. Luptători curajoși, foloseau sabia cu două tăișuri, lancea, pumnalul, scutul și coiful. Aveau o religie politeistă, cultul mamei, al izvoarelor, cultul *Eponei*, zeița cailor, și, legat de viața militară, cultul mistrețului.



Zeița Epona

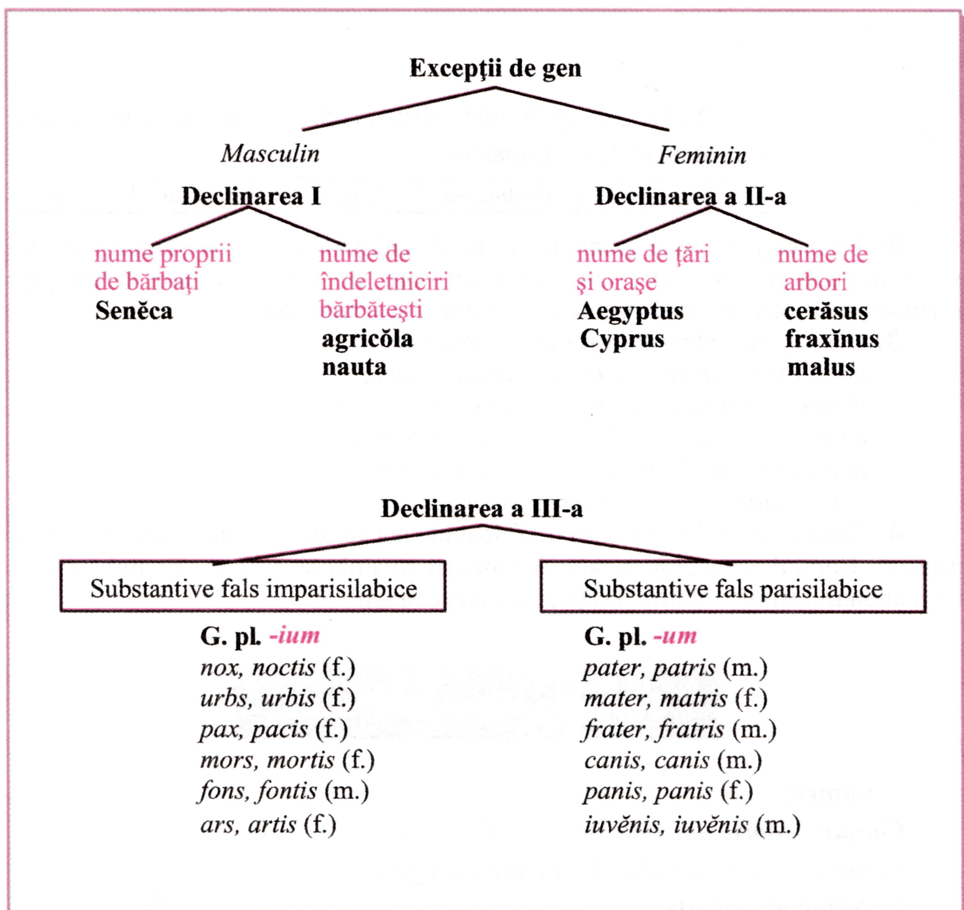
Vestigii ale culturii celtice se regăsesc azi în Țara Galilor, Irlanda, Dacia (vestigiile arheologice de la Apahida, Fântânele, Mediaș etc.)

Morfologia substantivului. Recapitularea declinărilor

Amintiţi-vă care este forma de dicţionar a unui substantiv latinesc şi cum se recunoaşte declinarea[1].

Decl.	I	II	III	IV	V
G. sg.	*-ae*	*-i*	*-is*	*-ūs*	*-ēi*

Nota bene!



[1] tabelul declinării substantivului se află la pagina 113

- Substantive cu sens deosebit la singular şi plural. Cele mai importante sunt:

Singular	**Plural**
aedes = templu	*aedes* = clădire, palat
auxilium = ajutor	*auxilia* = trupe auxiliare
castrum = întăritură	*castra* = tabără
cera = ceară	*cerae* = table cerate
copia = belşug	*copiae* = trupe, resurse
finis = sfârşit	*fines* = hotare
fortuna = soartă	*fortūnae* = avuţii
littĕra = literă	*littĕrae* = epistolă
impedimentum = piedică	*impedimenta* = bagaje
vigilia = veghe	*vigiliae* = străji



Exersaţi!

1. Identificaţi în text substantivele şi analizaţi-le morfologic conform tabelului de mai jos:

Substantivul	Declinarea	Genul	Numărul	Cazul

2. Traduceţi în limba latină, respectând declinarea, cazul şi numărul formei substantivului *scriptor, -ōris* (m.): unor scriitori; un scriitor; al unui scriitor; pe scriitori; scriitorii; scriitorului; de un scriitor; ale scriitorilor.

3. Descoperiţi intrusul în seriile de mai jos:

domĭnus – corpus – servus – equus – agnus
domĭne – nomĭne – flumĭne – agmĭne – itinĕre
corpŏra – amīca – fabŭla – penna – formīca
nomĭnum – verbum – milĭtum – muliĕrum – agmĭnum
cervi – lupi – amīci – corpŏri – cerăsi

4. Traduceţi în limba latină, folosind sensul de singular sau de plural potrivit: Copilul are tăbliţe cerate. Am primit epistola ta. Citesc sfârşitul fabulei. Comandantul trimite ajutor. Trupele cuceresc oraşul.

Sintaxa nominativului

a) Subiect

Caesar *„Commentarii de bello Gallĭco" scripsit.*

Cezar a scris „Însemnări despre războiul galic".

b) Nume predicativ

Garumna ***flumen*** *est.* Garumna este *un fluviu.*

c) Apoziţie (acordată în caz cu substantivul determinat)

Caesar, clarus ***dux****, bellum Gallĭcum gessit.*

Cezar, vestit *comandant*, a purtat războiul cu galii.

d) **Atribut adjectival**

*Puer **sedŭlus** lectionĕm discit.* Copilul *silitor* învaţă lecţia.



Grammaticus et discipuli

Sintaxa genitivului

Genitivul îndeplineşte funcţia de *atribut*, când determină un substantiv sau un pronume, şi funcţia de *complement*, pe lângă anumite verbe, adjective sau adverbe.

Declinare	Singular	Plural
I	*-ae*	*-ārum*
II	*-i*	*-ōrum*
III	*-is*	*-um, -ium*
IV	*-ūs*	*-uum*
V	*-ēi*	*-ērum*

1. Ca **atribut**, genitivul are următoarele funcţii:

a) **Genitiv posesiv (al apartenenţei)**:

- indică *posesorul* sau *lucrul posedat*.

*fabulae **Phaedri*** – fabulele *lui Fedru*

*versus **fabulārum*** – versurile *fabulelor*

b) **Genitivul calităţii**:

- exprimă *însuşirea* unei fiinţe sau a unui lucru; substantivul în genitiv este însoţit şi de un atribut adjectival.

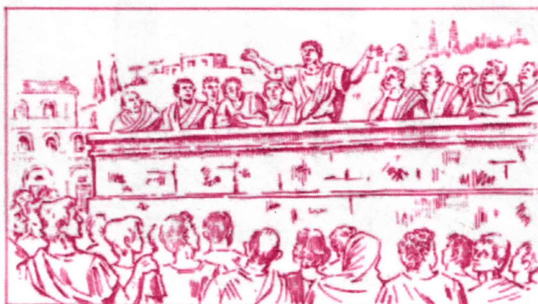
*scriptor magni **ingenii*** – scriitor *de mare talent*

*lectio magnae **difficultātis*** – lecţie *de mare dificultate*

c) Genitiv partitiv:

precizează *întregul* din care se ia o parte. Este cerut de substantive colective: *pars* (parte), *numerus* (număr), *multitūdo* (mulţime), *grex* (turmă); pronume: *quis, quid*; numerale; adjective la gradul superlativ; adverbe: *multum, plus.*

multitūdo ***civium*** – o mulţime *de cetăţeni*



numĕrus ***milĭtum*** – un număr *de soldaţi*

quid ***novi*** *est?* – ce este *nou*?

sex milia ***hostium*** – şase mii *de duşmani*

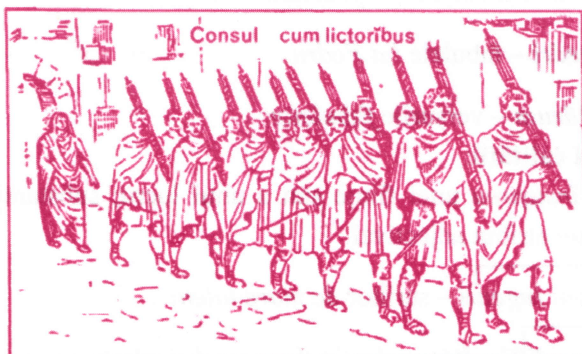
optimus ***poetārum*** – cel mai bun *dintre poeţi*

d) Genitiv subiectiv:

determină un substantiv înrudit cu un verb tranzitiv şi arată *subiectul* acţiunii exprimate de substantivul verbal.

laudes ***magistri*** – laudele *profesorului* (*profesorul* laudă)

pugna ***milĭtum*** – lupta *soldaţilor* (*soldaţii* luptă)



e) **Genitiv obiectiv**:

- determină un substantiv înrudit cu un verb tranzitiv şi arată *obiectul* acţiunii exprimate de substantivul verbal.

lectio ***fabulārum*** – citirea *fabulelor* (citesc *fabulele*)

amor ***vitae*** – dragostea *de viaţă* (iubesc *viaţa*)

f) **Genitiv explicativ**:

- indică sensul concret al unui substantiv; constituie *o explicaţie*.

urbs ***Romae*** – oraşul *Roma; liber* ***fabulārum*** – carte *de fabule*

2. Cu funcţie de **complement**, genitivul determină:

a) verbe

- de memorie: *meminisse* „a-şi aminti"; *oblivisci* „a uita"

lectionis *memini* – îmi amintesc *lecţia*

- de condamnare: *accusāre* „a acuza", *multāre* „a pedepsi", *damnāre* „a condamna"

ambitiōnis *damno* – (mă) condamn *pentru ambiţie*

b) Adjective care exprimă:

- dorinţa: *avĭdus, cupĭdus* „doritor de"

dux ***gloriae*** *cupĭdus* – comandant doritor *de glorie*

- priceperea, cunoaşterea: *gnarus* „cunoscător", *ignarus* „necunoscător"; *perītus* „priceput"

dux ***belli*** *perītus* – comandant priceput *la război*

- amintirea sau uitarea: *memor* „care îşi aminteşte"; *immemor* „care nu-şi aminteşte".

beneficii *memor* – care îşi aminteşte *de binefacere*

- abundenţa sau lipsa: *plenus* „plin", *fertĭlis* „roditor"; *inanis* „lipsit"

terra ***frugum*** *inanis* – pământ lipsit *de roade*



Exersaţi!

1. Analizaţi substantivele în nominativ întâlnite în text.

2. Analizaţi substantivele în genitiv, din text, după modelul:

Substantiv în genitiv	Declinare	Gen	Număr	Funcţie sintactică	Tipul de genitiv	Termenul pe care îl determină

3. Traduceţi sintagmele şi precizaţi funcţia substantivelor în genitiv:

cantus avium
consul magnae auctoritātis
avĭdus potentiae
pars discipulōrum
meministi nostrōrum maiōrum
perītus linguae Latinae
aululāria Eucliōnis
spes victoriae
fossa quindecim pedum
duo milia formicārum
liber Caesăris
vox libertātis
quis poetārum?
liber plenus exemplōrum

4. Traduceţi în limba latină:

soldat de mare curaj
sosirea armatei
doritor de pace
forul poporului roman
lipsit de libertate
teritoriile belgilor
răsăritul soarelui
descrierea insulei

5. Traduceţi şi definiţi tipurile de genitiv.

Horum omnium fortissĭmi sunt Belgae.
Numerus praetōrum, aedilium, quaestōrum a Caesăre ampliātus est.
Caesar castra duodecim pedum munīvit.
Post Orgetorīgis mortem, Helvetii e finĭbus suis exeunt.
Caesar Galliae et Britanniae descriptiōnem facit.
Vercingetŏrix communis libertātis causa pugnat.



Vocabular

Cuvinte moştenite: *lingua, -ae* > limbă; *lex, legis* > lege; *unus, -a, -um* > un, una; *mons, montis* (*montem*) > munte; *inter* > între; *sol, solis* > soare; *pars, partis* > parte.

Cuvinte împrumutate: *institūtum, -i* > institut; *inter* > *inter-,* prefix neologic „între"; *differo, -ferre* > a diferi; *obtineo, -ēre* > a obţine; de la *initium, -ii* provine *a iniţia; contineo, -ēre* > a conţine; *Oceănus, -i* > ocean; *extrēmus, -a, -um* > extrem; *inferior, -ius* > inferior; *septentrionālis, -e* > *septentrional,* „nordic".



Exersaţi!

inter- (< lat. *inter* „între") *este, în limba română, prefix neologic însemnând* „între."

1. Explicaţi sensul următoarelor neologisme:

- intercelular
- interdisciplinar
- interjudeţean
- interstatal
- interdental
- interglaciar
- intermolecular
- interurban

2. Indicați exprimarea corectă și explicați alegerea.

• S-a interpus între ei.	• S-a pus între ei.
• Interacțiunea reciprocă între două corpuri.	• Acțiunea reciprocă între două corpuri.
• A intercalat desene între rânduri.	• A pus desene între rânduri.

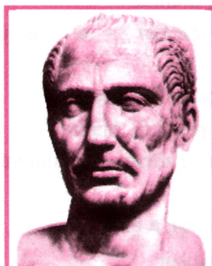


Recunoașteți echipamentul unui soldat roman

DICTA CLARA

Alea iacta est

„Zarul a fost aruncat"



Caesar

Suetonius, în „Viețile celor doisprezece Cezari", 32, afirmă că aceste vorbe au fost rostite de Gaius Iulius Caesar în anul 49 a. Chr., la trecerea Rubiconului, râul de hotar dintre Gallia Cisalpină și Italia. Legile romane interziceau trecerea cu armata peste acest râu, de la nordul Italiei spre Roma. După campania de cucerire și de transformare în provincie romană a Galliei (58-50 a. Chr.), creșterea puterii politice și militare a lui Caesar nemulțumește partida senatorială – *optimātes* – în fruntea căreia se afla Pompeius. Pătrunzând cu legiunile în Italia, peste Rubicon, se declanșează astfel războiul civil dintre Caesar și Pompeius; în anul 48 a. Chr., după lupta de la Pharsālus, Pompeius este învins de Caesar și asasinat de sfetnicii faraonului Ptolemeu XII, în Egipt.



Pompeius

hotărâre importantă, ireversibilă

ORGETŎRIX

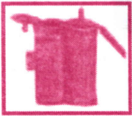
Helveţii, la îndemnul lui Orgetŏrix, comandantul lor, se hotărăsc să-şi părăsească teritoriile. Acest lucru îl determină pe Caesar să intervină şi să înceapă campania împotriva helveţilor. Acesta este începutul războiului galic, în anul 58 a. Chr.

Apud Helvetios longe nobilissīmus fuit et ditissīmus Orgetŏrix. Is, M. Messala et M. Pisone consulībus[1], regni cupiditāte inductus[2], coniuratiōnem nobilitātis fecit, et civitāti persuasit ut de finībus suis cum omnībus copiis exīrent: „perfacīle esse, cum virtute omnībus praestārent, totīus Galliae imperio potīri." Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci natura Helvetii continentur.

(*De bello Gallĭco*, I, II, 1 – 3)



Orgetŏrix



V o c a b ŭ l a

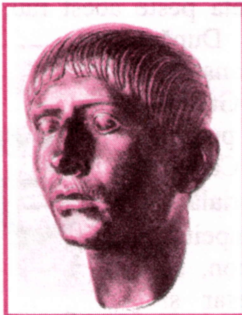
is, ea, id, (pron. şi adj. dem.) = acesta, aceasta, el, ea

cupidĭtas, -ātis, (f) = dorinţă, poftă

apud (prep cu Ac.) = lângă, la, de la

Orgetŏrix, -īgis (m.) = Orgetorix, comandantul helveţilor

Helvetii, -ōrum (m. pl.) = helveţii, populaţie din Gallia celtică



Cap de helvet

longē, (adv.) = la mare distanţă, de departe

nobĭlis, -e (adj.) = cunoscut, de neam ales

ditissĭmus, superlativul lui *dives, -itis* (adj.) = bogat

regnum, -i (n.) = putere, domnie

indūco, -ĕre, -duxi, -ductum = a împinge, a îndemna

civitas, -ātis (f.) = cetate, trib, neam

copiae, -ārum (pl. f.) = provizii, putere

persuadeo, -ēre, -suāsi, -suāsum = a îndemna, a convinge

exeo, -īre, -ii, -itum = a ieşi, a pleca

perfacĭle (adv.) = foarte uşor

praesto, -āre, -stĭti = a fi mai presus, a întrece

potior, -īri, -itus sum = a pune stăpânire (+ Abl.)

undĭque (adv.) = din toate părţile, pretutindeni, de peste tot

contineo, -ēre, -tinui, -tentum = a lega, a menţine, (la pas.) a fi înconjurat

---

[1] *M. Messala et M. Pisone consulibus* – ablativ absolut, vezi p. 52

[2] *regni cupiditate inductus* – participială relativă, vezi p.52



Studiul textului

- Prin ce cuvinte şi expresii este caracterizat personajul central al fragmentului?
- Remarcaţi valoarea stilistică a celor două adjective-epitete *nobilissĭmus* şi *ditissĭmus*, precum şi rolul adverbului *longe*.
- Evidenţiaţi trăsăturile de caracter ale lui Orgetŏrix.
- Care este starea de spirit a helveţilor? Dar situaţia politică expusă în acest fragment?
- Ce trăsături de caracter ale helveţilor se desprind din vorbele comandantului lor?



Exprimaţi-vă părerea!

1. Pe baza fragmentului tradus, prezentaţi arta lui Caesar de a individualiza personajul.

2. În continuarea fragmentului, Caesar menţionează: „Din această cauză, ei nu puteau să facă incursiuni până departe şi le venea greu să se războiască cu vecinii, lucru care provoca o mare durere unui popor atât de războinic. În afară de asta, ei socoteau că teritoriul lor, care avea 240 000 de paşi în lungime şi 180 000 în lăţime, era prea mic faţă de numărul locuitorilor, de gloria militară şi de vitejia lor."

(*Războiul galic*, 1, II, trad. de Janina Vilan-Unguru)

- Cum se configurează în fragmentul citat profilul helveţilor?
- Argumentaţi în ce măsură Caesar lansează un avertisment romanilor, prin elogierea calităţilor helveţilor şi ale comandantului lor, Orgetŏrix.
- Ce impact ar fi putut avea mesajul din acest fragment asupra soldaţilor romani?



Ştiaţi că...

Helveții reprezentau un important popor celtic, locuind teritoriul care corespunde cu Elveția de azi. După Caesar, ei îi întreceau în curaj, *virtus*, pe ceilalți gali, deoarece se luptau zilnic cu germanii. Comandantul lor, *Orgetŏrix,* i-a îndemnat să-și părăsească ținuturile și să emigreze în masă. Timpul de pregătire a fost de doi ani: ei și-au cumpărat căruțe, au semănat grâu, au legat prietenii cu *haeduii*, o altă populație celtică, așezată între fluviile denumite azi Loara și Sena, și având capitala la *Bibracte*.



În anul 58 a. Chr., au plecat după ce şi-au incendiat oraşele şi satele. Caesar a încercat să-i oprească în bătălia de la fluviul *Arar* (Saône) pe care helveţii încercau să-l treacă cu plutele.

Nobilĭtas era o categorie privilegiată formată din patricieni şi plebeii bogaţi şi influenţi. **Nobĭles** „cei de neam ales” formau o clasă aparte şi ocupau magistraturile înalte. În legătură cu galii, Caesar foloseşte acest termen pentru a-i desemna pe senatorii şi pe cavalerii gali.

Civitates desemnau comunităţile de oameni care trăiau ascultând de aceleaşi legi şi care aveau aceeaşi organizaţie. La gali, *civĭtas* „obşte” se împărţea în *pagi* „districte, cantoane” formate din *vici* „sate” şi *aedificia* „clădiri”.


Plebeu *Patrician*

Recapitularea adjectivului

1. Clasificare

Clasa I			Clasa a II-a		
cu trei terminaţii			cu două terminaţii		cu o terminaţie
clar*us* M.	clar*a* F.	clar*um* N.	grav*is* M. F.	grav*e* N.	audax M. F. N. (G. sg. = audacis)
decl. a II-a	decl. I	decl. a II-a	decl. a III-a parisilabică (Abl. sg. = *i*)		

2. Gradele de comparaţie

	Comparativ		Superlativ		
Sufix	*-ior* M. F.	*-ius* N.	*-issĭmus* M.	*-issĭma* F.	*-issĭmum* N.
Declinare	III imparisilabică (are forma unui adjectiv cu două terminaţii)		II	I	II
			are forma unui adjectiv cu trei terminaţii		
Exemplu	*clarior*	*clarius*	*clarissĭmus*	*clarissĭma*	*clarissĭmum*

Gradele de comparaţie se formează conform tabelelor de mai jos la unele adjective terminate în:

-er	* *-ĭlis*
Superlativ	
-rĭmus *-rĭma* *-rĭmum*	*-lĭmus* *-lĭma* *-lĭmum*
pulcherrĭmus	*facillĭmus*

-eus, -ius, -uus	
Comparativ	Superlativ
magis „mai”	*maxĭme* „foarte”
magis idoneus	*maxĭme idoneus*

* doar adjectivele: *simĭlis, -e* *facĭlis, -e* *gracĭlis, -e* *dissimĭlis, -e* *diffĭcĭlis, -e* *humĭlis, -e*

Celelalte adjective terminate în *-ĭlis* formează superlativul după regula generală: *utĭlis, -e* → *utilissĭmus, -a, -um; nobĭlis, -e* → *nobilissĭmus, -a, -um.*

3. Comparaţia neregulată

Un număr de cinci adjective formează comparativul şi superlativul de la o altă temă decât cea de pozitiv (comparaţia neregulată).

Pentru a le ţine mai uşor minte grupaţi-le în următoarele serii antonimice: *mare≠ mic; bun ≠ rău; mult.*

Pozitiv	**Comparativ**	**Superlativ**
magnus, -a, -um = mare	*maior, maius*	*maxĭmus, -a, -um*
parvus, -a, -um = mic	*minor, minus*	*minĭmus, -a, -um*
bonus, -a, -um = bun	*melior, melius*	*optĭmus, -a, -um*
malus, -a, -um = rău	*peior, peius*	*pessĭmus, -a, -um*
multi, -ae, -a (pl.) = mulţi	*plures, plura*	*plurĭmi, -ae, -a*

Nota bene!

Exprimările din limba română: *mai superior, mai inferior, foarte optim, cel mai maxim* nu sunt corecte, deoarece, după cum aţi învăţat, reprezintă, în limba latină, forme de comparativ sau superlativ.

4. Complementul comparativului şi al superlativului

Al doilea termen al unei comparaţii (termenul cu care se compară) este *complement* al adjectivului la comparativ sau la superlativ.

Complementul comparativului se exprimă prin:

a) adverbul *quam* „decât” după care urmează complementul în acelaşi caz cu primul termen al comparaţiei:

Caesar clarior est *quam Cicĕro* = Cezar este mai vestit *decât Cicero.*

b) *ablativ:*

Caesar clarior est *Cicerōne* = Cezar este mai vestit *decât Cicero.*

■ *Complementul superlativului* se exprimă prin:

a) *genitiv plural* (*partitiv*, v. pag. 16):

Cicĕro clarissĭmus est omnium *oratōrum* = Cicero este cel mai vestit *dintre* toţi *oratorii*.

b) *ex + ablativul:*

Cicĕro clarissĭmus est *ex* omnĭbus *oratorĭbus*.

c) *inter + acuzativul:*

Cicĕro clarissĭmus est *inter* omnes *oratōres*.



Orator roman

Adverbul

■ Cele mai multe adverbe latineşti derivă din adjective sau participii cu valoare adjectivală:

adj. *longus, -a, -um* > adv. *longe*
part. *sapiens* (N.), *sapientis* (G.) > adv. *sapienter*
adj. *simĭlis, -e* > adv. *simulĭter*
adj. *verus, -a, -um* > adv. *vere* (*vero* şi *verum* = însă)

■ Adverbele formează gradele de comparaţie cu sufixele ***-ius*** pentru comparativ şi ***-issĭme*** pentru superlativ:

Pozitiv	Comparativ	Superlativ
long*e*	long*ius*	long*issĭme*
mal*e*	pe*ius*	pe*ssĭme*
felic*ĭter*	felic*ius*	felic*issĭme*



Exersaţi!

1. Analizaţi morfologic şi sintactic adjectivele din textul studiat.

2. Traduceţi în limba latină sintagmele de mai jos.

Rescrieţi-le la cazurile Ac. sg., G. pl., Abl. sg.: greierele leneş; un miel mai blând; un plop mai înalt; o lecţie foarte uşoară; cel mai bun copil; un foarte mare folos; cel mai înalt arbore.

3. Traduceţi în limba latină, exprimând complementul comparativului şi al superlativului prin modalităţile învăţate:

Vergilius a fost cel mai vestit dintre poeţii romani. Aurul este mai preţios decât fierul. Vulpea este cea mai şireată dintre toate vieţuitoarele. Broasca este mai mică decât boul.

4. Descoperiţi intrusul:

bonus – malus – parvus – servus – clarus
ager – puer – pulcher – magister – liber
tener – piger – niger – audacter – pulcher
pellis – facĭlis – gracĭlis – simĭlis – humĭlis

Sintaxa dativului

Dativul îndeplineşte funcţia sintactică de *complement indirect* pe lângă anumite verbe sau adjective.

Declinare	Singular	Plural
I	*-ae*	*-is*
II	*-ō*	*-is*
III	*-i*	*-ĭbus*
IV	*-ui*	*-ĭbus*
V	*-ei*	*-ebus*

1. Dativul – complement pe lângă verbe:

a) Dativul de atribuire

- arată persoana căreia i se atribuie sau nu un lucru; apare pe lângă verbe tranzitive care au şi un acuzativ complement direct: *dāre* „a da"; *tribuĕre* „a atribui"; *mittĕre* „a trimite" etc.

Socii totam praedam ***leoni*** *tribuunt.* – Aliaţii oferă *leului* toată prada.

Puer panem ***canĭbus*** *dat.* – Copilul dă pâine *câinilor.*

b) Dativul cerut de verbe intranzitive în latină, dar tranzitive în română

- *suadēre* „a sfătui"; *persuadēre* „a convinge"; *nocēre* „a vătăma"; *studēre* „a studia, a se ocupa cu"; *ignoscĕre* „a ierta"; *servīre* „a fi supus, a asculta" etc.

Mala consilia ***hominĭbus*** *nocent.* – Sfaturile rele dăunează *oamenilor.*

Multi discipŭli ***linguae*** *Latīnae student.* – Mulţi elevi studiază *limba* latină.

c) Dativul cerut de verbe compuse

- cu prepoziţiile: *ad-, ante-, cum-, in-, inter-, ob-, post-, prae-, sub-, super-* şi compuşii verbului *esse*, cu excepţia verbelor *possum, absum* şi *insum.*

Homo ceteris ***animalĭbus*** *praestat.* – Omul este mai presus de celelalte *vieţuitoare.*

Milĭtes ***vitae*** *officium anteponunt.* – Soldaţii pun datoria mai presus *de viaţă.*

d) **Dativul interesului sau al pagubei (*commŏdi vel incommŏdi*)**

- arată persoana în favoarea (interesul) sau defavoarea căreia se face acţiunea exprimată de verb.

Non ***scholae*** *sed* ***vitae*** *discĭmus.* – *Nu pentru şcoală,* ci *pentru viaţă* învăţăm.

Caesar frumentum ***militĭbus*** *imperat.*– Cezar cere grâu *pentru soldaţi.*

e) **Dativul final**

- arată scopul pentru care se realizează acţiunea exprimată de verb.

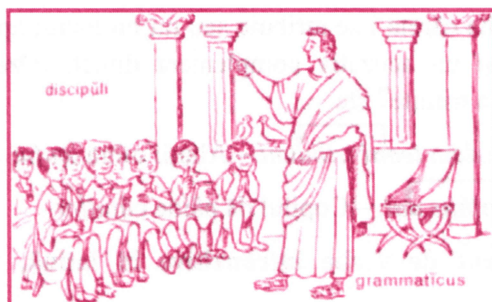
Hunc librum ***dono*** *dedi.* – Am dat această carte *în dar.*

Caesar frumentum ***auxilio*** *mittit.* – Cezar trimite grâu *în ajutor.*

f) **Dativul posesiv**[1] **(*sum pro habeo*)**

- arată persoana căreia îi aparţine un obiect; se foloseşte verbul *esse* şi posesorul în cazul dativ, în loc de *habēre* şi nominativul.

Mihi *libri sunt.* – *Eu* am nişte cărţi. ***Tibi*** *flores sunt.* – *Tu* ai nişte flori.



2. Dativul – complement al unor adjective care exprimă:

- bunăvoinţa sau duşmănia: *amīcus* „prietenos"; *inimīcus* „duşmănos"; *molestus* „dăunător"; *infensus* „ostil".
- asemănarea sau deosebirea: *simĭlis* „asemănător"; *dissimĭlis* „neasemănător", „diferit".
- apropierea sau depărtarea: *vicīnus, finitĭmus* „învecinat", „vecin"; *propinquus* „apropiat", „înrudit", *proxĭmus* „cel mai apropiat".
- folosul sau paguba: *utĭlis* „folositor"; *inutĭlis* „nefolositor"; *noxius* „vătămător".

Belgae proxĭmi sunt ***Germānis.*** – Belgii sunt foarte apropiaţi *de germani.*

Virtus utĭlis est ***militĭbus***.– Curajul este folositor *soldaţilor.*

---

[1] Acest dativ posesiv există şi în limba română în expresiile: *mi-e foame, mi-e sete, mi-e dor.*



Exersați!

1. Analizați substantivele în dativ din text, după modelul:

Substantivul	Declinare	Gen	Număr	Funcția sintactică	Termenul regent

2. Traduceți și analizați complementele în dativ.

Germāni venationĭbus ac rei militari studebant. Dolōsa vulpes corvo persuasit. Meus amīcus auxilio venit. Romae multa aedificia sunt. Sol omnĭbus mortalĭbus lucet. Canis prope lupo similis est. Hoc verbum mihi laudi est. Lupus libertātem servituti anteponēbat.

3. Descoperiți intrusul în seriile următoare:

- *regni avĭdus – beneficii memor – virtutum plenus – patriae utĭlis – grammaticae perītus.*
- *honori donāvit – auxilio venit – scelĕris damnāvit – dono misit – praesidio cepit.*

4. Traduceți și explicați de ce trebuie pus în limba latină dativul:

Flacăra este cea mai apropiată de fum. Cezar a lăsat soldații pentru apărare. Învățătura ne este tuturor de folos. Fedru are multe fabule. Din copilărie, spartanii se ocupau cu munca. Euclio punea mai presus de onoare ulcica cu bani.



Vocabular

Cuvinte moștenite: *longus, -a, -um* > lung; *facio, -ĕre* > a face; *exeo, -īre* > a ieși; *virtus, -ūtis* > vârtute; *totus, -a, -um* > tot; *locus, -i* > loc.

Cuvinte împrumutate: *nobĭlis, -e* > nobil; *consul, -ŭlis* > consul; *cupiditas, -ātis* > cupiditate; *coniuratio, -ōnis* > conjurație; *nobilĭtas, -ātis* > nobilitate; de la *persuadeo, -ēre* provin *persuasiv, persuasiune; facĭlis, -e* > facil; *virtus, -ūtis* > virtute; *natura, -ae* > natură; *imperium, -ii* > imperiu.



Marcus Aurelius își îmbărbătează trupele înainte de luptă



Exersaţi!

con- *este prefix neologic, care exprimă ideea de asociere, însemnând* „împreună cu", „împreună".

1. Obţineţi termenul neologic din limba română, pornind de la etimonul latinesc. Indicaţi apoi sensul verbelor obţinute.

Etimonul latinesc	Termenul neologic
***con**vocāre*	convoca
***co**niugāre*	
***co**niurāre*	
***con**tribuĕre*	
***con**venīre*	
***con**versāri*	
***con**vertĕre*	

2. Cu ajutorul elementului *con-* şi *co-*, formaţi în limba română derivate de la următoarele cuvinte de bază.

Cuvânt - bază	Derivat	Cuvânt – bază	Derivat
asociat		a exista	
autor		a interesa	
cetăţean		a locui	
frate		a lucra	
mesean		a simţi	
naţional		a sfătui	
sătean		a vieţui	

3. Alegeţi exprimările corecte şi explicaţi-le:

a conlucra în colaborare cu
a conlucra alături de
a conlocui împreună cu
a coexista alături de

a lucra în colaborare cu
a lucra alături de
a locui împreună cu
a exista alături de

Proverbia

Plerumque in calamitate ex amīcis inimīci existunt. – De multe ori, la nenorocire, mulţi dintre prieteni devin duşmani.

(Caesar, *Bellum civīle,* 3, 104, 1)

Plerumque in summo pericŭlo timor misericordiam non recipit. – De cele mai multe ori, într-o primejdie mare, teama nu admite milă.

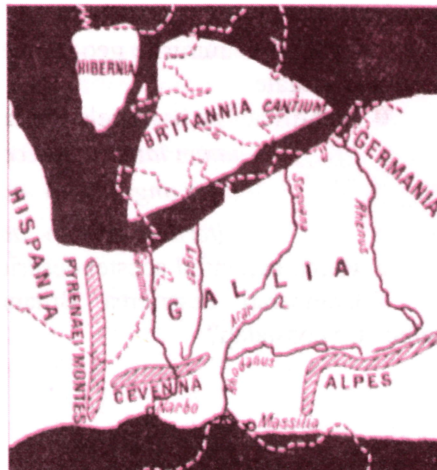
(Caesar, *Bellum Gallĭcum,* 7, 26, 4)

DESCRIPTIO BRITANNIAE

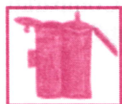
În anul 54 a. Chr., Caesar organizează a doua expediţie în Britannia (despre prima campanie, din 55 a. Chr., relatează în cartea a IV-a). Sunt descrise, în cartea a V-a, ţara, locuitorii şi felul lor de viaţă, clima, resursele.

Insŭla natura triquetra, cuius unum latus est contra Galliam. Huius lateris alter angŭlus, qui est ad Cantium, quō fere omnes ex Gallia naves, appelluntur, ad oriēntem solem, inferior ad merīdiem spectat. Hoc pertinet circĭter millia passuum quingenta. Alterum vergit ad Hispaniam atque occidentem solem; qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut existimātur, quam Britannia, sed pari spatio transmīssus atque ex Gallia est in Britanniam.

(*De bello Gallĭco*, V, 13, 1-2)

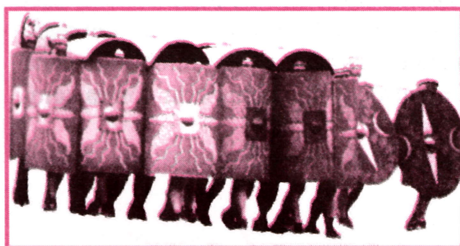


„Insŭla natura triquetra est?"



Vocabŭla

triquetrus, -a, -um (adj.) = triunghiular
latus, -ĕris (n.) = latură, parte
contra (prep. + Ac.) = în faţa, împotriva
angŭlus, -i (m.) = unghi, colţ
Cantium, -ii (n.) = ţinut în sud-estul Britaniei, azi Kent
quō (adv.) = unde, încotro
orior, -īri, ortus sum (vb. dep.) = a se ridica, a răsări
appello, -ĕre, -puli, -pulsum = a acosta
vergo, -ĕre = a fi orientat spre
occido, -ĕre, -cidi, -cāsum = a apune
Hibernia, -ae (f.) = Irlanda
dimidium, -ii (n.) = jumătate
par, paris (adj.) = egal
spatium, -ii (n.) = spaţiu, întindere, distanţă
transmissus, us (m.) = trecere dintr-un loc în altul, traversare



Testudine facta – «„carapacea" fiind făcută» (formaţie de atac a asediatorilor unei cetăţi cu scuturile deasupra capului unite între ele şi formând o carapace protectoare)



Studiul textului

- Stabiliţi specificul informaţiilor oferite de Caesar în acest fragment şi felul descrierii.
- Ce informaţii redau concizia, precizia şi ordinea acestei descrieri?
- Indicaţi denumirile geografice folosite de Caesar şi pe cele actuale.
- Identificaţi pe hartă cele trei laturi ale Britanniei:
  - *– unum latus* → *contra Galliam*
  - *– alter angŭlus* → *ad Cantium*
  - *– alterum* → *ad Hispaniam*
- Remarcaţi stilul acestei descrieri.
- Comparaţi descrierea Britanniei cu descrierea Galliei. Ce constataţi?



Monedă britanică



Exprimaţi-vă părerea!

Pe baza textului tradus şi a *Invitaţiei la lectură* comparaţi descrierea lui Caesar cu cea a lui Tacit. Stabiliţi punctele comune şi deosebirile. Ce erori geografice comit cei doi scriitori? Comparaţi harta Britanniei în Antichitate cu harta modernă. Ce constataţi?

Invitaţie la lectură

„Britania, cea mai mare din insulele pe care le cunosc romanii, se întinde ca spaţiu şi climă în răsărit spre Germania, iar în apus spre Spania, la sud este zărită şi de gali. Părţile ei din nord, neavând în faţă nici o ţară, sunt bătute de valurile unei mări deschise, cât vezi cu ochii. Cei mai talentaţi scriitori, Livius printre cei vechi şi Fabius Rusticus printre cei noi, au asemuit forma Britaniei întregi cu o farfurie lunguiaţă sau cu o secure cu două tăişuri. Există într-adevăr această înfăţişare, cu excepţia Caledoniei, de unde s-a spus la fel despre insula întreagă. Întinderea imensă şi neregulată de pământ, ce se prelungeşte până la cel mai îndepărtat ţărm al insulei, se subţiază în forma unui cui."

(Tacit, *Agricŏla*, X, trad. de N. I. Niculiţă, pag. 66 – 67)



Ştiaţi că...

Britannia este numele antic al Angliei propriu-zise, fără Scoţia şi Irlanda. Caesar, după cum spune istoricul Tacit, este primul dintre romani care a intrat cu armatele în Britannia. El a debarcat de două ori (55-54 a. Chr.), cu două legiuni şi a repurtat o victorie, dar vremea nefavorabilă l-a silit să încheie pace şi să se retragă. În anul următor, trecând cu o armată mai numeroasă pe insulă, le impune britanilor un tribut anual şi se întoarce în Gallia.

În anul 410 p. Chr., ca urmare a destrămării Imperiului şi a incursiunilor diverselor popoare (scoţii, germanii, francii, saxonii), romanii părăsesc insula. Elementele de romanizare nu au putut rezista invaziilor succesive anglo-saxone, în ciuda unei opoziţii îndârjite. Ecoul literar al acestei rezistenţe a fost surprins în legendele medievale despre regele Arthur şi cavalerii „mesei rotunde".



Regele Arthur

Verbul

1. Noţiuni generale

a) **Forma de dicţionar** a unui verb latinesc este:

1	*voco*	Ind. prezent, pers. I sg.
2	*vocāre*	Infinitiv prezent
3	*vocāvi*	Ind. perfect, pers. I sg.
4	*vocātum*	Supin

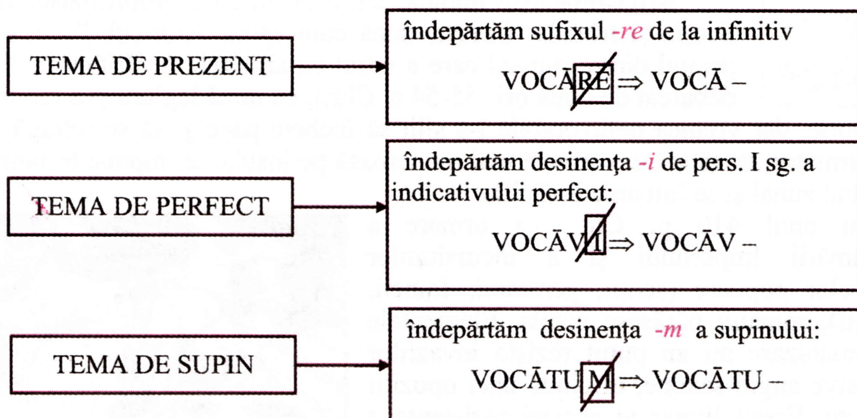
b) Verbele se clasifică în **patru conjugări**; apartenenţa la conjugare se recunoaşte după vocala aflată înaintea sufixului de infinitiv *-re* (vocala temei).

I	-ā	vocāre
II	-ē	respondēre
III	-ĕ	vincĕre
IV	-ī	dormīre

c) În general, **o formă verbală este alcătuită din**:

TEMA VERBULUI	+	SUFIXUL MORFOLOGIC specific unor moduri şi timpuri	+	DESINENŢA de ACTIV sau PASIV care indică persoana şi numărul
vocā –		*– ba –*		*– s*

d) Pentru a conjuga un verb latinesc la anumite moduri şi timpuri trebuie să obţinem una din cele **trei teme ale verbului** de la care se formează modurile şi timpurile respective.

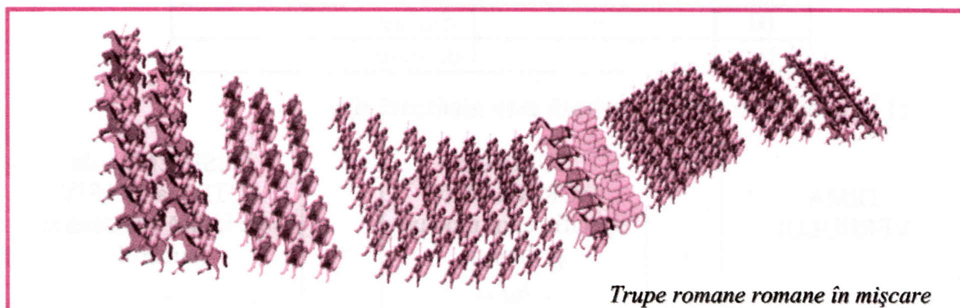


2. Moduri şi timpuri derivate din tema de prezent

Indicativul	prezent	**Imperativul**	prezent
	imperfect	**Infinitivul**	prezent
	viitor	**Participiul**	prezent
Conjunctivul	prezent	**Gerunziul**	
	imperfect	**Gerundivul**	

La diateza pasivă, verbul se conjugă *înlocuind desinenţele personale ale diatezei active cu desinenţele personale ale diatezei pasive.* Sufixul morfologic specific unor anumite moduri şi timpuri este acelaşi.

Numărul	**Singular**			**Plural**		
Persoana	I	II	III	I	II	III
D. activă	***-o/-m***	***-s***	***-t***	***-mus***	***-tis***	***-nt***
D. pasivă	***-or/-r***	***-ris***	***-tur***	***-mur***	***-mĭni***	***-ntur***



Trupe romane romane în mişcare

Nota bene!

- *La conjugarea a III-a*, cele mai multe verbe au tema de prezent terminată cu vocala tematică *-ĕ-*, înaintea căreia se distinge un radical terminat în consoană (*conjugarea a III-a consonantică*) *duc-*. Există şi un grup de verbe des folosite (*facio, capio, cupio, iacio* etc.) cu tema terminată în *-ĭ* , *faci-* (*conjugarea a III-a vocalică*).
- La diateza pasivă, la conjugarea a III-a, pers. a II-a sing. se modifică vocala tematică (*-i-* înainte de *-r-* se modifică în *-ĕ-*).
- Verbele de conjugările I şi a II-a formează viitorul cu vocala tematică, sufixul *-b-*, şi desinenţe (*voca**b**o; voca**b**or*); verbele de conjugarea a III-a şi a IV-a cu sufixul *-ā-* (pers. I sg. *vinc**a**m, vinc**a**r*) şi *-e-* (celelalte persoane *vinc**e**s, vinc**e**ris* etc.).
- Verbele de conjugarea I formează conjunctivul prezent cu sufixul *-ē* (*vocem; vocer*), celelalte conjugări folosesc sufixul *-a* (*vinc**a**m; vinc**a**r*).
- Conjunctivul imperfect corespunde condiţionalului – optativ prezent din română.
- Verbele de conjugarea a III-a: *dicĕre, ducĕre* şi *facĕre* au imperativul prezent *dic*! – zi!; *duc!* – du!; *fac!* – fă!
- Participiul prezent aparţine diatezei active; se declină ca adjectivele cu o singură terminaţie după declinarea a III-a parisilabică.
- Gerunziul este integrat în diateza activă; este un substantiv verbal de decl. a II-a, format cu sufixul *-nd* (la conjugările I şi a II-a) *-end* (la conjugările a III-a şi a IV-a).
- Gerundivul aparţine diatezei pasive devenind, cu timpul, participiu viitor; este un adjectiv verbal cu trei terminaţii (*voca**nd**us, -a, -um; vince**nd**us, -a, -um*).[1]



Exersaţi!

1. Analizaţi următoarele verbe după modelul de mai jos:

Conjugare	Mod	Timp	Persoană	Număr	Diateză	Traducere

a) *audiant, auditur, audiremus, audiat, audiunt, audiebam, audiebāmur, audirentur, audiamĭni, audies, audīte, audior.*

b) *legĕris, legātur, lege, legunt, legerentur, legēbat, legāmus, legebātur, legar, legam, leges, legas.*

2. Treceţi la diateza pasivă formele verbale:

scribes, amabāmus, laudetis, cantabis, amāre, scribāmus, laudo, scribis, amāret.

3. Traduceţi în limba latină:

va întreba, erau întrebaţi, să fim întrebaţi, întrebând, pentru a întreba, care trebuie întrebate, vei fi întrebat, aş întreba, a fi întrebat.

[1] Tabelele complete ale celor patru conjugări, la diatezele activă şi pasivă se găsesc la pag. 118

4. Traduceţi propoziţiile:

La începutul primăverii, grădinile sunt îmbrăcate cu flori. Copilul rău va fi pedepsit de părinţii săi. Noi suntem învăţaţi de profesori. Fabulele sunt citite de toţi elevii. În fabule, lăcomia este criticată. În curând, vom citi operele lui Cezar.

5. Traduceţi şi analizaţi:

- *Ad utendum*
- *Agenda*
- *Legenda*
- *Ars amandi*
- *Quod erat demonstrandum*
- *Ars scribendi*
- *Memorandum*
- *Modus vivendi*
- *Ridendo*

Sintaxa acuzativului

Acuzativul are funcţia sintactică de *complement direct* şi *complement circumstanţial.*

Declinare	Singular	Plural
I	*-am*	*-as*
II	*-um*	*-os, -a*
III	*-em*	*-es, -a, -ia*
IV	*-um, -u*	*-us, -ua*
V	*-em*	*-es*

I. Cu funcţia de complement direct, acuzativul este cerut de următoarele verbe:

a) **Verbe tranzitive**

- *legĕre, vidēre, facĕre, scribĕre, orāre, laudāre etc.*

Magister ***discipulum*** *laudat.* – Profesorul îl laudă *pe elev.*

Caesar ***Gallos*** *vicit.* – Cezar *i-a* învins *pe gali.*

b) **Verbe tranzitive în latină, intranzitive în română**

- *timēre, metuĕre* „a se teme", *cavēre* „a se păzi", *fugĕre* „a fugi", *vitāre, evitāre* „a se feri".

Cave ***canem****!* – Păzeşte-te *de câine.*

Homĭnes ***pericula*** *timent* – Oamenii se tem *de primejdii.*

c) **Verbe care admit dublu complement (acuzativul persoanei şi al lucrului, acuzativul dublu al persoanei).**

- *rogāre, poscĕre* „a cere", *docēre* „a învăţa", *vocāre* „a chema" etc.

Magister ***puĕros lectiōnem*** *docet.* – Profesorul îi învaţă *pe copii lecţia.*

Germāni ***auxilium Caesărem*** *orānt.* – Germanii cer *ajutor de la Cezar.*

Cives ***eum consŭlem*** *creavērunt.* – Cetăţenii l-au făcut *pe acesta consul.*

d) **Verbe intranzitive care cer un complement intern derivat din aceeaşi rădăcină.**



▪ *vivĕre* „a trăi", *somniāre* „a visa", *cantāre* „a cânta", *pugnāre* „a lupta", *iurāre* „a jura".

Lupus in silva aspĕram ***vitam*** *vivit.* – În pădure, lupul trăieşte *o viaţă* aspră.

Galli accerrĭmam ***pugnam*** *pugnavērunt.* – Galii au luptat *o luptă* foarte aprigă.

II. Cu funcţia de complement circumstanţial, acuzativul poate exprima:

1. Complementul circumstanţial de loc:

a) **Acuzativul de direcţie**

▪ este cerut de verbe de mişcare şi arată ţinta spre care se îndreaptă acţiunea verbului. Răspunde la întrebarea *quo?* = încotro? Substantivele comune şi numele de ţări stau în acuzativ precedat de prepoziţie *(ad, in, apud)*. Numele de oraşe şi substantivele *domus* (casă), *humus* (pământ) şi *rus* (ţară, proprietate rurală) stau în acuzativ fără prepoziţie.

Lupus ***in silvam*** *rediit.* – Lupul s-a întors *în pădure.*

Meus amīcus ***in Italiam*** *pervēnit.* – Prietenul meu a ajuns *în Italia.*

Meus amīcus ***Romam*** *pervēnit.* – Prietenul meu a ajuns *la Roma.*

Meus amīcus ***domum*** *redibit.* – Prietenul meu se va întoarce *acasă.*

b) **Acuzativul străbaterii**

▪ răspunde la întrebarea *quā?* = pe unde? şi este precedat de prepoziţia *per.*

Iter ***per silvam*** *fecit.* – A călătorit *prin* pădure.

2. Complementul circumstanţial de timp:

a) **Acuzativul duratei**

▪ exprimă durata acţiunii indicate de verb; răspunde la întrebarea *quamdiu*? = cât timp?; nu este precedat de prepoziţie.

Euclio totas ***noctes*** *pervigilat.* – Euclio veghează toate *nopţile.*

Caesar ***sex dies*** *iter fecit.* – Cezar a făcut un marş *timp de şase zile.*

b) Exprimarea momentului

■ răspunde la întrebarea *quando?* = când?; acuzativul este precedat de prepoziţiile *ante* (înainte) sau *post* (după).

***Post victoriam**, Caesar in Italiam rediit.* – *După victorie*, Cezar s-a întos în Italia.

***Ante victoriam**, Caesar milites laudāvit.*– *Înainte de victorie,* Cezar şi-a lăudat soldaţii.

3. Complementul circumstanţial de mod, de cauză, de instrument, cerut de prepoziţii:

*Germani **ob metum** periculi auxilium petivērunt.* – Germanii au cerut ajutor *de teama* primejdiei.

*Dux urbem **per vim** capit.* – Comandantul cucereşte oraşul *prin forţă.*

III. Acuzativul îndeplineşte şi funcţia de subiect în propoziţia completivă infinitivală (v. pag. 66).



Exersaţi!

1. Analizaţi complementele în acuzativ întâlnite în text.

2. Analizaţi acuzativele şi identificaţi rolul lor sintactic:

Romam vidēbunt, ad Graeciam navigābunt et Athenas ibunt. Hostes Troiam delevērunt, Aeneas Asiam reliquit et diu per maria navigāvit. Romāni Numam Pompilium regem creavērunt. Dolōsa vulpes stultum corvum vidit et eius caseum cupīvit. Galli octo annos cum Caesăre bellum gessērunt. Magister multas fabŭlas discipŭlos docet. Cavēte malos homĭnes! Amīcus meus ad vicīnam silvam iter fecit et per multas silvae partes ambulāvit.

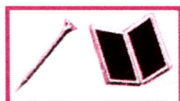
3. Traduceţi, exprimând complementele circumstanţiale de loc:

Quo ibimus?

la Atena	în oraş	acasă	în Asia	la ţară	în grădină

4. Traduceţi în limba latină:

Grecii au luptat la Troia zece ani. După ce vom vedea monumentele vechi ale Greciei, ne vom întoarce acasă. După spectacol, mergem în grădină. Cicero îl numeşte pe Catilina duşman al ţării. Înainte de Numa Pompilius, a domnit Romulus. Feriţi-vă de duşmani! Mă tem de greci!



Vocabular

Cuvinte moştenite: *latus, -ĕris* > **latora* > latură; *angulus, -i* > **anglus* > unghi; *ad* > a [prepoziţie a (citi) şi prefix a(casă)]; *milia* > mie (numeral cardinal); *passus, -us* > pas; *quam* > ca; *contra* > către.

Cuvinte împrumutate: *contra* > contra (şi prefix neologic: contra-atac); *navis, -is* > navă; *ex* > ex- (ex-preşedinte); de la *spectaculum,* provine *spectacol*; *minor* > minor; *spatium, -ii* > spaţiu; *transmitto, -ĕre* > a transmite.



Exersaţi!

ante- *este prefix neologic latinesc cu sensul de* „înainte", „în faţă", „anterior".

1. Înlocuiţi prefixul *post-* cu *ante-* pentru a obţine serii antonimice.

postbelic	
postdata	
postdiluvian	
postmeridian	
postpune	

anti- (*grecesc*) *şi* **contra-** (*latinesc*) *sunt prefixe savante cu sensul* „împotriva", „opus".

2. Obţineţi derivate savante pornind de la următoarele cuvinte. Discutaţi sensul în funcţie de prefix.

anti-				contra-	
ciclon		rabic		atac	
corp		social		expertiză	
fascist		solar		greutate	
hemoragic		tanc		lovitură	
nevralgic		teză		pagină	
poetic		tren		spionaj	

3. Descoperiţi intrusul din seriile:

- *antitermic – antilopă – anticoroziv – antirepublican*
- *contrabaraj – contracurent – contract – contrapondere*
- *antişoc – antidot – antichitate – antibiogramă*

DICTA CLARA

Veni, vidi, vici

„Am venit, am văzut, am învins"

În *Vieţile paralele* istoricul Plutarh îi atribuie lui Caesar aceste trei cuvinte prin care anunţa senatului victoria de la Zela, în anul 47 a. Chr., asupra lui Pharnaces, regele Pontului. După relatarea autorului, Caesar nu a alcătuit textul în grabă sau la întâmplare, ci intenţionat, spre a sublinia scurtimea, rapiditatea şi iuţeala luptei.

→ *un succes rapid* ←

DEI GERMANŌRUM

Prezentând, în capitolele precedente ale cărţii a VI-a, felul de viaţă şi structurile sociale din Gallia, Caesar face acum descrierea comparativă a civilizaţiei germanilor.

Germāni multum ab hac consuetudĭne diffĕrunt. Nam neque Druĭdes habent, qui rebus divīnis praesint, neque sacrificiis student. Deōrum numĕro eos solos ducunt quos cernunt et quōrum aperte opĭbus iuvāntur, Solem et Vulcānum et Lunam; relĭquos ne famā quidem accepĕrunt. Vita omnis in venationĭbus atque in studiis rei militāris consistit; a parvŭlis labōri ac duritiae student.

(*De bello Gallĭco*, VI, 21, 1-3)



Zeu galic – statuetă de bronz



Vocabŭla

consuetūdo, -ĭnis (f.) = obicei, mod de viaţă
Druĭdes, -um (m.) = druizi, preoţi la vechii gali
res divīnae, rerum divinārum = cultul religios
praesum, -esse, -fui = a fi în frunte, a conduce
sacrificium, -ii (n.) = jertfă, sacrificiu
studeo, -ēre, -ui = a se ocupa de
numĕrus, -i (m.) = rând, categorie
duco, -ĕre, duxi, ductum = a socoti, a considera
solum (adv.) = numai
cerno, -ĕre, crevi, cretum = a decide, a hotărî
aperte (adv.) = deschis, clar
ops, opis (f.) = ajutor; *opes* (pl.) = bogăţii, mijloace
relĭquus, -a, -um = celălalt
accipio, -ĕre, -cepi, -ceptum = a primi; *ne famă quidem acceperunt* = nici din auzite n-au aflat
venatio, -ōnis (f.) = vânătoare
res militāris, rei militāris (f.) = arta militară
consisto, -ĕre, -stĭti = a consta
parvŭlus, -a, -um (adj.) = mititel; *a parvŭlo* = de copil
labor, -ōris (m.) = muncă; *labor ac duritia*[1] = muncă aspră



Studiul textului

- Identificaţi criteriul de diferenţiere dintre germani şi gali.
- Care sunt divinităţile respectate de germani? După ce criterii îşi cinstesc aceştia zeii? Ce caracter are religia germanilor?
- Care este modul de viaţă al germanilor şi care sunt ocupaţiile acestora?
- Caracterizaţi, după informaţiile oferite de text, gradul de civilizaţie la care ajunseseră germanii. Comparaţi-l cu cel al galilor şi cu cel al romanilor.
- Apreciaţi rolul acestei digresiuni asupra obiceiurilor germanilor în contextul operei lui Caesar.
- Remarcaţi simplitatea, concizia stilului.



Exprimaţi-vă părerea!

1. „Zeul pe care galii îl cinstesc cel mai mult este Mercur; imaginile lui sunt cele mai numeroase. Galii cred că Mercur este descoperitorul tuturor artelor, zeul care însoţeşte pe călători şi le arată drumul şi care ajută cel mai mult pe oameni la câştiguri băneşti şi în negustorie. În al doilea rând adoră pe Apollo, Mars, Iuppiter şi pe Minerva. Despre aceşti zei au


Zeul Mercur

[1] *labor ac duritia* = hendiadă (două substantive coordonate în locul unui substantiv + adjectiv sau alt substantiv în genitiv)

aproape aceleaşi păreri pe care le au şi celelalte neamuri: Apollo alungă bolile, Minerva dă oamenilor primele cunoştinţe din domeniul artelor şi al meşteşugurilor, Iuppiter e stăpânul cerului, Mars are în seama sa războaiele (...)."

(*Războiul galic*, VI, 17, p. 220, trad. de Janina Vilan-Unguru)


Zeul Marte

Pe baza textului de mai sus şi a celui studiat comparaţi aspectele legate de religia galilor cu cele referitoare la religia germanilor.

2. Organizaţi următorul concurs: alcătuiţi un tabel al celor mai importanţi zei romani stabilind numele grec, atribuţiile şi simbolul acestora.



Ştiaţi că...

Druizii – ***druĭdes*** – preoţi la vechii gali – au avut un rol important în viaţa religioasă, socială şi culturală a galilor. Din informaţiile lui Caesar, aflăm că druizii aveau sarcini religioase şi puteau fi şi comandanţi de armată, aşa cum, la haedui, a fost *Diviciacus.* Ei erau cunoscători ai constelaţiilor cereşti, se preocupau, în limita condiţiilor de atunci, de ştiinţă, erau profesori ai tineretului galic, care rămânea timp de douăzeci de ani la învăţătura predată oral – nu aveau texte scrise – de către druizi. Aceştia se bucurau de unele privilegii, fiind scutiţi de dări şi de impozite.


Ceres, mater agrōrum

Cultul druizilor a dispărut în Gallia prin procesul de romanizare; în unele zone (Britania, Irlanda, Scoţia), a supravieţuit până în secolul al V-lea p. Chr., fiind înlăturat de creştinism.

Moduri şi timpuri derivate din tema de perfect

- Indicativul perfect figurează în dicţionar ca a treia formă de bază a verbului.
- *Tema de perfect* se obţine prin îndepărtarea desinenţei *-i* de persoana I, singular, a indicativului perfect:

VOCĀVI > VOCĀV–

- Din tema de perfect se formează la diateza activă, prin adăugarea la aceasta a sufixelor specifice şi a desinenţelor de activ, următoarele moduri şi timpuri:

Indicativul	perfect
	mai mult ca perfect
	viitor anterior
Conjunctivul	perfect
	mai mult ca perfect[1]
Infinitivul	perfect



Exersaţi!

1. Analizaţi următoarele verbe după modelul de mai jos:

Verbul	Conjugare	Mod	Timp	Persoană	Număr	Traducere

cepi, stetisset, audivērunt, cepisse, petivĭmus, ceperātis, petivĕro, audivĕram, audivistis, petivĕrim, stetĕrint, cepit.

2. Analizaţi formele următoare după cerinţele din tabel:

Verbul	Tema de perfect	Sufixul temporal	Desinenţa	Traducere

cantavĭmus, fecerant, scripserĭtis, fecisse, cantavisses, fecĕro, scripsĕrim, cantaverant, fecistis.

3. Traduceţi în limba latină: noi am trimis, ei ar fi trimis, tu să fi trimis, el ar fi trimis, eu trimisesem, voi aţi trimis, el a trimis, tu vei fi trimis.

---

[1] Conjunctivul mai mult ca perfect corespunde condiţionalului-optativ perfect din română.

4. Traduceţi în limba latină: Rhea Silvĭa a avut doi fii, Romulus şi Remus. Amulius a aruncat copiii în apa Tibrului. Apele au adus la mal gemenii. Acolo o lupoaică a găsit micuţii copii şi i-a hrănit.

5. Căutaţi intrusul în seriile următoare:

habui – monui – docui – gemui – senatui – tacui;
cantāvit – cantavĕrat – cantat – cantavisset –cantavĕrit;
consŭlem – amārem – vulpem – ovem – oratōrem – muliĕrem.

Sintaxa ablativului

Ablativul este caz al limbii latine, pe care româna nu l-a moştenit. Determinând, în general, un verb, ablativul are funcţia de *complement circumstanţial.*

Declinare	Singular	Plural
I	*-ā*	*-is*
II	*-ō*	*-is*
III	*-e, -ī*	*-ĭbus*
IV	*-ū*	*-ĭbus*
V	*-ē*	*-ēbus*

I. Cu rol de complement circumstanţial, ablativul poate exprima:

1. Complementul circumstanţial de loc:

a) Ablativul separativ (al punctului de plecare)

- indică locul de unde porneşte acţiunea exprimată de verb. Răspunde la întrebarea *unde*? = de unde? Substantivele comune şi numele de ţări sunt precedate de prepoziţiile *ab, ex;* numele de oraşe şi *domus, humus, rus* se folosesc în ablativ fără prepoziţie:

Caesar ***e castris*** *egressus est.* – Cezar a ieşit *din tabără.*

Meus amīcus ***ex Italia*** *profectus est.* – Prietenul meu a plecat *din Italia.*

Roma *profectus sum.* – Am plecat *din Roma.*

Puer ***domo*** *fugit.* – Copilul a fugit *de acasă.*

b) Ablativul locativ

- arată locul unde se petrece acţiunea, starea pe loc. Răspunde la întrebarea *ubi?* = unde? Substantivele comune şi numele de ţări se folosesc în ablativ precedate de prepoziţia *in*; numele de oraşe şi substantivele care denumesc ideea de loc (*loco, parte, regione*) se folosesc fără prepoziţie.

In urbe *sum.* – Sunt *în oraş.*

Caesar ***in Gallia*** *pugnāvit.* – Cezar a luptat *în Gallia.*

Cicero sex menses ***Athēnis*** *manebit.* – Cicero va rămâne *la Atena* şase luni.

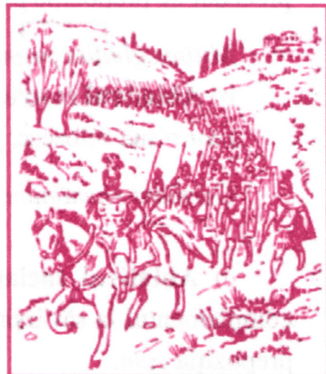
Complementul circumstanţial de loc este exprimat, în cazul numelor de oraşe de declinarea I şi a II-a singular şi al substantivelor *domus, humus, rus*, prin *locativ*

(vechi caz indo-european, cu desinenţele *-ae* la declinarea I şi *-i* la declinarea a II-a şi a III–a).

Caesar ***Romae*** *manebit.* – Cezar va rămâne *la Roma.*

Meus amicus ***domi*** *est.* – Prietenul meu este *acasă.*

c) **Ablativul prosecutiv**



■ răspunde la întrebarea *qua?* = pe unde? şi exprimă ideea de străbatere. Se foloseşte ablativul fără prepoziţie:

Caesar flumen ***vado*** *transit.* – Cezar trece fluviul *prin vad.*

Meus amicus tota ***urbe*** *ibat.* – Prietenul meu mergea *prin* tot *oraşul.*

2. Complement circumstanţial de timp

■ exprimă momentul când se petrece acţiunea; răspunde la întrebarea *quando?* = când?. Se foloseşte ablativul cu prepoziţie (*in*), cu excepţia substantivelor care exprimă noţiunea de timp (*tempŏre, die, luce*).

In pueritia *Germani labōri studēbant.* – *În copilărie,* germanii se ocupau cu munca.

Caesar in castris ***hiĕme*** *manet.* – *În timpul iernii*, Cezar rămâne în tabără.

3. Complementul circumstanţial de cauză

■ arată motivul acţiunii indicate de verb; poate fi exprimat prin ablativ cu sau fără prepoziţie.

Miles ***ex vulnerĭbus*** *perivit.* – Soldatul a murit *din cauza rănilor.*

Cives ***metu*** *fugērunt.* – *De teamă*, cetăţenii au fugit.

4. Complement circumstanţial de mod

■ arată modul în care se desfăşoară acţiunea verbală. Se poate exprima cu sau fără prepoziţie (*cum, sine*).

Germani magnā ***audaciā*** *in bello contendunt.* – Germanii luptă în război *cu* mare *curaj.*

Paulus ***cum voluptate*** *hunc librum legit.* – Paul citeşte această carte *cu plăcere.*

5. Ablativul instrumental

▪ indică instrumentul prin care se realizează acţiunea verbului.

a) **Ablativul instrumental propriu-zis** este exprimat prin ablativ fără prepoziţie (când mijlocitorul este o persoană, se foloseşte cazul acuzativ precedat de prepoziţia *per*).

Milĭtes ***gladiis*** *pugnānt.* – Soldaţii luptă *cu săbiile.*

b) **Ablativul instrumental cerut de verbele:**

utor = mă folosesc*; fruor* = mă bucur; *vescor* = mă hrănesc.

Germani rhenōnum ***tegumentis*** *utuntur.* – Germanii se folosesc *de veşminte* din piele de ren.

c) **Ablativul sociativ** arată fiinţa sau lucrul care însoţesc subiectul sau complementul la săvârşirea acţiunii verbale. Se exprimă prin ablativ precedat de prepoziţia *cum*.

Dux ***cum*** *his* ***legatis*** *venit.* – Comandantul a venit *cu* aceşti *soli.*

6. Ablativul originii

▪ s-a format din ablativul separativ; arată familia, rangul, originea cuiva, fiind cerut de verbele: *nascor, orior* „a se naşte" sau participiile *natus, ortus* „născut".

Hic nobĭli ***genĕre*** *natus est.* – Acesta s-a născut *dintr-un neam* nobil.

II. Complementul de agent (subiectul logic)

▪ este cerut de verbele la diateza pasivă. Când agentul este o fiinţă, se exprimă prin ablativ precedat de prepoziţiile *a, ab*; când agentul este un lucru, se foloseşte ablativul fără prepoziţie.

Milĭtes a Caesăre laudantur. – Soldaţii sunt lăudaţi *de Cezar.*

Tuā ***epistulā*** *affectus sum.* – Am fost impresionat *de scrisoarea* ta.

III. Ablativul complement al comparativului sau al superlativului

▪ este cerut de adjective la comparativ sau superlativ (v. adjectivul p. 22).

Germani ***Gallis*** *fortiores sunt.* – Germanii sunt mai puternici *decât galii.*

Belgae ex omnĭbus ***Gallis*** *fortissĭmi sunt.* – Belgii sunt cei mai viteji *dintre* toţi *galii.*

IV. Ablativul subiect al ablativului absolut (v. ablativul absolut p. 52).



Exersaţi!

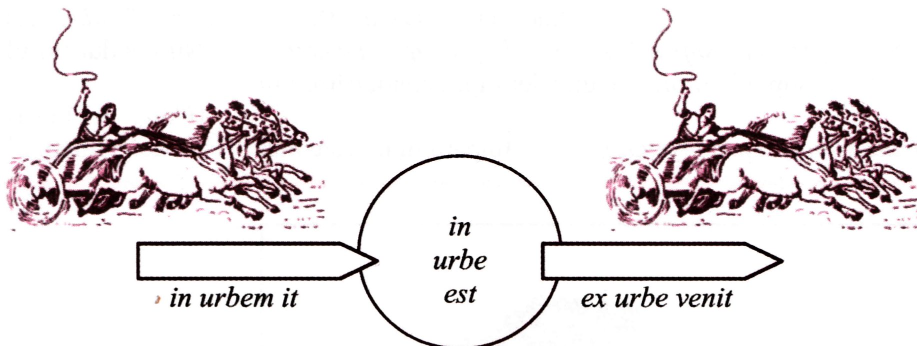
1. Analizaţi substantivele în ablativ din text.

2. Traduceţi şi explicaţi folosirea ablativului.

Saepe deae statuam rosis ornāmus. Bonus discipŭlus a magistro laudātus est. Multae viae ab Italia in Galliam ducunt. Paulus in villam cum amīcis venit. Hic in horto sine amīcis suis laborat. Milĭtes Romāni sagīttis vulnerantur. Antīqua monumenta Romanōrum tempŏre delentur. Ad silvam angūsta viā currĭmus.

3. Traduceţi în limba latină:

Soldaţii au cucerit oraşul prin forţă. Plopul este cel mai înalt dintre toţi arborii. Remus a fost ucis de fratele său, Romulus. Dacii alungă frigul cu piei de animale. Cezar a intrat în tabără cu armata. Romanii au trăit după obiceiul strămoşilor. Armata duşmanilor a pierit de foame. Pacea este mai preţuită decât războiul.





Vocabular

Cuvinte moştenite: *multus, -a, -um* > mult; *habeo, -ēre* > a avea; *deus, -i* > zău; *numerus, -i* > număr; *duco, -ĕre* > a duce; *cerno, -ĕre* > a cerne[1]; *vita, -ae* > vită[2].

Cuvinte împrumutate: *divīnus, -a, -um* > divin; *sacrificium, -ii* > sacrificiu; *studium, -ii* > studiu; *militāris, -e* > militar; *consisto, -ĕre* > a consista.

---

[1] Românescul „a cerne" continuă sensul vechi, popular (de „a deosebi") al verbului, ajuns în limba mai aleasă „a zări".

[2] *vita* cu sensul de „cap" (de animal) era un cuvânt păstoresc italic.



Exersaţi!

multi- (*latinesc*) *şi* **poli-** (*grecesc*) *au pătruns în limbile romanice ca elemente de compunere savante cu înţelesul de „mulţi, multe", fiind în limba de origine adjective.*

1. La cuvintele de bază din tabel adăugaţi elementele de compunere *multi-* şi *poli-* şi precizaţi sensul termenilor obţinuţi:

multi-		poli-	
Termenul – bază	**Compusul**	**Termenul – bază**	**Compusul**
celular		clinic	
color		cromatic	
lateral		fonic	
naţional		semantic	
secular		tehnic	

Proverbia

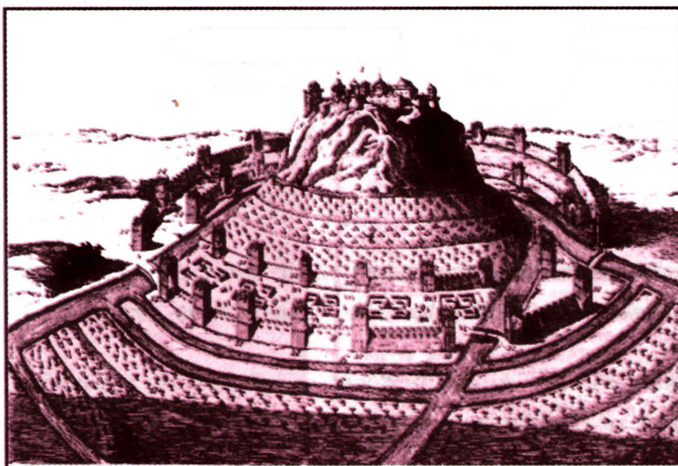
Ave, Caesar, (imperātor), moritūri te salutant. – Să fii slăvit, Cezar (împărate), cei care vor muri te salută.

(Suetonius, *Vitae duoděcim Caesărum, Claudius,* 21)

Non est princeps supra leges, sed leges supra princĭpem. – Nu conducătorul stă deasupra legilor, ci legile deasupra conducătorului.

(Plinius cel Tânăr)

Caesar non supra grammatĭcos. – Împăratul nu este mai presus de gramatici.[1]



Asediul Alesiei aşa cum era imaginat în secolul al XVII-lea

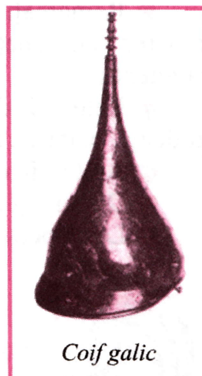
[1] Replică a arhiepiscopului Placentius adresată lui Sigismund de Luxemburg, care pentru o greşeală gramaticală, s-ar fi scuzat *Ego sum rex Românus et supra grammatĭcam*, „Sunt împărat roman şi mai presus de gramatică."

CAESAR ET VERCINGETŎRIX

În anul 52 a. Chr., galii se revoltă. Vercingetŏrix, tânăr nobil de neam arvern, originar din Gergovia, primeşte comanda supremă a populaţiilor galice. Înainte de relatarea campaniei împotriva arvernilor revoltaţi, Caesar prezintă poziţiile romanilor şi ale galilor.

Caesar ex eo loco quintis castris Gergoviam pervenit, equestrique eo die proelio levi facto, perspecto urbis situ, quae, posĭta in altissĭmo monte, omnes adĭtus difficĭles habebat, de expugnatione desperāvit (...). At Vercingetŏrix, castris prope oppĭdum posĭtis, mediocrĭbus circum se intervallis separātim singulārum civitātum copias collocavĕrat, atque omnĭbus eius iugi collĭbus occupātis, qua dispici potĕrat, horribĭlem speciem praebēbat.

(*De bello Gallĭco*, VII, 36, 1-2)



Coif galic



Vocabŭla

pervenio, -īre, -vēni, -ventum = a ajunge
equester, -tris, *-tre* (adj.) = de cavalerie
proelium, -ii (n.) = luptă, bătălie
levis, -e (adj.) = uşor
perspicio, -ĕre, -spexi, -spectum = a cerceta, a examina
situs, -us (m.) = aşezare, poziţie
adĭtus, -us (m.) = acces, loc de intrare
expugnatio, -ōnis (f.) = cucerire
despēro, -āre, -āvi, -ātum = a pierde speranţa
prope (adv.) = aproape
intervallum, -i (n.) = distanţă, interval
separātim (adv.) = separat, aparte
singŭli, -ae, -a = câte unul, fiecare
colloco, -āre, -āvi, -ātum = a plasa, a aşeza
iugum, -i (n.) = (aici) creastă de munte
collis, -is (m.) = colină
dispicio, -ĕre, -spexi, -spectum = a distinge, a vedea, a examina
horribĭlis, -e (adj.) = înspăimântător, îngrozitor
species, -ei (f.) = înfăţişare, aspect, chip
praebeo, -ēre, -ui, -itum = a oferi, a prezenta



Luptă între cavaleri gali şi romani



Studiul textului

- Stabiliţi, după traducerea textului, locul de amplasare al fiecărei tabere.
- Care este tabăra avantajată de configuraţia geografică?
- Remarcaţi poziţia, la început de frază, a numelor celor doi comandanţi şi valoarea conjuncţiei *at*. Pe baza cărui procedeu stilistic este structurat fragmentul?
- Relevaţi detaliile care arată spiritul de decizie şi, în acelaşi timp, prudenţa, ezitarea lui Caesar.
- Arătaţi în ce constă tenacitatea lui Vercingetŏrix.
- Distingeţi calităţile militare ale celor doi comandanţi.
- La ce persoană este scris fragmentul? Analizaţi stilul acestui text.



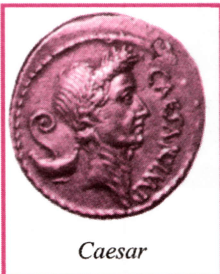
Exprimaţi-vă părerea!

Pe baza *Invitaţiei la lectură* redactaţi un scurt comentariu în care să comparaţi relatarea predării lui Vercingetŏrix de către cei doi autori.



Ştiaţi că...

Vercingetŏrix (c. 82 – 16 a. Chr.) căpetenie a *arvernilor,* originar din oraşul *Gergovia*, se răscoală în 52 a. Chr., împotriva romanilor, fiind conducătorul neamurilor galice din centrul şi din nordul Galliei. S-a remarcat printre cei mai înverşunaţi şi redutabili adversari ai Romei republicane. A dovedit o disciplină de fier prin care şi-a format o armată puternică; avea calităţi de bun strateg: evita bătăliile pe câmp deschis, aplica tactica pământului pârjolit şi a luptelor de gherilă. În luptele dintre gali şi romani, succesele au loc de o parte şi de alta, însă bătălia decisivă are loc sub zidurile cetăţii *Alesia*, asediată de Caesar în septembrie 52. *Vercingetŏrix,* silit să se predea, este pus în lanţuri şi trimis la Roma. Momentul predării este relatat astfel de către Caesar: *Vercingetŏrix dedĭtur, arma proiciuntur,* „Vercingetŏrix se predă, armele sunt aruncate la pământ”. După ce a fost dus ca prizonier în procesiune triumfală (46 a. Chr.), a fost ucis în temniţa *Tulliānum* din Roma.


Caesar

Arvernii constituiau unul dintre popoarele cele mai puternice din Gallia; erau aşezaţi la nord de *Provincia* (azi, *Provence*) şi aveau capitala la Gergovia, unde *Vercingetŏrix* respinge atacul armatei romane.


Vercingetŏrix

Invitaţie la lectură

A doua zi, Vercingetõrix convoacă adunarea şi arată că nu a întreprins acest război în propriul său interes, ci pentru libertatea comună; dar, fiindcă trebuie să se plece în faţa soartei, el se pune la dispoziţia lor, fie că vor să-i îmblânzească pe romani ucigându-l, fie că vor să-l predea viu. În legătură cu această chestiune sunt trimişi soli la Cezar. Cezar porunceşte galilor să predea armele şi să-i aducă înaintea sa pe fruntaşii triburilor. Apoi ia loc în interiorul întăriturilor, în faţa taberei; aici sunt aduşi fruntaşii; Vercingetõrix este predat, armele sunt aruncate la picioarele lui Cezar."

(Cezar, *Războiul galic,* VII, 29, trad. de Janina Vilan-Unguru)

„Iar conducătorul lor în război, Vercingetõrix, luând cele mai frumoase arme şi împodobindu-şi calul, a ieşit călare pe porţile cetăţii. Şi, după ce a înconjurat, călare, pe Cezar, care şedea jos, a descălecat de pe cal. Mai întâi a aruncat toate armele, apoi s-a aşezat la picioarele lui, fără să scoată un cuvânt, până când acesta l-a dat în pază spre a fi păstrat în vederea triumfului."

(Plutarh, *Vieţi paralele* – Cezar, 27, trad. de N. I. Barbu, p. 482)

Moduri şi timpuri derivate din tema supinului

- În dicţionar, supinul figurează ca fiind a patra formă de bază a verbului.
- Tema de supin se obţine prin îndepărtarea desinenţei *-m:*

VOCATU~~M~~ > VOCATU–

- Din tema de supin se formează următoarele moduri şi timpuri:

Supinul
Participiul viitor activ
Infinitivul viitor activ
Infinitivul viitor pasiv
Participiul perfect pasiv
Infinitivul perfect pasiv

Nota bene!

- Supinul are două forme, una pentru acuzativ, utilizată după verbe de mişcare şi alta pentru ablativ, tradusă prin supinul românesc (Ac. *vocā**tum***; Abl. *vocā**tu***).
- Participiul viitor activ este un adjectiv verbal format cu sufixul *-ūr-* şi cu terminaţiile adjectivale *-us, -a, -um* (*vocatūrus, -a, -um*).
- Infintivul viitor activ se formează cu sufixul *-ūr-*, desinenţele de acuzativ şi infinitivul verbului *esse* (*vocat**ūrum** esse* etc.).
- Infinitivul viitor pasiv se formează din supin şi infinitivul prezent pasiv *iri* al verbului *eo, ire* (*vocātum iri*).
- Participiul perfect pasiv este un adjectiv verbal format cu terminaţiile unui adjectiv de clasa I *-us, -a, -um* (*vocā**tus, -a, -um***).
- Infinitivul perfect pasiv se formează din participiul perfect la acuzativ şi infinitivul verbului *esse* (*vocā**tum** esse* etc.).



Exersaţi!

1. Conjugaţi un verb din text la modurile şi timpurile derivate din tema de supin şi la timpurile compuse ale diatezei pasive.

2. Analizaţi următoarele forme verbale, arătând:

Verbul	Modul	Timpul	Diateza	Tema de supin	Sufixul	Desinenţa	Traducerea

- *lectus* • *lectu* • *lectum esse* • *lectūras*
- *lectūras esse* • *lectum iri* • *lecta* • *lectum*

3. Acordaţi cu substantivul formele participiului perfect pasiv şi traduceţi: *discipŭli – laudātus, -a, -um; militĭbus – victus, -a, -um; ranae – ruptus, -a, -um; armorum – tradĭtus, -a, -um; lectiōne – scriptus, -a, -um; corvum – falsus, -a, -um.*

4. a) Analizaţi formele verbale:

captum est, audīta sum, captum erit, captam esse, audītus sis, amāti essēmus, audītae sitis, capti sumus, amāta ero.

b) Schimbaţi numărul formelor analizate, menţinând modul, timpul, persoana, genul.

5. Traduceţi în limba latină: duşmanul a fost prins; elevul fusese lăudat; oraşele vor fi fost cucerite; tu ai fi fost iubit; voi să fi fost lăudaţi.

6. Căutaţi intrusul în seriile următoare:

amātus sum – bonus sum – captus sum – punītus sum

amātum est – amātum eram – amātum iri – amātum sit

lecta – capta – factura – cantāta – vocāta.

amatūras – lectūras – cantavĕras – discitūras – scriptūras.

Sintaxa frazei. Noțiuni fundamentale

În limba latină, fraza poate fi formată, ca şi în limba română, din două sau mai multe propoziţii legate între ele prin **coordonare** (I şi II) şi/sau **subordonare**.

I. Coordonarea prin **juxtapunere** (parataxă) este alăturarea propoziţiilor fără intermediul vreunui cuvânt de legătură (conjuncţie, pronume relativ, adverb relativ).

Vercingetŏrix dedĭtur, arma proiciuntur. – Vercingetŏrix se predă, armele sunt aruncate.

II. Cu ajutorul conjuncţiilor, **coordonarea** este alăturarea propozi-ţiilor principale sau secundare de acelaşi fel prin:

– conjuncţii *copulative*: *et, atque, -que* (enclitic) = şi; *nec, neque* = şi nu, nici
– conjuncţii *disjunctive*: *aut, vel, sive* = sau, ori, fie
– conjuncţii *adversative: at, autem, sed* = însă, dar
– conjuncţii *conclusive: ergo, igitur* = aşadar, deci
– conjuncţii *explicative: nam, enim* = căci

Subordonarea – raport de subordonare – este dependenţa unei propoziţii faţă de acţiunea din regentă, realizată prin conjuncţii, pronume relative şi adverbe relative.

Clasificarea propoziţiilor subordonate în limba latină

1. Propoziţii **participiale**:	• participiala relativă	
	• participiala absolută	
2. Propoziţii **completive:**	• completiva infinitivală	
	• completiva conjunctivală	
	• completiva interogativă indirectă	
	• completiva cu *quod*	
3. Propoziţii **relative:**	• reală	
	• circumstanţială	
4. Propoziţii **circumstanţiale:**	• temporală	• finală
	• cauzală	• consecutivă
	• concesivă	• comparativă
	• condiţională	

Propozițiile participiale

- au predicatul la modul participiu, prezent (pentru simultaneitate) sau perfect (pentru anterioritate);
- nu sunt introduse de conjuncţii;
- au funcţii circumstanţiale sau atributive;
- sunt de două tipuri: relative şi absolute.

Participiala relativă

Este propoziţia cu funcţie atributivă subordonată unui nume din regentă, având *predicatul* exprimat printr-un *participiu* (prezent sau perfect), *acordat în gen, număr* şi *caz* cu numele regent. Funcţia predicativă a participiului este dovedită de faptul că are unul sau mai multe complemente proprii.

Poate dobândi şi următoarele nuanţe circumstanţiale:

a) **Cauzală:** *Caesar milĭtes* [1]*/ magna audacia pugnantes* [2]*/, laudat*[1]*/.*
Caesar laudă pe soldaţii care luptă (pentru că luptă) cu mare curaj.


Scenă de luptă

b) **Temporală:** *Milĭtes,* [1]*/ ducem audiente,* [2]*/ concurrunt.* [1]*/*
Soldaţii, auzindu-l (când îl aud) pe comandant, se adună.

c) **Finală:** *Dux legātos*[1]*/ pacem petentes* [2]*/ mittit.* [1]*/*
Comandantul trimite soli care să ceară (ca să ceară) pace.

d) **Concesivă:** *Hostes*[1]*/ victi ab milĭtibus*[2]*/, non desperavērunt.* [1]*/*
Duşmanii, învinşi (deşi au fost învinşi) de soldaţi, nu şi-au pierdut speranţa.

Ablativul absolut

Este propoziţia subordonată, cu funcţie circumstanţială, având *predicatul* exprimat printr-un *participiu în cazul ablativ* şi *subiect propriu* tot în *ablativ*.

Ablativul absolut se traduce fie prin gerunziu, fie printr-o propoziţie subordonată corespunzătoare.

Funcţiile circumstanţiale ale ablativului absolut sunt:

a) **Temporală:** *Augusto regnante, pax erat.*
Domnind Augustus (pe când domnea Augustus), era pace.

b) **Cauzală:** *Remo occīso, Romŭlus regnāvit.*

Remus fiind ucis (pentru că Remus a fost ucis), a domnit Romulus.

c) **Condiţională:** *Amicitia sublata, omne e vita sublatum est.*

Prietenia fiind înlăturată (dacă prietenia este înlăturată), totul în viaţă se înlătură.

d) **Concesivă:** *Urbe capta, cives non desperavērunt.*

Oraşul fiind cucerit (deşi oraşul a fost cucerit), cetăţenii nu şi-au pierdut speranţa.

■ În cazul unui *predicat nominal*, se pune în ablativ şi *numele predicativ* (acordat cu subiectul), fără verbul copulativ *esse,* care nu are participiu.

Cicerōne consule, Catilina coniuratiōnem fecit.

Cicero fiind consul (pe când Cicero era consul), Catilina a făcut o conspiraţie.



Exersaţi!

1. Analizaţi propoziţiile participiale din text.

2. Transformaţi propoziţiile următoare după modelul dat şi traduceţi.

Domĭnus venit; servi acrĭter laborant. Domĭno veniente, servi acriter laborant.

Dux iussit; milĭtes impĕtum fecērunt.
Magister legit; discipŭli audiunt.
Milĭtes omnes timēbant; dux oratiōnem habuit.
Caesar cum illis gentĭbus bellum suscĭpit; senātus leges decrevit.
Ego iter faciēbam; tu Romae mansisti.
Hostes in urbem pervenērunt; multi cives fugērunt.

3. Indicaţi traducerea corectă şi explicaţi alegerea:

- *oratiōne audīta* — ascultând discursul, discursul fiind ascultat
- *Gallis vincentĭbus* — galii învingând, galii fiind învinşi
- *Hannibăle victo* — Hanibal fiind învins, Hanibal învingând
- *his rebus nuntiātis* — aceste lucruri fiind anunţate, anunţând aceste lucruri



Vocabular

Cuvinte moştenite: *dies, -ei* > zi; *singŭlus, -a, -um* > singur; *civitas, -ātis* > cetate; *iugum, -i* > jug[1]; *possum* (pop. *potēre*) > a putea.

Cuvinte împrumutate: *castra, -ōrum* > castru; *despero, -āre* > a dispera; *urbs, -is* > urbe; *equester* > ecvestru; *omnis, -e* > *omni-*, element de compunere, *omniscient; difficĭlis, -e* > dificil; *mediocris, -e* > mediocru; *intervallum, -i* > interval; *occupo, -āre* > a ocupa; *horribĭlis, -e* > oribil;

---

[1] În latină, *iugum* înseamnă, în primul rând, „jug”; după asemănarea lui, în limba istoricilor, înseamnă şi „creastă de munte”.



Exersaţi!

> **omni-** (< lat. *omnis* „tot”) *este element de compunere savant, cu sensul* „(a)tot”, „(a)toate”, *care serveşte la formarea unor adjective şi substantive.*

1. Formaţi cuvinte compuse, pornind de la adjectivele de mai jos. Substituiţi, unde este posibil, elementul de compunere *omni-* cu *atot-*, element de compunere românesc.

Cuvântul-bază	*omni- / atot-*	Cuvântul-bază	*omni- / atot-*
biruitor		cuprinzător	
direcţional		potent	
lateral		prezent	
ştiutor		puternic	

2. Identificaţi în textul tradus antonimele următoarelor cuvinte:

- *pedester, -tris, -tre*
- *formōsus, -a, -um*
- *longe*
- *insignis,-e*
- *gravis, -e*
- *facĭlis, -e*
- *liber, -era, -erum*
- *parvus, -a, -um*

Proverbia

Gloria umbra virtūtis est. – Gloria este umbra virtuţii.

(Senĕca, *Epistŭlae*, 79, 13)

Temerĭtas est florentis aetātis, prudentia senescentis.– Îndrăzneala este apanajul vârstei tinere, prevederea, al bătrâneţii.

(Cicĕro, *De senectūte*, 6, 20)



EVALUAŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

A. Teme de redactare şi compoziţii

1. „Valoarea documentară deosebită a datelor lui Cezar rezultă din aceea că ele nu sunt informaţii de a doua mână, din auzite, ci mărturia unui om care a cunoscut personal majoritatea acestor fapte, trăind aproape 10 ani în mijlocul populaţiilor descrise.”

(C. Poghirc, în *Prefaţa* la Caesar, *Războiul galic*, trad. de Janina Vilan-Unguru, p. 67)

Argumentaţi, într-un comentariu scris, bazându-vă pe textele studiate, aprecierea de mai sus.

2. Dimitrie Cantemir, în lucrarea *Descrierea Moldovei*, scria în primele capitole: „Pe lângă feluritele numiri date de hoardele care s-au perindat în cursul vremii, grecii i-au numit pe locuitorii acestor ţinuturi când *geţi*, când *daci*. Sub

stăpânirea romanilor s-a statornicit numirea de daci. (...) Moldova n-a avut aceleaşi hotare în toate vremurile, căci întinderea ei este când mai mare, când mai mică, după starea de înălţare sau de cădere a ţării. (...) Spre miazăzi s-a întins în toate vremurile până la Dunăre, cea mai mare apă din Europa, şi mai departe, până la gura acesteia, prin care se varsă în Marea Neagră lângă Chilia. Spre răsărit se întindea din vremuri străvechi până la Marea Neagră."

(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, I, *Partea geografică)*

Evidenţiaţi asemănările şi deosebirile dintre descrierea Galliei şi descrierea Moldovei.

3. Organizaţi o dezbatere asupra caracterului operei lui Caesar: reportaj de război, note de călătorie, roman istoric, document de propagandă electorală, dare de seamă, autobiografie. Argumentaţi răspunsul!

B. Gramatică. Exerciţii de rezolvat la alegere

1. Recunoaşteţi declinarea, genul, numărul şi cazul formelor substantivale:

columbas	*fenestrae*	*verbōrum*	*voci*	*stupōrem*
versus	*arborĭbus*	*corvum*	*vultuum*	*pennam*
dentes	*corpus*	*caseo*	*verba*	*arbŏrum*

2. Transformaţi, conform modelului, următoarele sintagme şi traduceţi:

acĭem instruxit → acies instructa est

- *hostem vicit →*
- *aleăm iecit →*
- *lectiōnem legĕrit →*
- *discipŭlum laudavĕrat →*
- *fabŭlam egit →*
- *oppĭda cepissent →*
- *gemĭnos nutrivērunt →*
- *fabŭlas scripsĕrit →*

3. Completaţi frazele următoare cu forma de participiu adecvată a verbului din coloana alăturată şi traduceţi:

Caesar, navĭbus ...., mare transivit.	*facio*
Urbe.........., hostis domos delevit.	*capio*
Armis ......, cives hostium adventum exspectābant.	*paro*
Imperatōris littĕris in senatu ...., Cicĕro sententiam dixit.	*lego*
Dux captīvum a militĭbus ......, interrogāvit.	*adduco*
Sextus a Gallōrum rege ...., magno animo respondit.	*interrogo*

4. Traduceţi şi analizaţi propoziţiile participiale:

Caesar, certior factus ab Titurio, omnem equitātum pontem traducit. Quiēta Gallia, Caesar in Italiam proficiscitur. His rebus gestis, omni Gallia pacāta, Caesar cum militĭbus in Italiam rediit. Hostes, re nova perterrĭti, fugērunt. Partĭbus factis, haec dixit leo. Hoste fortĭter pugnānte, Romāni tamen Carthagĭnem cepērunt. Hac impulsi occasiōne, Galli bellum incipiunt. Veniente nocte, puer domum it.

5. Traduceţi în limba latină:

a) Curiaţii fiind învinşi, Horaţiu s-a întors acasă. Soldaţii, lăudaţi de Cezar, au început lupta. Jurământul fiind depus, toţi au plecat de la adunare. Vercingetorix, adunarea fiind convocată, se predă romanilor.

b) Senatul l-a acuzat pe Catalina, care a făcut o conspiraţie. Pentru că duşmanii au fost învinşi, soldaţii s-au întors în tabără. După ce s-a dat semnalul, cetăţenii s-au adunat în for. Deoarece planul a fost cunoscut, Cezar a dus armata peste fluviu.

6. Traduceţi folosind dicţionarul.

Sed de his duobus generĭbus altĕrum est Druĭdum, altĕrum Equĭtum. Illi rebus divīnis intersunt, sacrificia publĭca ac privāta procūrant, religiōnes interpretantur; ad eos magnus adulescentium numĕrus disciplīnae causa concurrit, magnāque hi sunt apud eos honōre. Nam fere de omnĭbus controversiis publĭcis privatisque constituunt, et, si quod est admissum facĭnus, si caedes facta, si de hereditāte, si de finĭbus controversia est, idem decernunt, praemia poenasque constituunt; si qui aut privātus aut popŭlus eōrum decrēto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena apud eos est gravissĭma.

(Caesar, *De bello Gallĭco*, VI, XIII, 3-6)

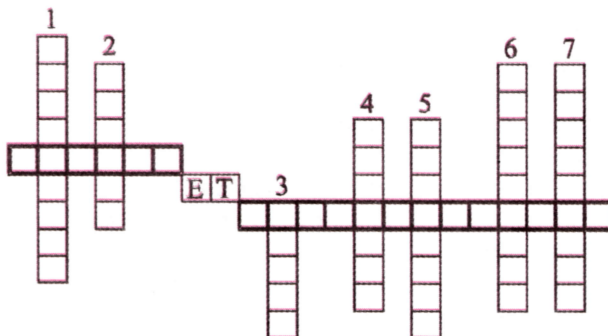
C. Proverbia. Dicta clara

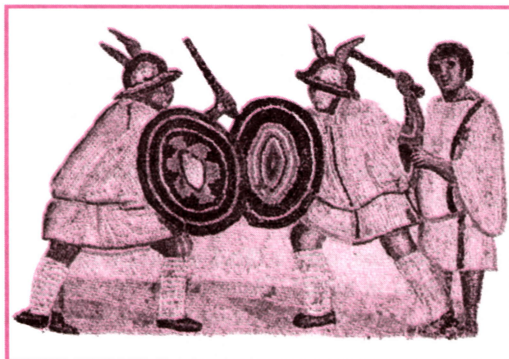
1. Realizaţi un eseu în care să comentaţi proverbul din acest capitol care v-a plăcut cel mai mult.

2. Bazându-vă pe experienţa voastră, imaginaţi o situaţie care să aibă ca titlu una dintre expresiile rubricii „Dicta clara".

CRUCIGRAMMA

1. Anglia în Antichitate; 2. Cetate unde are loc bătălia din 52 a. Chr.; 3. Zeiţa cailor la vechii gali; 4. Preoţi gali; 5. Capitala arvernilor; 6. Conducătorul heduilor; 7. Cei de neam ales.





Scenă de luptă
Mozaic – Roma

Repere literare

„Comentariile nu sunt lipsite de cusururi: inegalități în narațiune, câteodată chiar un stil stânjenit... Explicația constă în redactarea foarte rapidă și în reproducerea exactă, pe alocuri, a rapoartelor ofițerilor sau ale serviciilor tehnice, inserate în povestirea proconsulului. Cu atât mai admirabile apar darurile lui Cezar. Se dovedește mai ales o inteligență care se mișcă extrem de ușor în realitățile acțiunii sau ale ambiției; cel mai mult i se ghicește, sub eleganța stilului, rafinamentul culturii. Dar farmecul persoanei sale nu transpare, nici măcar generozitatea lui nativă."

(J. Bayet, *Literatura latină*, trad. de Gabriela Creția, p. 267)

„Cezar a întrunit cele mai diverse și, în același timp, cele mai contradictorii însușiri: putere de muncă uimitoare, rapiditate în acțiune, genialitate în gândire, putere de decizie promptă, inteligență amplă, pasiune aprinsă. Blând și crud – putând suporta, în egală măsură, viața aspră de război și banchetele prelungite – generos și uman – dar nemilos și feroce când nu avea altă cale pentru a-și atinge scopurile –, el a întrevăzut cauzele economice, sociale și politice ale gravelor tulburări care zguduiau societatea romană și a încercat să găsească soluțiile adecvate."

(N. I. Barbu, *Cezar* în *Scriitori greci și latini*, p. 241)

Bibliografie selectivă

C. Iulius Caesar, *Războiul galic. Războiul civil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1964, traducere de Janina Vilan-Unguru și Elisabeta Poghirc.

Plutarh, *Vieți paralele. Caesar*, Editura Științifică, București, 1957, traducere de N. I. Barbu.

Suetonius, *Viețile celor doisprezece Cezari*, Editura Științifică, București, 1958, traducere de David Popescu și C. V. Georoc.

* * *

N. I. Barbu, *Caius Iulius Caesar* în *Istoria literaturii latine,* vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.

N. I. Barbu și colectiv, *Scriitori greci și latini,* vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

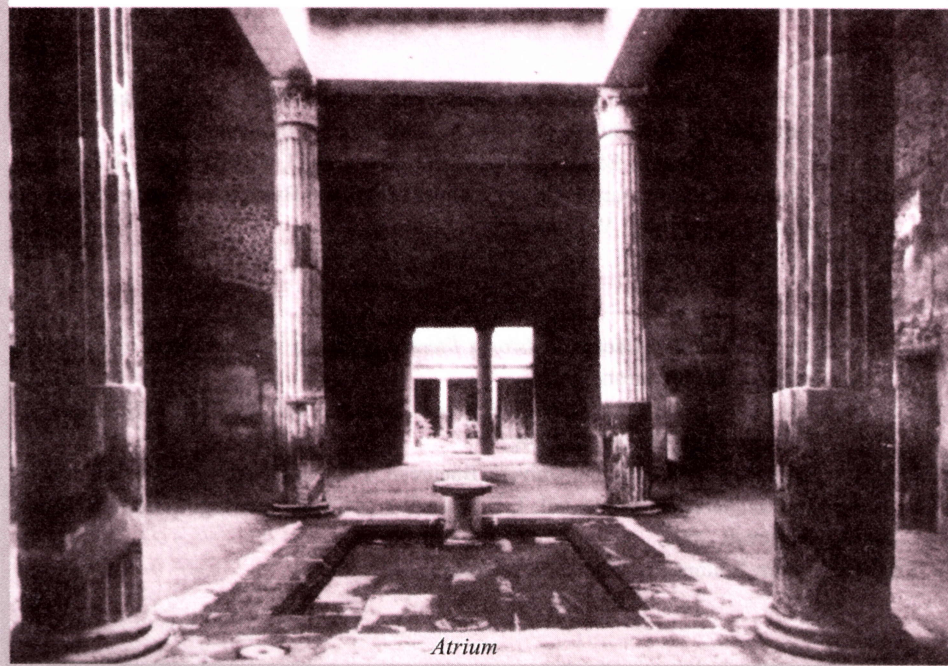
J. Bayet, *Literatura latină*, Editura Univers, București, 1972, traducere de Gabriela Creția.

E. Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, Ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Corint, București, 2003.

D. Tudor, *Cezar*, Editura Enciclopedică, București, 1972.

II. GAIUS SALLUSTIUS CRISPUS

- **Repere biografice şi opera**
- **Non vitam silentio transīre**
  - Recapitularea pronumelor personal, reflexiv, posesiv, demonstrativ (*hic*, *iste*, *ille*)
  - Pronumele demonstrativ (*is*, *idem*, *ipse*)
  - Propoziţia completivă infinitivală
- **Oratio Caesăris**
  - Recapitularea pronumelor relativ şi interogativ
  - Propoziţia relativă
- **Catilīna**
  - Pronumele nehotărâte
  - Recapitulare. Morfologia. Substantivul. Adjectivul
- **Evaluaţi-vă cunoştinţele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**



Atrium

GAIUS SALLUSTIUS CRISPUS

(86 a. Chr. – 35 a. Chr.)

Contextul istoric	Contextul literar
Republica romană (509 a.Chr.- 31 a.Chr.)	Perioada clasică – republicană (sec.I a.Chr.)
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 88– 82 a.Chr.– războaiele civile dintre Marius şi Sylla • 73–71 a.Chr.– răscoala sclavilor din Italia, conduşi de Spartacus • 63 a.Chr.– consulatul lui Cicero; conspiraţia lui Catilina • 60 a.Chr.– primul triumvirat: Caesar – Crassus – Pompeius • 59 a.Chr.– consulatul lui Caesar • 58–52 a.Chr.– campania lui Caesar de cucerire a Galliei • 49 – 48 a.Chr. – războiul civil dintre Caesar şi Pompeius • 15 martie 44 a.Chr., idele lui Marte – asasinarea lui Caesar • 43 a.Chr.– al doilea triumvirat: Octaviānus – M.Antonius – Lepidus	• Caesar, *De bello Gallĭco, De bello civīli* – ***proza istorică, memorii*** • Cicero, *Pro Archia, In Catilīnam, Orātor, De amicitia,* etc. – ***proza retorică*** şi ***filosofică*** • Cornelius Nepos, *De viris illustrĭbus* – ***proza istorică, biografia*** • Lucretius, *De rerum natūra* (Poemul naturii) – ***poemul didactic*** • Catullus, *Carmĭna* (Poezii) – ***elegia***

Repere biografice



• S-a născut la Amiternum (centrul Italiei), în ţinutul sabinilor, în anul 86 a. Chr.

• A fost *homo novus* (primul din familia sa care a obţinut demnităţi publice), din ordinul ecvestru.

• Instalat de tânăr la Roma, între 55 – 54 a. Chr., intră în viaţa publică şi îşi desfăşoară activitatea ca reprezentant al partidului popularilor în fruntea căruia se afla Caesar.

• Tribun al plebei în 52 a. Chr. în perioada luptelor civile dintre partizanii lui Sylla şi ai lui Marius. Între 50-49 a. Chr. este exclus din senat, pe motive de imoralitate.

• În 49 a. Chr. este rechemat în senat de Caesar.

• Este numit proconsul în 46 a. Chr. şi guvernator al provinciei *Africa Nova*, unde face avere în mod ilegal.

• După asasinarea lui Caesar (44 a. Chr.), se retrage din viaţa politică şi se consacră scrierii operelor istorice. Moare în 35 a. Chr.

Opera

Două monografii istorice:

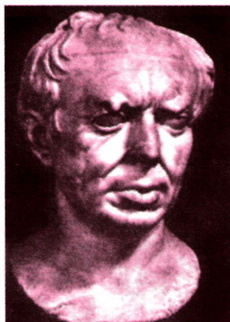
- *De coniuratiōne Catilīnae* – „Despre conjurația lui Catilina" – redactată între 43-41 a. Chr., prezintă acest moment dramatic din istoria Romei (64-63 a. Chr.).
- *De bello Iugurthīno* – „Despre războiul cu Iugurtha" – redactată în 40 a. Chr., consacrată războiului pe care l-a purtat poporul roman cu Iugurtha, regele numizilor (111–105 a. Chr.).
- *Historiae* – „Istorii" – s-au păstrat doar unele fragmente; a fost compusă după 40 a Chr; relatează evenimente petrecute între 78 – 65 a Chr.



Știați că...

Iugurtha (c. 160 – 105 a. Chr.) a fost rege al *Numidiei*, regiune în nordul Africii, corespunzând Algeriei de azi. După moartea tatălui său, este primit la curtea unchiului, regele *Micipsa*. Educat împreună cu cei doi fii ai acestuia, *Hiempsal* și *Adherbal*, este adoptat mai târziu și desemnat, alături de verii săi, moștenitor. La moartea lui *Micipsa* (118 a. Chr.), *Numidia* este împărțită între cei trei succesori, dar, dornic să ajungă unicul rege, *Iugurtha* pune la cale să-i ucidă pe rivalii la domnie.

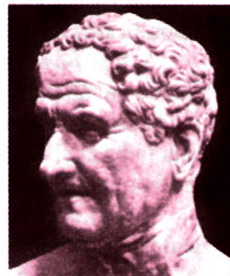
Indignat, senatul roman, dator să-i apere pe moștenitorii direcți, îi declară război, *bellum Iugurthīnum,* 111 a. Chr., încheiat în 105 a. Chr., sub comanda lui *Gaius Marius*. Capturat și predat soldaților lui *Cornelius Sylla*, *Iugurtha* este dus la Roma și ucis în închisoarea *Tulliānum*.



Marius

Gaius Marius (157 – 86 a. Chr.) general roman, dobândește în 107 a. Chr. comanda în războiul iugurthin pe care îl încheie victorios. Totodată, *Marius* a înfrânt forțele cimbrilor și ale teutonilor, fiind considerat al treilea fondator al Romei, după *Romulus* și *Camillus*. Ca om politic, s-a apropiat de partida popularilor – *populāres* – și a fost ales de șapte ori consul, în ciuda opoziției partidei senatoriale – *optimātes* – condusă de *Cornelius Sylla*.

Cornelius Sylla (138 – 78 a. Chr.) politician abil și militar valoros, îl însoțește în Africa pe *Marius*, în războiul împotriva lui *Iugurtha*, unde în 105 a. Chr. îl capturează pe regele numid. Mai târziu, între optimații conduși de *Sylla* și popularii în fruntea cărora era *Marius*, va izbucni un lung și sângeros război civil, 88 – 82 a. Chr.



Sylla

Lucius Sergius Catilīna (108 – 62 a. Chr.) a fost locotenent al lui *Sylla* și participant la proscripțiile ordonate de acesta. Guvernator în 67 a. Chr. al provinciei Africa, se îmbogățește pe căi ilegale. Candidează de trei ori la consulat (65, 64, 63 a. Chr.), dar, fiind înfrânt, nu găsește altă cale pentru dobândirea puterii decât o lovitură de stat. Conspirația este descoperită de *Marcus Tullius Cicero*, consul în 63 a. Chr., prilej cu care rostește *Catilinarele,* cele patru discursuri împotriva lui *Catilina*.

NON VITAM SILENTIO TRANSĪRE

Spre deosebire de Caesar, Sallustiu își începe opera De coniuratiōne Catilīnae, *cu o prefață de filozofie morală în care dezbate sensul existenței umane și rolul istoriei printre activitățile intelectuale.*

Omnis[1] homĭnes, qui sese student praestāre cetĕris animalĭbus, summa ope niti decet, ne vitam silentio transeant velŭti pecŏra, quae natūra prona atque ventri oboedientia finxit. Sed nostra omnis vis in anĭmo et corpŏre sita est, anĭmi imperio, corpŏris servitio magis utĭmur; altĕrum nobis cum dis, altĕrum cum beluis commūne est. Quo mihi rectius vidētur ingenii quam virium opĭbus gloriam quaerĕre et, quoniam vita ipsa, qua fruĭmur, brevis est, memoriam nostri quam maxŭme longam effĭcere. Nam divitiārum et formae gloria fluxa atque fragĭlis est, virtus clara aeternaque habētur.

(*De coniuratiōne Catilīnae*, 1, 1-4)



Zeița Minerva



Vocabŭla

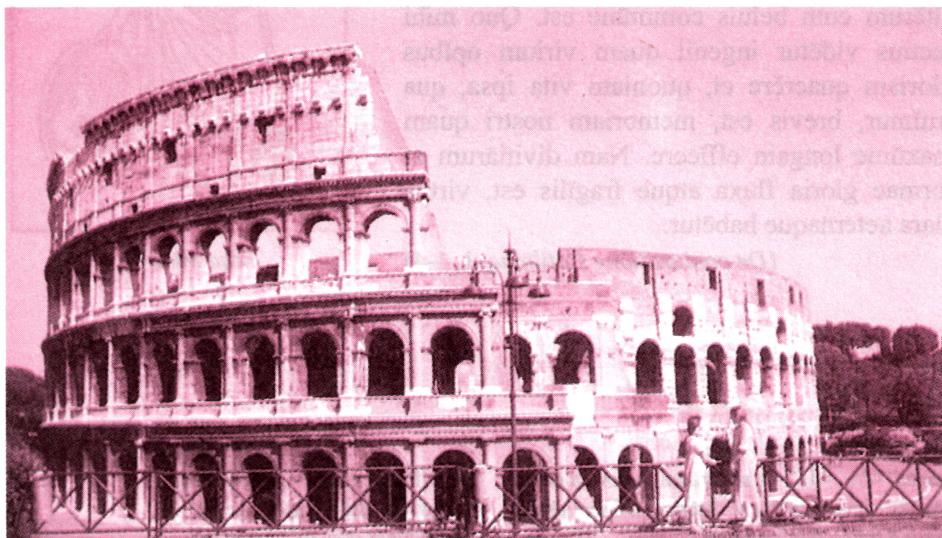
studeo, -ēre, -dui = a se strădui, a dori, a căuta
praesto, -āre, -stĭti = a se distinge, a fi mai presus
summā ope = din răsputeri
nitor, niti, nisum sum = a se strădui
decet (vb. impers.) = se cuvine
silentium, -ii (n.) = tăcere, anonimat
transeo, -īre, -īvi, -ĭtum = a trece, a petrece
velŭti (adv.) = ca, precum
pecus, -ŏris (n.) = turmă, vite
pronus, -a, -um (adj.) = aplecat în jos, încovoiat
oboediens, -ntis (adj.) = supus
fingo, -ĕre, finxi, fictum = a face, a plăsmui, a crea
vis (f.), pl. *vires* = putere, forță
situs, -a, -um = lăsat, așezat
cum dīs = *cum deis* = cu zeii
belŭa, -ae (f.) = fiară
quō (adv.) = de aceea
mihi rectius vidētur = mi se pare mai potrivit
fruor, frui, fruĭtus (fructus) sum = a se bucura
maxŭme (arhaism) (adv.) = *maxime* = foarte mult
efficio, -ĕre, -fēci, -fectum = a face, a realiza
fluxus, -a, -um (adj.) = curgător, nestatornic, trecător
habeor, -ēri, -itus sum (la pasiv) = a fi socotit

[1] Ac. pl. arhaic = *omnes*



Studiul textului

- Care sunt reflecţiile istoricului asupra naturii omeneşti?
- Autorul recomandă ca omul să se folosească de calităţile spirituale sau de cele fizice? Argumentaţi.
- Cum aţi tradus substantivul *silentio*? Interpretaţi semnificaţiile acestuia.
- Remarcaţi valoarea stilistică a conjuncţiei adversative *sed*.
- Care este procedeul ce stă la baza structurării acestui fragment?
- De ce trebuie, în viziunea lui Sallustiu, ca omul să tindă spre glorie?
- Comentaţi ideea cuprinsă în expresia *„memoriam nostri quam maxŭme longam effĭcere"*.
- Identificaţi arhaismele, comparaţiile, epitetele, simetriile şi antitezele din acest text.



Colosseum



Exprimaţi-vă părerea!

1. Opera „Despre războiul cu Iugurtha" începe tot cu o prefaţă de filozofie morală: „Dacă oamenii ar avea atâta grijă pentru lucrurile bune cât este de mare zelul cu care aleargă după cele nefolositoare, şi multe chiar primejdioase, n-ar fi stăpâniţi mai mult decât stăpânesc chiar ei înşişi întâmplările şi s-ar ridica la aşa măreţie, încât din muritori, prin gloria lor ar deveni fără de moarte".

(*Războiul cu Iugurtha*, 1, 5, trad. de N. Lascu)

- Realizaţi un comentariu despre raţiunea de a exista a omului, în viziunea lui Sallustiu. Spuneţi care este şi părerea voastră în legătură cu acest subiect.



Ştiaţi că...

Practicată de greci, **monografia istorică**[1] este creată, la Roma, de *Cato cel Bătrân*, autorul operei *Origĭnes* „Originile", destinate a prezenta originea populaţiilor italice.

În secolul I a. Chr., monografia este reprezentată de *Sallustius*, care alege două secvenţe istorice – conspiraţia lui *Catilina* (63 a. Chr.) şi războiul împotriva numizilor, conduşi de *Iugurtha* (111 – 105 a. Chr.)

Formula salustiană – *carptim* – „pe alese" este semnificativă pentru tehnica monografiei. Referitor la aceasta, istoricul declară „mă hotărâi să povestesc faptele poporului roman *pe alese,* după cum unele din ele mi se păreau vrednice de aducere aminte."

(*Conspiraţia lui Catilina*, 4, 2, trad. de N. Lascu)



Cato cel Bătrân

În concepţia lui Sallustiu, factorul cauzal al istoriei este de ordin moral, istoria se schimbă o dată cu moravurile. Ceea ce a dus la criza Republicii în secolul I a. Chr. sunt *ambitio* „setea de putere", *avaritia* „lăcomia" şi *luxuria* „dezmăţul". De aceea, scopul istoriei este cel educativ – *historia magistra vitae.*

Totodată, avându-l ca model pe istoricul grec *Tucidide*, Sallustiu nu expune numai faptele şi întâmplările, ci caută să le şi explice, descoperind cauzele mai profunde ale evenimentelor din vremea lui.

Tucidide (Thukydides) istoric grec, descendent al unei familii aristocratice ateniene, este autorul unei singure opere, *Războiul peloponesiac,* 431 – 404 a. Chr. Viziunea asupra istoriei – un complex de forţe economice, sociale, politice –, spiritul critic în analiza evenimentelor, grija pentru adevăr, cunoaşterea trecutului pentru a servi ca ghid al viitorului fac din *Tucidide* fondatorul istoriei ca ştiinţă.



---

[1] *Monografia* este specie a istoriografiei latine, însemnând prezentarea unui aspect al istoriei sau a unei secvenţe de scurtă durată, pe baza relatării faptelor „pe alese" – *carptim.*

Recapitularea pronumelor personal, reflexiv, posesiv, demonstrativ (*hic, iste, ille*)

■ Identificați în textul tradus *pronumele personale* studiate în clasa a IX-a și, cu ajutorul tabelului de la sfârșitul manualului (pag. 116), amintiți-vă formele acestor pronume la persoanele I și a II-a singular și plural.

Nota bene!

Formele de nominativ ale pronumelor personale se folosesc pentru a scoate în evidență subiectul. În general, în limba latină, forma de nominativ cu funcția de subiect lipsește, subiectul fiind inclus în desinența verbului. Când, totuși, este folosită, are *rol emfatic*.

■ Recunoașteți în text forme ale *pronumelui reflexiv*? Consultați, pentru a întregi paradigma acestuia, tabelul de la sfârșitul manualului (pag. 116).

Nota bene!

Prepoziția ***cum***, când însoțește formele pronumelui reflexiv în cazul ablativ, se pune după acesta: se*cum*. Situația este similară și pentru pronumele personale în ablativ: me*cum*, te*cum*, nobis*cum*, vobis*cum*.

■ Amintiți-vă formele *pronumelui posesiv*. Cu ce altă parte de vorbire învățată seamănă? În ce situații pronumele posesiv devine adjectiv pronominal posesiv?

■ Identificați *pronumele demonstrative* din text. Consultați tabelele de la sfârșitul manualului (pag. 116) și refaceți paradigma completă a acestora.

Nota bene!

În declinarea pronumelor demonstrative procedăm ca în cazul *adjectivelor cu trei terminații*, folosind desinențele declinărilor I și a II-a, în funcție de gen. Însă intervin și desinențe pronominale specifice la G. sg. ***-īus*** și D. sg. ***-i***.

■ pronumele ***hic, haec, hoc*** are la sfârșit, după desinență, o particulă întăritoare *-c,* situația seamănă cu a particulei *-a* din română: acest*a,* acestui*a.* Înaintea acestui *-c*, desinența *-m* devine *-n*: ***hum -c*** > ***hunc.***

■ Ce exprimă pronumele demonstrative învățate?

• *hic, haec, hoc* – ***apropierea*** de persoana I, a vorbitorului (acesta de aici, de lângă mine)

• *iste, ista, istud* – ***apropierea*** de persoana a II-a, a celui căruia i se vorbește (acesta de lângă tine)

• *ille, illa, illud* – ***depărtarea*** de vorbitor sau referirea la un obiect apropiat de persoana a III-a (acela de acolo, de lângă el)

Pronumele demonstrative (*is, idem, ipse*)

Pe lângă cele trei pronume demonstrative amintite, latina mai are încă trei pronume:

- *is, ea, id* „acesta" – folosit şi cu valoare de pronume personal, de persoana a III-a, singular, „el".
- *idem, eadem, idem* „acelaşi" – pronume de identitate, format prin compunere din pronumele *is, ea, id* cu particula *-dem*; înaintea particulei *-dem* desinenţele terminate în *-m* îl transformă pe acesta în *-n*: *eum-dem > eundem; eārum -dem > eārundem.*
- *ipse, ipsa, ipsum* „însumi" – pronume de întărire.

is, ea, id						
	Sg.			**Pl.**		
N.	is	ea	id	eī (ii)	eae	ea
G.		eius		eōrum	eārum	eōrum
D.		eī			eīs (iīs)	
Ac.	eum	eam	id	eōs	eās	ea
Abl.	eō	eā	eō		eīs (iīs)	
idem, eadem, idem						
	Sg.			**Pl.**		
N.	īdem	eādem	idem	eīdem (iīdem)	eaedem	eādem
G.		eiusdem		eōrundem	eārundem	eōrundem
D.		eīdem			eīsdem (iīsdem)	
Ac.	eundem	eandem	idem	eōsdem	eāsdem	eādem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem		eisdem (iīsdem)	

ipse, ipsa, ipsum						
	Sg.			**Pl.**		
N.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
G.		ipsīus		ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
D.		ipsī			ipsis	
Ac.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Abl.	ipsō	ipsā	ipsō		ipsis	

- Şi în cazul acestor pronume se folosesc desinenţele declinărilor I şi a II-a, precum şi desinenţele pronominale specifice la G. sg. ***-īus*** şi D. sg. ***-i***. În cazul genului neutru se respectă regula desinenţelor identice N = Ac. (= V) la singular şi la plural.

Propoziția completivă infinitivală

- Este propoziția subordonată, cu rol de completivă (uneori și subiectivă sau predicativă), pe lângă un verb regent anumit (v. mai jos). Se mai numește *acuzativ cu infinitiv*.
- Elementele caracteristice:
  - predicatul este la modul *infinitiv*;
  - subiectul și determinanții lui stau *în cazul acuzativ*;
  - lipsește elementul de legătură (conjuncția subordonatoare).
- În limba română, completiva infinitivală corespunde unei completive introduse prin *că* + *indicativ* (uneori și *să*, *ca ... să* + *conjunctiv*).

Credo [1]/ *meum amīcum dormīre* [2]/. – Cred [că] prietenul meu *doarme*.

Volo [1]/ *meum amīcum venīre*[2]/. – Vreau [să] *vină* prietenul meu./ Vreau [ca] prietenul meu [să] *vină*.

Categoriile de verbe care cer completiva infinitivală

a) *Verba dicendi* (verbe de exprimare): *dicĕre* „a spune"; *narrāre* „a povesti"; *nuntiāre* „a anunța"; *scribĕre* „a scrie"; *respondēre* „a răspunde" etc.

b) *Verba voluntātis* (verbe de voință): *velle* „a voi"; *nolle* „a nu voi"; *malle* „a prefera"; *cupĕre* „a dori"; *iubēre* „ a porunci" etc.

c) *Verba sentiendi* (verbe de percepție și intelect): *sentīre* „a simți"; *audīre* „a auzi"; *vidēre* „a vedea"; *scīre* „a ști"; *putāre* „a crede" etc.

d) *Verba affectuum* (verbe de sentiment): *gaudēre* „a se bucura"; *dolēre* „a regreta"; *sperāre* „a spera"; *mirāri* „a se mira".

e) *Verbe impersonale* și *expresii verbale impersonale* – pe lângă această categorie, completiva infinitivală are rol de subiect: *decet* „se cuvine"; *oportet* „trebuie"; *licet* „este permis"; *fama est* „se spune"; *certum est* „este sigur"; *utĭle est* „este folositor", *facĭle est* „este ușor" etc.



Preoți cu ofrandă în dreptul altarului (*Mozaic – Roma*)

Nota bene!

- Dacă subiectul infinitivalei este acelaşi cu subiectul regentei, se foloseşte *pronumele reflexiv* în infinitivală.

  Amīcus dicit se venīre. – Prietenul spune că vine.

- *Nominativul cu infinitiv*, o variantă a completivei infinitivale, apare după unele *verbe la diateza pasivă* şi *cu valoare impersonală: vidētur* „se pare"; *dicĭtur* „se spune"; *tradĭtur* „se povesteşte" etc.

  Tradĭtur[1] / *Homērus caecus fuisse.* [2] / – Se povesteşte că Homer a fost orb.

- Timpurile infinitivului pot fi:

  a) Perfect → anterioritate:

  Puto amīcum venisse. – Cred că prietenul *a venit.*

  b) Prezent → simultaneitate:

  Puto amīcum venīre. – Cred că prietenul *vine.*

  c) Viitor → posterioritate:

  Puto amīcum ventūrum esse. – Cred că prietenul *va veni.*



Exersaţi!

1. Declinaţi la singular şi la plural: *hic canis fidēlis;idem carmen pulchrum; iste lupus ferox; ea vulpes callĭda; ille libellus argūtus.*

2. Recunoaşteţi formele pronominale şi traduceţi-le:

illum	*eundem*	*horum*	*vobis*	*eos*	*sibi*	*nobis*
hunc	*illārum*	*earundem*	*ipsis*	*haec*	*te*	*huīc*

3. Treceţi unul dintre pronumele demonstrative învăţate la cazul cerut de prepoziţie, la genul şi numărul indicate:

post – Ac., feminin, singular;
per – Ac., feminin, singular;
in – Ac., masculin, plural;
in – Abl., neutru, singular;
ex – Abl., masculin, plural;
cum – Abl., masculin, plural.

4. Rescrieţi completivele infinitivale din text împreună cu verbul regent.

5. Traduceţi şi analizaţi infinitivalele (subiect, predicat, verb regent).

Caesar ducem ad se cum hostĭbus venīre iussit. Scipio classem parāri iubet. Sallustius vitam brevem esse et homĭnes gloriam quaerĕre dicit. Non decet homĭnes vitam silentio transīre. Gaudeo meas littĕras tibi iucundas esse. Helvetii se angustos fines habēre arbitrabantur. Puto milĭtem captum esse. Spero me ventūrum esse.

6. Traduceţi în limba latină:

Cezar porunceşte ca soldaţii să lupte cu dârzenie. Cred că el a adormit. Cred că el va dormi. Se cuvine să ne cinstim părinţii. Sallustiu afirmă că virtutea este strălucitoare şi veşnică. Cezar spune că belgii sunt cei mai curajoşi dintre toţi galii. Se povesteşte că Hannibal a fost un om de mare talent militar.



Vocabular

Cuvinte moştenite: *homo, -ĭnis* > om; *magis* > mai; *video, -ēre* > a vedea; *quaero, -ĕre* > a cere; *longus, -a, -um* > lung; *noster, -ra, -rum* > nostru.

Cuvinte împrumutate: *anĭmal, -ālis* > animal; *oboediens, -ntis* > obedient; *imperium, -ii* > imperiu; *commūnis, -e* > comun; *gloria, -ae* > glorie; *forma, -ae* > formă; *memoria, -ae* > memorie; *fragĭlis, -e* > fragil; *aeternus, -a,-um* > etern.



Exersaţi!

-tudo *este sufix cu ajutorul căruia se pot forma în limba latină cuvinte noi, de la o temă nominală sau verbală.*

La Sallustiu sunt relativ numeroase formele care conferă textului o nuanţă arhaică. Printre acestea sunt şi formele în *-tudo (claritūdo)*, în loc de *-tas* (*clarĭtas*).

1. Formaţi substantivele derivate cu acest sufix, pornind de la următoarele cuvinte-bază şi indicaţi sensul.

Cuvântul-bază	**Cuvântul nou**	**Cuvântul- bază**	**Cuvântul nou**
altus „înalt”	*altitūdo* „înălţime”	*longus* „lung”	
amplus „mare”		*magnus* „mare”	
firmus „tare”		*multus* „mult”	
latus „lat”		*sanctus* „sfânt”	

uni- (*latinesc*) *corespunde lui* **mono-** (*grecesc*) *cu înţelesul* „unul singur”, „o singură dată”.

2. Obţineţi serii antonimice înlocuind în cuvintele neologice următoare elementele de compunere *multi-* cu *uni-* şi *poli-* cu *mono-*.

Serii antonimice: *multi- ≠ uni-*	
*multi*lateral	*uni*lateral
*multi*celular	
*multi*dimensional	
*multi*form	
*multi*naţional	

Serii antonimice: *poli-* ≠ *mono-*	
*poli*bazic	*mono*bazic
*poli*cromatic	
*poli*fazic	
*poli*semantic	
*poli*valent	

Proverbia

Virtus sola neque datur dono neque accipĭtur. – Numai meritul nu poate fi nici dat în dar, şi nici primit.

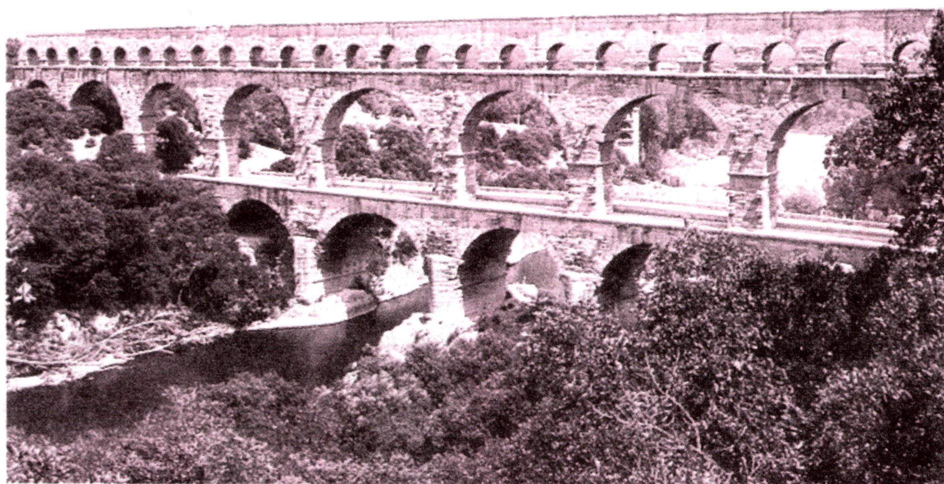
(Sallustius, *Bellum Iugurthīnum*, 38)

Nemo ignavia immortālis factus est. – Nimeni nu a devenit nemuritor prin lene.

(Sallustius, *Bellum Iugurthīnum*, 85,49)

Secundae res sapientium anĭmos fatĭgant. – Prosperitatea clatină şi sufletele celor înţelepţi.

(Sallustius, *Bellum Catilīnae*, 11,7)



Podul du Gard, Nimes – Franţa (Construcţie romană)

ORATIO CAESĂRIS

După prefaţa şi prezentarea conspiraţiei, Sallustiu expune deliberările din senat cu privire la pedepsirea conjuraţilor lui Catilīna. În timp ce unii oratori propun pedeapsa cu moartea, Caesar se pronunţă pentru cruţarea vieţii conjuraţilor şi întemniţarea lor pe viaţă.

Omnis homĭnes, patres conscripti, qui de dubiis rebus consultant, ab odio, amicitia, ira atque misericordia vacuos esse decet. Haud facĭle anĭmus verum provĭdet, ubi illa officiunt, neque quisquam omnium lubidĭni simul et usui paruit. Ubi intenderis ingenium, valet; si lubīdo possĭdet, ea dominātur, animus nihil valet. Magna mihi copia est memorandi, patres conscripti, qui reges atque popŭli, ira aut misericordia impulsi, male consuluĕrint; sed ea malo dicĕre, quae maiores nostri contra lubidĭnem animi sui recte atque ordĭne fecēre.

(*De coniuratiōne Catilīnae*, 51, 1-4)



Caesar



Vocabŭla

patres conscripti = senatori
dubius, -a, -um (adj.) = nesigur, îndoielnic
odium, -ii (n.) = ură
misericordĭa, -ae (f.) = milă, compătimire
vacuus, -a, -um (adj.) = gol, lipsit de
haud facĭle (adv.) = nu (tocmai) uşor
provideo, -ēre, -vīdi, -vīsum = a prevedea, a întrezări
ubi (conj.) = când
offĭcio, -ĕre, -fēci, -fectum = a se opune, a se împotrivi, a sta în cale
lubīdo (arhaism) = *libīdo, -inis* (f.) = poftă, dorinţă, plăcere
usus, -us (m.) = avantaj, interes, folos
pareo, -ēre, -ui, -itum = a da ascultare, a se supune
intendo, -ĕre, -tendi, -tentum = a încorda
valeo, -ēre, -ui = a fi puternic
possido, -ĕre, -sēdi, -sessum = a ocupa, a (lua în) stăpâni(re)
domĭnor, -āri, -ātus sum (vb. dep.) = a domina, a stăpâni
copia, -ae (f.) = posibilitate, prilej
impello, -ĕre, -puli, -pulsum = a împinge, a îndemna
consŭlo, -ĕre, -sului, -sultum = a chibzui, a hotărî
recte (adv.) = drept, cu dreptate
ordĭne (adv.) = în detaliu, după normă
fecēre = forma arhaică a persoanei a III-a plural a indicativului perfect = *fecērunt* (*facio, -ĕre*)



Studiul textului

- Care este îndemnul adresat de Caesar, la începutul discursului său?
- Identificaţi termenii antitetici. Pe ce principii trebuie să se bazeze omul în luarea unei decizii?
- Comentaţi conţinutul ultimei fraze şi stabiliţi premisa de la care pleacă Caesar în hotărârea pedepsei conjuraţilor.
- Remarcaţi structura fragmentului, succesiunea ideilor în argumentaţie.
- Caracterizaţi stilul acestui fragment şi felul în care acesta exprimă personalitatea lui Caesar.
- Ce trăsături de caracter ale lui Caesar sunt evidenţiate?
- Apreciaţi în ce măsură discursul lui Caesar are valoare documentară şi literară.



Exprimaţi-vă părerea!

1. a) Caesar propune confiscarea averilor şi închisoarea pe viaţă pentru conjuraţi, dar Cato cere măsuri mai aspre:

„De vreme ce printr-un plan blestemat al unor cetăţeni nelegiuiţi statul a ajuns în cel mai mare pericol (...) potrivit cu datina strămoşilor, să li se dea pedeapsa cu moartea."

(*Conjuraţia lui Catilina*, 52, 36, trad. de N. Lascu)

b) Cicero, în cele patru Catilinare (*In Catilīnam oratiōnes quattuor*), pronunţate în anul 63 a. Chr., cu ocazia demascării conspiraţiei, rosteşte vehement:

„Nu vei porunci oare să fie pus în lanţuri, să fie târât la moarte, să fie pedepsit cu cele mai groaznice chinuri? În sfârşit, ce te împiedică? Oare obiceiul strămoşilor? Dar foarte adesea în republica noastră chiar simpli particulari i-au pedepsit cu moartea pe cetăţenii primejdioşi."

(Cicero, *Catilinara,* I, 11, trad. de Aristotel Pârcălăbescu)



Cicero

- Explicaţi atitudinea lui Cato şi a lui Cicero faţă de soarta conjuraţilor. Faceţi o comparaţie cu atitudinea adoptată de Caesar. Argumentaţi în ce măsură sunteţi *pro* sau *contra* uneia dintre cele două atitudini.

2. În *Historiae* (1, 1, 5), Tacĭtus îşi propune să scrie *neque amōre et sine odio* „fără iubire şi fără ură", caracterizându-şi, în felul acesta, metoda de investigare a trecutului. În *Annāles* (1, 1, 2), făgăduieşte să scrie istoria *sine ira et studio* „fără mânie şi părtinire".

- În ce măsură este vorba de acelaşi principiu şi în discursul lui Caesar. Discutaţi dacă acest principiu poate fi aplicat şi în alte domenii de activitate.



Ştiaţi că...



Cato cel Bătrân cu soţia

Marcus Porcius Cato Censorius, Cato cel Bătrân „Maior“, (234-149 a. Chr.), om politic, istoric şi scriitor latin, înzestrat cu o personalitate energică şi inteligentă, cu tenacitate şi integritate morală, s-a impus ca una dintre figurile reprezentative ale Republicii romane. În anul 184 a. Chr. este ales *censor*[1], funcţie pentru care rămâne celebru, prin severitatea măsurilor adoptate, aducându-i cognomenul de *Censorius*. Cato devine un aprig apărător al tradiţiei şi al vechilor valori morale, *mos maiōrum,* manifestându-se împotriva influenţei culturii greceşti, principala cauză, după el, a decăderii morale. De asemenea, până la sfârşitul vieţii, rămâne un neobosit duşman al Cartaginei, insistând asupra necesităţii distrugerii ei. Sintagma *delenda est Carthāgo*, „Cartagina trebuie distrusă“ încheia fiecare discurs al său în senat.

Invitaţie la lectură

„Neamul, vârsta şi elocinţa lor erau aproape deopotrivă; măreţia sufletească şi gloria erau la fel, dar osebită pentru fiecare. Caesar era socotit mare prin binefaceri şi dărnicie, Cato prin curăţenia vieţii. Acela a ajuns vestit prin bunătate şi îndurare, acestuia severitatea îi adăugase strălucire. Caesar şi-a câştigat faimă pentru că dăruia, ajuta şi ierta, Cato pentru că nu dădea nimic din prisosul său. La unul era loc de scăpare pentru nenorociţi, la celălalt primejdie pentru ticăloşi. Toţi lăudau blândeţea aceluia şi statornicia acestuia. În sfârşit, Caesar îşi pusese de gând să lucreze, să vegheze, aplecat spre treburile prietenilor să şi le nesocotească pe ale sale, să nu se dea înapoi de la tot ceea ce era vrednic de dat; pentru sine dorea cu înfocare o comandă fără margini, oaste şi un nou război, unde virtutea lui să poată străluci pe deplin. Dar Cato era aplecat spre cumpătare, spre onoare, şi mai ales spre severitate. El nu se lua la întrecere prin bogăţii cu cei bogaţi, nici prin uneltiri cu cei turbulenţi, ci prin virtute cu cei viteji, prin înfrânare cu cei cumpătaţi şi prin neprihană cu cei fără prihană. El dorea mai mult să fie decât să pară un om de bine; şi aşa, cu cât umbla mai puţin după glorie, cu atât ea se ţinea mai mult de el.“

(Sallutius, *Conjuraţia lui Catilina*, 54, *Cato şi Caesar*, trad. de N. Lascu)

---

[1] *Censor*, cenzor – magistrat public care făcea recensământul cetăţenilor romani şi al averilor, stabilea impozitele, veghea asupra moravurilor publice.

Recapitularea pronumelor relativ și interogativ

■ Identificați în textul tradus *pronumele relativ* și *interogativ* studiate în clasa a IX-a și refaceți, cu ajutorul tabelelor de la pag. 117, paradigma.

■ Pronumele interogativ se declină ca și pronumele relativ, deosebindu-se doar la N., sg, unde are o singură terminație pentru masculin și feminin și alta pentru neutru:

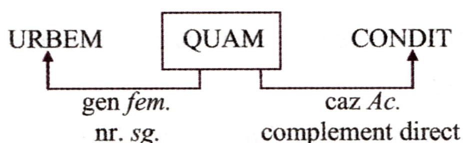
qui, quae, quod (care, ce) ≠ *quis, quid* (cine? ce?)

Nota bene!

> La declinarea pronumelor relativ și interogativ observăm:
> – desinențele pronominale specifice pentru G. sg. *-īus* și D. sg. *-i*, ca la pronumele demonstrativ;
> – desinențele declinării a II-a, la masculin și neutru (abl. sg. *quō*; gen pl. *quōrum*), și ale declinării I, pentru feminin (ac. sg. *quam*; gen pl. *quārum*);
> – unele desinențe ale declinării a III-a (ac. sg. masc. *quem*; abl. pl. *quibus*).

■ Traduceți următoarea propoziție și analizați pronumele relativ.
Romulus novam urbem quam condit Romam vocat.

Ca și în limba română, pronumele relativ introduce în frază o propoziție subordonată, substituind în același timp un substantiv exprimat în regentă sau subînțeles; are genul și numărul substantivului substituit, dar cazul este impus de funcția sintactică din subordonată.



Propoziția relativă

■ *Propoziția relativă* este subordonata care îndeplinește rolul unui *atribut* pe lângă un substantiv (pronume) din regentă. Legătura dintre relativă și regentă se face prin *pronumele relativ – qui, quae, quod –* sau prin *adverbe relative – ubi, unde, quo, quando.*

■ Pronumele relativ se acordă în *gen* și *număr* cu substantivul (pronumele) determinat; *cazul* este cerut de funcția sintactică a pronumelui în propoziție.

■ Există două categorii de subordonate relative.

1. Propoziţia relativă reală

- Se construieşte cu indicativul.

Romŭlus urbem [1]/ *quam condit*[2]/ *Romam vocat.* [1]/

Romulus numeşte oraşul *pe care îl întemeiază*, Roma.

Helvetii in fines[1]/ *unde erant profecti*[2]/ *revertunt.* [1]/

Helveţii se întorc în ţinuturile *de unde plecaseră.*

2. Propoziţia relativă circumstanţială

- Se construieşte cu conjunctivul şi concură cu diverse nuanţe circumstanţiale.

a) nuanţă *finală*:

Milĭtes venērunt [1]/ *qui auxilium darent* [2]/. – Au venit soldaţi *care (ca) să dea ajutor.*

b) nuanţă *consecutivă:*

Nemo est [1]/ *qui pacem non cupiat.* [2]/ – Nu este nimeni *care (încât) să nu dorească pacea.*

c) nuanţă *cauzală:*

Caesar milĭtes[1]/ *qui hostium impĕtum sustinērent*[2]/ *laudavit*[1]/.

Caesar a lăudat soldaţii *care (pentru că) au respins atacul duşmanilor.*

d) nuanţă *condiţională:*

Qui vidēret, [1]/ *urbem captam esse dicĕret.* [2]/

Acela care (dacă) l-ar vedea, ar spune că este un oraş cucerit.

e) nuanţă *concesivă:*

Urbs[1]/ *quam duo milia milĭtum defendĕrent,* [2]/ *tamen capta est.* [1]/

Oraşul *pe care (deşi) îl apărau două mii de soldaţi*, totuşi a fost cucerit.

Nota bene!

- Traducerea în româneşte a relativei circumstanţiale se poate face fie prin propoziţia relativă, fie prin propoziţia circumstanţială corespunzătoare.
- Propoziţia relativă este aşezată îndeobşte *după* substantivul determinat, fiind astfel lămuritoare, *determinativă* (ca în exemplele a, b, c, e). Dacă apare emfatic, *înainte*, ea este *forte, calificativă* (ca în exemplul d).



Exersaţi!

1. Analizaţi propoziţiile relative din text.

2. Traduceţi şi analizaţi propoziţiile relative.

Caesar in flumĭne Rhodano pontem fecit, qua copias traducĕret. Britannia incolĭtur ab iis qui nati sunt in insŭla. Qui esset tantus fructus in prospĕris rebus, nisi habēres amīcum qui illis aeque ac tu ipse gaudēret? Mons Iura, qui fines Sequanōrum ab Helvetiis divĭdit, altissĭmus est. Flumen este Arar quod per fines Haeduōrum et Sequanōrum in Rhodănum influit. Galli quos Helvetii virtūte praecēdunt, de bello consilia inīre incipiunt. Germāni qui trans Rhenum incŏlunt, quibuscum Belgae bellum gerunt, ab consuetudĭne Gallōrum diffĕrunt.

3. Alegeţi forma corectă a pronumelui relativ şi traduceţi:

servi quos / quae/ quas audivĕram; villa in qua/ in quo/ in quibus manēbis; naves quo / quas / quibus venīmus; opĭdum qua / quod / quam condit; amīcus quocum / quacum / quibuscum ambŭlat; magistri quibus / quōrum / quos gratias agĭmus; miles cui / cuius / quōrum audaciam laudat.



Vocabular

Cuvinte moştenite: *rex, regis* > rege; *dico, -ĕre* > a zice; *facio, -ĕre* > a face.

Cuvinte împrumutate: *consulto, -āre* > a consulta; *amicitia, -ae* > amiciţie; *facĭlis, -e* > facil; *usus, -us* > uz; *dominor, -āri* > a domina; *ordo, -ĭnis* > ordine; *misericordia, -ae* > misericordie, *oratio, -ōnis* > oraţie.



Exersaţi!

1. Pornind de la următoarele adjective, formaţi substantive şi stabiliţi sensul acestora.

-itia *este un sufix latinesc cu ajutorul căruia se formează substantive abstracte de la o temă nominală* (*adjectiv*).

amīcus „prietenesc”		*laetus* „vesel”	
avarus „lacom”		*mollis* „moale”	
blandus „linguşitor”		*stultus* „prost”	
iustus „drept”		*tristis* „trist”	

-tor *este un sufix care formează nume de agent, pornind de la o temă verbală, cu înţelesul* „care îndeplineşte acţiunea verbului".

2. Formaţi derivate cu sufixul *-tor,* pornind de la verbele de bază (tema de supin) şi explicaţi sensul.

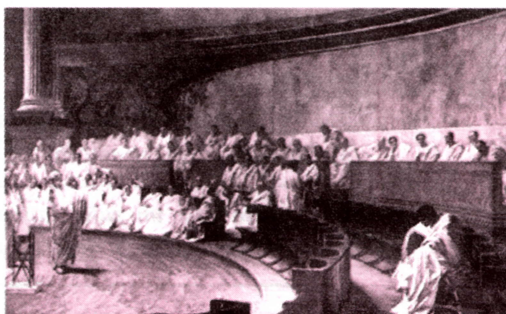
Verbul-bază	Derivatul – autorul acţiunii verbului
pingo, -ĕre, pinxi, pictum „a picta"	pic***tor***
accuso, -āre, -āvi, -ātum „a acuza"	
ago, -ĕre, egi, actum „a face"	
doceo, -ēre, docui, doctum „a învăţa"	
impero, -āre, -āvi, -ātum „a porunci"	
lego, -ĕre, legi, lectum „a citi"	
narro, -āre, -āvi, -ātum „a povesti"	
oro, -āre, -āvi, -ātum „a vorbi"	
specto, -āre, -āvi, -ātum „a privi"	

DICTA CLARA

Ce vremuri! Ce moravuri!

„O, tempŏra! O, mores!"

Marcus Tullius Cicero, vestitul orator roman, consul în anul 63 a. Chr., dezvăluie, în această calitate, conspiraţia lui Catilina şi rosteşte împotriva acestuia, patru discursuri numite „Catilinare" *In Catilīnam oratiōnes quattuor.* Prima *Catilinară* rostită la 8 noiembrie 63 a. Chr., în senat, începe cu un *exordiu abrupt*[1] în care Cicero îşi exprimă, indignat, prin expresia *O, tempŏra! O, mores!* protestul faţă de manevrele şi complicităţile prin care s-a organizat conspiraţia lui Catilina, împotriva senatului roman.



indignare faţă de gradul de decădere a moravurilor

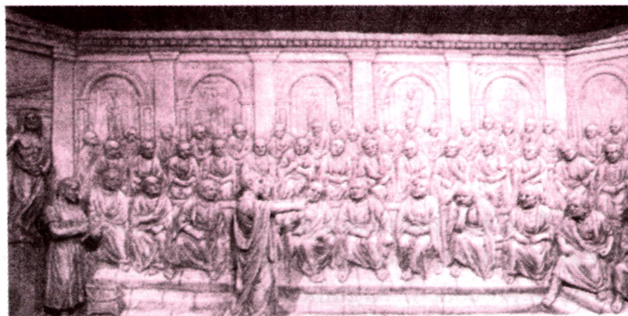
[1] Vezi *Invitaţia la lectură*, pag 79

CATILĪNA

Înainte de a prezenta desfăşurarea conspiraţiei, Sallustiu face portretul lui Catilina, devenit personaj emblematic al nobilimii – nobilĭtas. *Istoricul considera nobilimea vinovată de criza Republicii, din pricina decadenţei moravurilor. Abuzând de originea sa nobilă, Catilina ajunge să întruchipeze viciile care au dus la subminarea statului.*

L. Catilĭna, nobĭli genĕre natus, fuit magna vi et anĭmi et corpŏris, sed ingenio malo pravoque. Huic ab adulescentia bella intestīna, caedes, rapīnae, discordia civīlis grata fuēre, ibique iuventūtem suam exercuit. Corpus patiens inediae, algōris, vigiliae, supra quam cuiquam credibĭle est. Anĭmus audax, subdŏlus, varius, cuius rei lubet simulātor ac dissimulātor; alieni appĕtens, sui profūsus, ardens in cupiditatĭbus; satis eloquentiae, sapientiae parum. Vastus anĭmus immoderāta, incredibĭlia, nimis alta semper cupiēbat.

(*De coniuratiōne Catilīnae*, 5, 1-5)



Cicero pronunţă prima Catilinară în templul lui Juppiter Stator



Vocabŭla

nobĭlis, -e (adj.) = vestit, nobil
genus, -ĕris (n.) = neam, familie
pravus, -a, -um (adj.) = strâmb, depravat
ingenium, -ii (n.) = fire, caracter
intestīnus, -a, -um (adj.) = intern
caedes, -is (f.) = omor, ucidere
rapīna, -ae (f.) = jaf, prădăciune
fuēre = *fuērunt* (indic. pf.)
gratus, -a, -um (adj.) = plăcut, agreabil
ibi (adv.) = în acestea
exerceo, -ēre, -cui, -itum = a exersa, a se ocupa, a practica
patiens, -ntis (adj.)= rezistent, răbdător
inedia, -ae (f.) = foame, lipsă de hrană
algor, -ōris (m.) = frig
vigilia, -ae (f.) = veghe
supra (adv.) = mai mult
audax, -ācis (adj.) = curajos, îndrăzneţ
subdŏlus, -a, -um (adj.) = viclean
lubet (arhaism) = *libet* = a plăcea, a dori
simulātor, -ōris (m.) = prefăcut
dissimulātor, -ōris (m.) = ascuns
aliēnus, -a, -um (adj.) = străin
appeto, -ĕre, -īvi, -ītum = a râvni, a dori
profūsus, -a, -um (adj.) = risipitor
ardeo, -ēre, -arsi, arsum = a arde, a fi aprins de
parum (adv.) = puţin
immoderātus, -a, -um (adj.) = fără măsură, nemăsurat
nimis (adv.) = prea (mult)



Studiul textului

- Identificaţi prima trăsătură a portretului lui Catilina.
- Care sunt „antecedentele” lui Catilina? Ce rol au ele în schiţarea profilului personajului?
- Prin ce însuşire se remarcă constituţia lui fizică?
- Ce relaţie există între aspectul fizic şi cel moral? Arătaţi calităţile şi defectele. Stabiliţi ponderea lor în portretul moral al personajului.
- Comentaţi ultima propoziţie şi rolul acesteia în ansamblul portretului.
- Completaţi tabelul cu elementele care alcătuiesc portretul lui Catilina. Indicaţi raportul dintre trăsăturile fizice şi cele morale.

Trăsături fizice	**Trăsături morale**
Corpus	*Anĭmus*

- Remarcaţi antitezele, epitetele, enumeraţia, paralelismul. Prin ce procedee de stil este sugerat caracterul excesiv al lui Catilina?



Exprimaţi-vă părerea!

1. Când realizează portretul lui Catilina, Sallustiu menţionează, ca primă trăsătură, originea nobilă a personajului. Ce scop consideraţi că are acest procedeu? Argumentaţi.

2. Realizaţi o compunere în care să analizaţi portretul lui Catilina şi tehnica portretului la Sallustiu. Folosiţi şi informaţiile oferite de Cicero despre acelaşi personaj în textul *Invitaţiei la lectură.*



Ştiaţi că...

Semnalul pentru declanşarea conspiraţiei urma să-l constituie asasinarea consulului în funcţie, Cicero. Însă descoperirea complotului se soldează cu fuga lui Catilina din Roma şi cu condamnarea şi executarea, la 5 decembrie, a unora dintre principalii săi partizani. Refugiat în Etruria, unde îşi constituie o mică armată, Catilina este învins şi ucis în bătălia de la *Pistoria* (62 a. Chr.) de către forţele senatoriale. După cum afirmă Sallustiu, Catilina „se năpusteşte asupra duşmanilor unde ei erau mai deşi, dar este străpuns de lovituri în timpul bătăliei.(…) Catilina a fost găsit departe de ai săi, printre cadavrele duşmanilor, mai suflând încă şi mai păstrând încă pe faţă semnele firii sale crude, pe care o avusese şi pe când era în viaţă.”

(Sallustiu, *Conjuraţia lui Catilina*, 60, 7; 61, 1, trad. de N. Lascu)

Invitaţie la lectură

„Până când, în sfârşit, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră? Cât timp nebunia asta a ta îşi va mai bate joc de noi? Până unde se va dezlănţui îndrăzneala ta neînfrânată? Nu te-au mişcat oare nici garda de noapte a Palatinului, nici străjile oraşului, nici teama poporului, nici adunarea grabnică a tuturor oamenilor de bine, nici acest loc foarte apărat destinat adunării senatului, nici chipurile şi privirile senatorilor? Nu înţelegi că planurile tale sunt date pe faţă? Nu vezi că, după ce toată lumea a aflat-o, conspiraţia ta e pironită în lanţuri? Care dintre noi crezi că nu ştie ce-ai făcut azi noapte, ce-ai făcut noaptea trecută, unde ai fost, pe cine ai convocat, ce hotărâri ai luat?"

(Cicero, *Catilinara I,* I, trad. de Aristotel Pârcălăbescu)

Pronumele nehotărâte

Pronumele nehotărâte ţin locul unui substantiv fără a aduce o precizare anume. Ca şi pronumele demonstrative, ele pot deveni *adjective nehotărâte* când însoţesc un substantiv şi se acordă în gen, număr şi caz cu acesta.

1. Pronumele nehotărâte compuse

1. *alĭquis, alĭqua, alĭquid* = cineva, ceva
2. *quidam, quaedam, quiddam* = oarecare
3. *quisquam, quaequam, quidquam* = oarecare
4. *quisque, quaeque, quidque* = fiecare
5. *quivis, quaevis, quidvis* = oricare

Majoritatea pronumelor nehotărâte sunt compuse ale pronumelui relativ-interogativ *quis, quid* şi se declină ca acesta. Particula de compunere rămâne invariabilă.

	quisque, quaeque, quidque					
	Singular			Plural		
N.	quisque	quaeque	quidque	quique	quaeque	quaeque
G.	cuiusque			quōrumque	quārumque	quōrumque
D.	cuīque			quibusque		
Ac.	quemque	quamque	quidque	quosque	quasque	quaeque
Abl.	quōque	quāque	quōque	quibusque		

2. Pronumele nehotărâte cu formă adjectivală

1. *alius, alia, aliud* = altul (din mai mulţi)
2. *alter, altĕra, altĕrum* = celălalt
3. *neuter, neutra, neutrum* = nici unul (din doi)
4. *unus, una, unum* = unul singur
5. *ullus, ulla, ullum* = vreunul

Aceste pronume au formă adjectivală (cu trei terminaţii) şi *se declină ca pronumele demonstrative* după declinarea I sau a II-a şi cu desinenţele specifice flexiunii pronominale (G. sg. = ***-īus***; D. sg. = ***-ī***)

3. Pronumele nehotărâte negative

1. *nemo, nemĭnis* = nimeni (se declină după declinarea a III-a)
2. *nihil* = nimic (indeclinabil)

Recapitulare. Morfologia. Substantivul, adjectivul



Exersaţi!

1. Identificaţi substantivele din text şi grupaţi-le pe declinări.

a) Analizaţi-le morfosintactic, conform tabelului.

Substantivul	Forma de dicţionar	Declinare	Gen	Număr	Caz	Funcţie sintactică

b) Schimbaţi numărul substantivelor analizate.

2. Descoperiţi intrusul din seriile următoare:

eloquentia – sapientia – bella – discordia – rapīna
corpus – tempus – opus – anĭmus – frigus
militĭbus – hominĭbus – novĭbus – civĭbus – exercitĭbus
milĭti – oratōri – lupi – mulieri – consŭli
hostium – civium – avium – navium – ingenium

3. a) Identificaţi adjectivele din text şi analizaţi-le conform tabelului:

Adjectivul	Forma de dicţionar	Numărul de terminaţii	Gen	Număr	Caz	Funcţie sintactică

b) Formaţi comparativul şi superlativul adjectivelor analizate, la nominativ singular şi apoi la cazul şi numărul din text.

4. Completaţi cu desinenţa potrivită şi apoi traduceţi.

Incŏlae plurim ..... in lat ..... Germania erant.
Mult ... et ingent ..... templa in magn ....Aegypto sunt.
Non miser ...., sed felic ..... agricŏlae sunt.
Doct ... poetae in pulchr........ Graeci........ olim vivēbant.

5. Treceţi adjectivele de la comparativ la pozitiv: *meliores milĭtes; fortiore milĭte; graviora verba; altiorĭbus fluminĭbus; altius templum; minorem pecuniam; maiora pericŭla; stultiores corvi.*



Vocabular

Cuvinte moştenite: *vigilo, -āre* > a veghea; *ardeo, -ēre* > a arde.

Cuvinte împrumutate: *nobĭlis, -e* > nobil; *adulescentia, -ae* > adolescenţă; *intestīnus, -a, -um* > intestin (adj.) „intern"; *discordia, -ae* > discordie; *civīlis, -e* > civil; *credibĭlis, -e* > credibil; *supra* (prep.) > supra-, prefix neologic, *suprapune*; *cupidĭtas, -ātis* > cupiditate; *eloquentia, -ae* > elocvenţă; *vastus, -a,-um* > vast.



Exersaţi!

> **supra-** „deasupra, foarte, peste " *se opune lui* **sub-** „dedesubt, inferior, în raport de subordonare cu". *Ambele sunt prefixe savante de origine latină.*

1. De la verbele de bază următoare formaţi cu aceste prefixe cuvinte neologice şi explicaţi apoi sensul lor.

supra-	**Serii antonimice**	*sub-*
	a alimenta	
	a aprecia	
	a estima	
	a evalua	
	a ordona	

2. Indicaţi termenii corespunzători definiţiilor:

a) un preţ mai mare → *supra*preţ

– producţia care depăşeşte necesităţile pieţei →
– o sarcină suplimentară →
– peste numărul prevăzut →
– coperta suplimentară →
– a încărca peste măsură→
– persoana care a scăpat cu viaţă →
– tensiune electrică mai mare →

b) al doilea titlu → *sub*titlu

– care se petrece sub apă →
– cu puţină populaţie →
– situat în regiunea inferioară zonei alpine →
– diviziunea unui capitol →
– presiune mai joasă →
– cel mai mic grad de ofiţer în armată →

Proverbia

Plurĭmum facĕre, minĭmum ipse de se loqui. – A face foarte mult, dar a vorbi foarte puţin despre sine.

(Sallustius, *Bellum Iugurthīnum*, 6, 1)

Post gloriam invidia sequĭtur. – După glorie urmează invidia.

(Sallustius, *Bellum Iugurthīnum*, 55, 3)

Vixērunt[1]. – Au trăit.

(Cicero, *In Catilīnam*)



EVALUAŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

A. Teme pentru redactare şi compoziţii

1. Redactaţi o lucrare în care să comparaţi concepţia despre menirea istoriei la Sallustiu, Titus Livius, istoricul epocii lui Augustus, şi Grigore Ureche, cronicarul român. Fructificaţi şi lectura fragmentelor de mai jos.

a) „Cunoaşterea faptelor omeneşti va fi rodnică şi temeinică dacă acele fapte îţi vor oferi o pildă luminoasă şi te vor învăţa, pe de o parte, ceea ce trebuie să faci pentru propăşirea ta şi a patriei tale, iar, pe de altă parte, ceea ce trebuie să eviţi ca fiind ruşinos să gândeşti şi să făptuieşti."

(Titus Livius, *Prefaţa, Ab Urbe condĭta,* trad. de Paul Popescu Găleşanu)

b) „Mulţi scriitori au nevoit de au scris rândul şi povestea ţărilor, de au lăsat izvod pă urmă, şi bune şi rele, să rămâie feciorilor şi nepoţilor, să le fie de învăţătură, despre cele rele să se ferească şi să se socotească, iar despre cele bune să urmeze şi să se înveţe şi să se îndirăpteze."

(Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*)

2. Analizaţi, într-un eseu de tip sinteză, situaţia socio-politică a Romei în timpul Republicii, evidenţiind şi rolul marilor personalităţi.

B. Gramatică. Exerciţii de rezolvat la alegere

1. Transformaţi propoziţiile următoare în completive infinitivale, subordonându-le verbului indicat. Spuneţi cum aţi procedat.

Magister dixit: Homērus caecus fuit.
Magister dixit Homērum caecum fuisse.

[1] Prin acest cuvânt, Cicero anunţă mulţimea că la ordinul senatului, complicii lui Catilina au fost executaţi.

Puer legit: Pompeius magnus dux est. Hic respondet: Multae mulieres in foro erant. Pulchrum est: Omnes discipŭli lectiōnes faciunt. Dux nuntiat: Romāni milĭtes hiĕme non pugnānt. Dicĭtur: Servius Tullius magnus rex fuit. Cicĕro dolēbat: Respublica brevi tempŏre peribit. Omnes putant: is beātus est.

2. Puneţi în ordinea firească şi gramaticală următoarele cuvinte. Identificaţi completivele infinitivale şi traduceţi:

Troiam – narrāvit – a Graecis – esse – Aenēas – delētam.

Terram – homĭnes – esse – sciunt – rotundam – omnes.

Milĭtes – tam – fuisse – Germānos – nesciebānt – saevos.

a Romŭlo – fabŭla – condĭtam – Romam – esse – narrat.

3. Din cele două propoziţii independente alcătuiţi o frază, înlocuind pronumele demonstrativ cu pronumele relativ, conform modelului:

Puella pulchra est; eam video.
Puella quam video pulchra est.

Littĕras Athenis scripsi; eas misi. Quaestor amīcus meus est; ei salūtem dedi. Pompeius triumphābit; eius nomen magnum est. Servi in agris laborant; eos video. Littĕras accepi; in eis Pompeii victoriam narras. Pilum grave est; id gero.

4. Traduceţi:

a) în română: *Magister discipŭlo doctior est. Mare altius quam flumen est. Hannĭbal optĭmus inter duces fuit. Leōnes ferocissĭmi omnium animālium sunt.*

b) în latină, exprimând complementul comparativului sau al superlativului:

Vulpea este cea mai şireată dintre toate vieţuitoarele. Lui Catilina i-a fost mai drag războiul decât pacea. Socrate a fost cel mai înţelept bărbat dintre filozofii greci.

5. Completaţi propoziţiile cu substantivul potrivit din coloana alăturată şi traduceţi:

Cicĕro..... publĭcam servāvit.	*forum, -i*
Hostes magnum ...... fecērunt.	*res, -ei*
In ..... Cicĕro adversus Catĭlinam ..... habuit .	*impĕtus, -us*
Exercitus .... in campo erat.	*bellum, -i*
Sabīni .... cum Romānis gessērunt.	*oratio, -ōnis*
	hostis, -is

6. Traduceţi textul folosind dicţionarul:

At illum iam antea consulātus ingens cupīdo exagitābat, ad quem capiundum praeter vetustatem familiae alia omnia abunde erant, industria, probĭtas, militiae magna scientia, anĭmus belli ingens, domi modĭcus, lubidĭnis et divitiārum victor, tantummodo gloriae avĭdus. Sed is natus et omnem pueritiam Arpīni altus, ubi primum aetas militiae patiens fuit, stipendiis faciundis, non Graeca facundia neque urbānis munditiis sese exercuit; ita inter artis bonas integrum ingenium brevi adolēvit.

(Sallustius, *De bello Iugurthīno, Marius*, LXIII, 2-3)

C. Vocabular. Proverbia. Dicta clara

1. Analizaţi din punct de vedere semantic cuvintele:

• monorimă	• monoton	• uninominal	• unisexuat
• monosilabic	• monocultură	• univoc	• unipersonal

2. Descoperiţi, în limba română, verbele de la care provin următoarele nume de agent, derivate cu sufixul *-tor*:

• domnitor	• colindător	• luptător	• apărător
• ghicitor	• lucrător	• băutor	• paginator
• scriitor	• trecător	• cercetător	• vrăjitor

3. Alegeţi şi explicaţi forma corectă:

În acel an s-a obţinut o *superproducţie / supraproducţie* de cereale.

L-a rugat *să-i supervizeze / supravizeze* lucrarea.

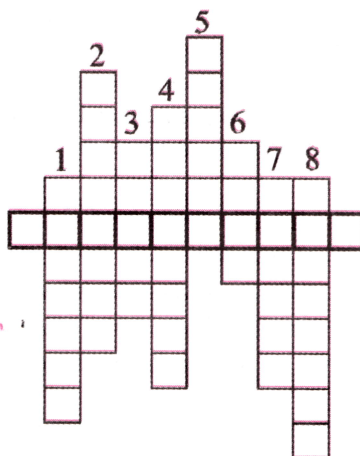
Aceşti copii *supradotaţi / superdotaţi* au nevoie de un program special.

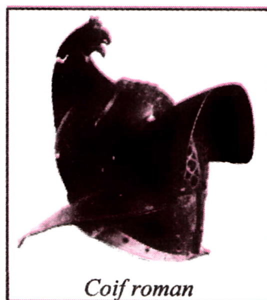
A oprit automobilul deoarece avea motorul *supraîncălzit / superîncălzit.*

4. Comentaţi în scris (15-20 de rânduri) proverbul care v-a plăcut cel mai mult din acest capitol.

CRUCIGRAMMA

1. Relatarea faptelor „pe alese".
2. A făcut o conspiraţie.
3. L-a capturat pe regele numid.
4. Regele Numidiei.
5. În fruntea partidei popularilor.
6. Cenzură moravurile.
7. A descoperit o conspiraţie.
8. Istoric grec.





Coif roman

Repere literare

„Din punctul de vedere al artei literare, Sallustius a creat, însă, adevărate opere de artă. Prin concizia şi dramatismul naraţiunii, prin analizele psihologice, prin creionarea admirabilă a portretelor şi prin discursurile bogate în idei şi pline de patos, cele două monografii sunt adevărate monumente de artă literară, al căror stil particular le conferă o şi mai puternică notă de originalitate."

(N. I. Barbu, *Istoria literaturii latine*, vol. I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 538)

„Sallustius este primul istoric al Romei antice în accepţia strictă a cuvântului. Este adevărat că şi înaintea lui au existat încercări, uneori lăudabile, de a scrie istorie; ceea ce a lipsit până acum a fost însă un adevărat temperament de istoric, care să fi înţeles şi cântărit faptele, încercând să deosebească ceea ce este adevăr de ceea ce este fals."

(N. Lascu, *Studiu introductiv*, *Opere,* p. 24).

Bibliografie selectivă

M. Tullius Cicero, *Catilinarele,* în *Opere alese*, vol. I, traducere de Aristotel Pârcălăbescu, Editura Univers, Bucureşti, 1973.

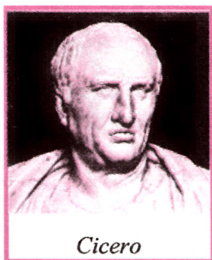
C. Sallustius Crispus, *Opere*, traducere de N. Lascu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.

* * *

N. I. Barbu, *Caius Sallustius Crispus,* în *Istoria literaturii latine*, vol. I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972.

E. Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, Ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Editura Corint, Bucureşti, 2003.

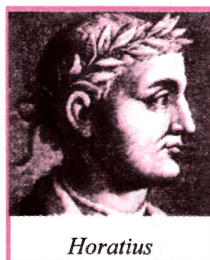
P. Grimal, *Literatura latină*, traducere de Mariana şi Liviu Franga, Editura Teora, Bucureşti, 1997.



Cicero



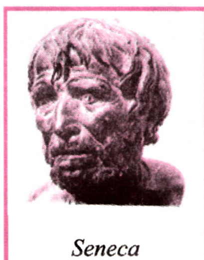
Vergilius



Horatius



Ovidius



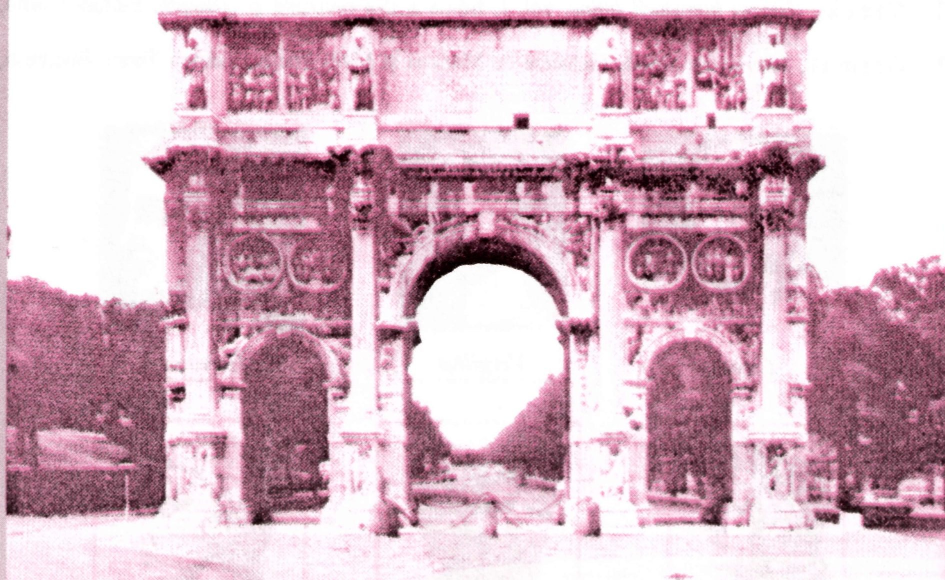
Seneca



Petronius

III. AURELIUS AUGUSTINUS

- **Repere biografice și opera**
- **Deus, caeli et terrae creator**
  Recapitulare. Morfologia. Pronumele. Verbul
- **De duabus civitatībus**
  Valorile conjuncției *ut*
  Recapitulare. Sintaxa cazurilor
- **Evaluați-vă cunoștințele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**



Arcul de Triumf al lui Constantin cel Mare – Roma

AURELIUS AUGUSTINUS
(354 p. Chr. – 430 p. Chr.)

Contextul istoric	Contextul literar
Dominatul	Literatura latină creştină – sfârşitul secolului al IV-lea – începutul secolului al V-lea p. Chr. Renaşterea constantino-theodosiană
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 270–275 p.Chr. – domnia lui Aureliānus; • 284–305 p.Chr. – domnia lui Diocletiānus; transformarea Principatului în Dominat[1] • 306–337 p.Chr. – domnia lui Constantīnus (Constantin cel Mare), cel care proclamă tolerarea creştinismului, persecutat de unii dintre precursori • 313 p.Chr. – *Edictul de la Milano (Mediolānum)* care dădea libertate de cult tuturor locuitorilor, scoţând creştinismul de sub prigoană • 325 p.Chr. – primul *Conciliu Ecumenic* al Bisericii creştine, la *Niceea* • 330 p.Chr. – inaugurarea oficială a *Constantinopolei*[2], noua capitală a Imperiului Roman • 395 p.Chr. – divizarea statului roman în *Imperiul Roman de Apus*, cu capitala la *Ravenna*, şi *Imperiul Roman de Răsărit*, cu capitala la *Constantinopole* • 476 p.Chr. – sfârşitul Imperiului Roman de Apus; după 476 p.Chr. Imperiul Roman de Răsărit trece treptat în faza sa „bizantină", care se va menţine până în 1453, adică până la cucerirea Constantinopolei de către turcii otomani	• Eusebius Hieronymus, (Sfântul Ieronim), *Chronicon* „Cronica", *Vulgata*, traducerea **Bibliei** în limba latină – ***proza creştină*** • Aurelius Ambrosius, *De officiis ministrorum* „Despre îndatoririle clericilor" – ***proza creştină***, *Hymni*, „Imnuri", *Deus creātor omnium* „Dumnezeu, creator al tuturor", *Aeterne rerum condĭtor* „Veşnice ziditor al lucrurilor" – ***imnuri liturgice*** • Paulinus din Nola, *Carmĭna* „Poeme" – ***poezia creştină*** • Paulus Orosius, *Adversus Pagānos* „Împotriva păgânilor" – ***proză creştină de factură istorică şi polemică*** *Aurelius Augustinus – pictură de Botticelli*

[1] Dominat – sistem politic în care monarhul devine *domĭnus*, stăpân atotputernic, sacralizat, al tuturor locuitorilor Imperiului: este proclamat o fiinţă intermediară între oameni şi Divinitate.
[2] Constantinopole „oraşul lui Constantin", azi Istambul, în Turcia; iniţial, colonie fondată în sec. 7 a. Chr, sub numele de Byzantion, Bizanţ.

Repere biografice

• S-a născut la Thagasta, în Numidia (Africa), dintr-un tată păgân şi o mamă creştină.

• Studiază retorica şi cultura latină la Madaura şi la Carthagina.

• În 383 p.Chr., vine la Roma; în 384 pleacă la Mediolanum, unde devine adept al neoplatonismului; în 386 p.Chr., se converteşte la creştinism şi în 387 p.Chr. este botezat de Ambrosius, devenind preot.

• Reîntors la Thagasta, este preot şi episcop al oraşului Hippona, dedicându-se până la sfârşitul vieţii instruirii creştinilor şi luptei împotriva ereziilor.

Opera

Având dimensiuni considerabile, opera lui Augustin se caracterizează printr-o densitate a genurilor, a speciilor şi a tematicii abordate:

➢ *Sermōnes* „Convorbiri", predici rostite în faţa credincioşilor, pe probleme de teologie şi morală creştină.

➢ *Epistŭlae* „Scrisori", foarte numeroase, fără a avea un caracter personal, ci urmărind demonstrarea unor idei de doctrină creştină.

➢ tratate teoretice, având forma unor dezbateri în manieră ciceroniană – *dialŏgi* – între mai multe personaje: *De vita beāta* „Despre viaţa fericită", *De libĕro arbitrio* „Despre liberul arbitru", *De magistro* „Despre magistru", *De doctrīna christiāna* „Despre doctrina creştină" etc.

➢ *Confessiōnes* „Confesiuni", în 12 cărţi, lucrare autobiografică, din specia memoriilor.

➢ *De civitāte Dei* „Despre cetatea lui Dumnezeu", în 22 de cărţi, o sinteză filosofică, istorică şi teologică a creştinismului.

➢ *Soliloquia*[1] „Solilocviile", 2 cărţi, un dialog cu sine însuşi despre natura sufletului şi condiţia umană.



Ştiaţi că...

Literatura creştină se dezvoltă mai târziu la Roma, la sfârşitul secolului al II-lea p. Chr. şi începutul secolului al III-lea p. Chr. Scriitorii creştini, cu o anumită pregătire retorică, îndeobşte necreştină, realizează opere performante din punct de vedere artistic *atât în domeniul prozei cât şi în cel al poeziei.* Vechea cultură este convertită în folosul creştinismului: scriitorii păgâni, precum Cicĕro, Catullus, Vergilius, Senĕca devin modele literare; autorii promovează *o proză cu intenţii didascalice,* în slujba demonstrării ideilor creştine şi *o poezie liturgică simplă, menită a fi cântată în biserică.*

[1] Termenul a fost creat de autorul însuşi; *soliloquium, -ii* s. n. = monolog, solilocviu „operă scrisă sub formă de monolog" (DEX).

Ca şi poezia, *proza creştină*, de factură apologetică[1] şi cu accente retorice, urmăreşte prin reprezentanţii ei, Minucius Felix, Tertulliānus, Cipriānus, Arnobius, Lactantius, Hieronymus, Augustīnus etc., *promovarea creştinismului, a moralei creştine, combaterea păgânismului şi a ereziilor*.





Civile forum

---

[1] Apologie (< fr. *apologie*, lat. < gr. *apologia* „justificare") – parte a teologiei care are ca scop justificarea concepţiilor religiei creştine (cf. DEX)

DEUS, CAELI ET TERRAE CREATOR



Simboluri creştine – inscripţie pe un zid

Confessiōnes *„Mărturisiri" (397 – 400 p. Chr.) reprezintă o lucrare autobiografică în 12 cărţi în care este prezentată viaţa autorului, surprinsă în cele mai grele momente până la convertirea la creştinism. În ultimele cărţi, Augustīnus analizează şi interpre-tează alegoric textele biblice.*

Fecisti enim caelum et terram non de Te; nam esset aequāle Unigenĭto Tuo ac per hoc et Tibi, et nullo modo iustum esset ut aequāle Tibi quod de Te non esset. Et aliud praeter Te non erat unde facĕres ea, Deus, una Trinĭtas et trina unĭtas: et ideo de nihĭlo fecisti caelum et terram, magnum quiddam et parvum quiddam, quoniam omnipŏtens et bonus es ad facienda omnia bona, magnum caelum et parvam terram (...). Sed illud caelum caeli Tibi ‹est›, Domĭne; terra autem, quam dedisti filiis homĭnum cernendam atque tangendam, non erat et incomposĭta et abyssus erat, super quam non erat lux, aut tenĕbrae erant super abyssum, id est magis quam in abysso; (...) illud autem totum prope nihil erat, quoniam adhuc omnīno informe erat; iam tamen erat quod formāri potĕrat.

(*Confessiōnes,* XII, 7 şi 8)



Vocabŭla

Unigenĭtus,-a,-um (adj.) = fiu unic, singurul născut, Christos
praeter (prep. cu Ac.) = afară de, pe lângă
Trinĭtas,-ātis (f.) = treime; Sfânta Treime – Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh
trini,-ae,-a (num.) = câte trei, trei
unĭtas,-ātis (f.) = unitate, identitate
tango,-ĕre, tetĭgi, tactum = a atinge
incomposĭtus,-a,-um (adj.) = neorânduit, dezordonat
abyssus,-i (f.) = prăpastie, abis
tenebrae,-ārum (f., pl.) = întuneric, beznă
id est = adică
omnīnō (adv.) = în întregime, cu totul
informis,-e (adj.) = fără formă, necreat



Studiul textului

- Identificaţi problemele de dogmă creştină prezentate în text.
- Analizaţi stilul fragmentului.
- Selectaţi termenii antonimici din text.
- Identificaţi elementele de vocabular (cuvinte compuse, termeni greceşti, cuvinte cu sensuri noi) specifice latinei creştine.



Exprimaţi-vă părerea!

1. *Particularităţi gramaticale ale latinei târzii şi creştine:*

→ **uzul prepoziţiei separative** *de,* în dauna prepoziţiilor *ex, ab* ale latinei clasice;

→ **folosirea prepoziţiei** *per + Ac.* cu valoare instrumentală în defavoarea *ablativului fără prepoziţie.*

■ Comparaţi şi comentaţi din punctul de vedere al expresivităţii şi al exprimării concrete cele două aspecte gramaticale.

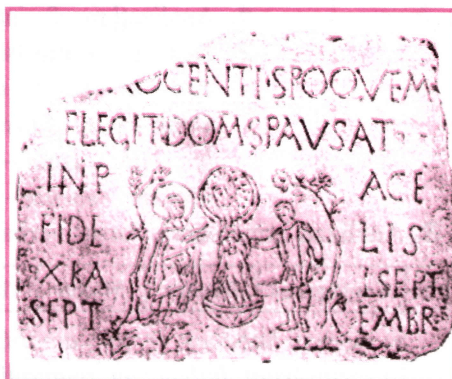
Invitaţie la lectură

„Fireşte că Dumnezeu este inteligibil, însă tot inteligibile sunt şi acele dovezi ale ştiinţelor; numai că cele două moduri de a fi inteligibil diferă foarte mult între ele. Căci şi pământul este vizibil, şi la fel şi lumina, dar pământul nu poate fi văzut dacă nu este scos în relief de lumină. Aşadar, cele care sunt transmise prin intermediul ştiinţelor, pe care oricine le înţelege şi despre care se admite fără nici un fel de dubiu că sunt foarte adevărate, trebuie să fim încredinţaţi că nu pot să fie înţelese decât dacă sunt scoase în relief de altceva, întocmai ca de un soare al lor. Prin urmare, în această lumină, aşa cum ne este nouă permis să luăm aminte la fiecare dintre cele trei stări: faptul că există, faptul că străluceşte, faptul că luminează, tot astfel se întâmplă şi în Dumnezeul atât de ascuns pe care tu vrei să-l înţelegi, adică există şi în el cele trei ipostaze: faptul că există, faptul că este înţeles şi faptul că face ca celelalte lucruri să fie înţelese."

(Sfântul[1] Augustin, *Solilocvii*, VIII, 15, trad. de Gheorghe I. Şerban)



Sarcofag creştin



Inscripţie funerară creştină pe un zid

[1] Vezi p. 100, *Repere literare*



Ştiaţi că...

Aurelius Augustīnus este considerat cel mai valoros scriitor creştin. Doctrina lui expusă în numeroase lucrări – concepţia despre divinitate, admiterea liberului arbitru potrivit căruia păcatul ca şi virtutea depind de libera alegere a omului, acceptarea predestinării, concepţia despre viaţă care este dirijată de divinitate – constituie *baza teologiei medievale catolice.*

Flavius Valerius Constantīnus – Constantin cel Mare – fiul lui Constantius I Chlorus şi al Flaviei Iulia Elena, proclamat *imperātor* de către armată (25 iulie 306 p. Chr.) a fost un aprig apărător al religiei creştine, printr-o serie de reforme.[1]



Helena, mama împăratului Constantin cel Mare

Mama împăratului, de origine modestă, s-a convertit repede la creştinism. În 326 sau 327 a întreprins o călătorie pe Pământul Sfânt, unde, conform tradiţiei, a descoperit crucea de tortură a lui Hristos şi a transportat-o la Roma. Pentru a păstra şi a onora relicva, a ridicat o bazilică monumentală, *Crucea Sfântă*, la Ierusalim.



Constantin cel Mare

Recapitulare. Morfologie. Pronumele. Verbul



Exersaţi!

1. Analizaţi morfosintactic pronumele din textul studiat.

2. Descoperiţi intrusul din seriile:

ego – te – haec – vos – tibi – nobis
meus – vos – suus – tua – noster – vestra
hic – ille – istud – quae – ipse – ea
illorum – eorum – horum – tuorum – istorum – ipsorum

3. Analizaţi următoarele forme verbale conform tabelului şi traduceţi:

Verbul	Conjugarea	Diateza	Modul	Timpul	Persoana	Numărul	Traducerea

a) *pugnat, habēbas, scribit, amabĭmus, scribebāmus, pugnem, habēres.*
b) *scripsērunt, habueram, pugnavisset, pugnavĕro, scripsĕrim.*
c) *pugnātum, scriptūrum esse, scriptūra, pugnātae, pugnātum iri.*

---

[1] vezi pag 87, *Contextul istoric. Evenimente istorice*

4. Treceţi la diateza activă următoarele forme verbale:

a) *laudabāris, audirētur, vocabĭtur, legĭmĭni, audīmur, laudantur, audīri, laudēmur, audiāmur.*

b) *vocātus erat, capti sunt, laudāti erunt, amātus essem, audīta sum, accusāti eratis, interfecti sunt, amāta es, accepta erat, spectātae sitis.*

5. Traduceţi **în română**: *interrogant, ducit, respondēmus, portavĕrat, habuit, ducam, interrogābit, ducēbas, habuisset, ridētis.*

6. Traduceţi **în latină:** au întrebat, voi avea, să fi întrebat, vom râde, au avut, voi fi purtat, răspunzi, veţi purta, avuseseră.

7. Traduceţi formele verbale din paranteze.

Magnam aquĭlam (vom vedea). *Caesar annum ad cursum solis* (a potrivit). *Hostes multos milĭtes* (răniseră). *Puēri Vergilii clara opera* (citesc). *Discipŭli multas et iucundas Phaedri fabŭlas* (vor citi).



Vocabular

Cuvinte moştenite: *facio,-ĕre* > a face; *caelum,-i* > cer; *terra,-ae* > ţară (cu sens schimbat); *bonus,-a,-um* > bun; *do, dare* > a da; *filius,-ii* > fiu.

Descoperiţi singuri!

- **Cuvintele împrumutate:** *aequālis,-e* >…; *iustus,-a,-um* >…; *trinĭtas,-ātis* >…; *unĭtas,-ātis* >…; *invisibĭlis,-e* >…; *abyssus,-i* >…; *tenĕbrae,-ārum* >…;
- elementele de compunere şi sensurile cuvintelor: *conformis,-e; deformis,-e; informis,-e; multiformis,-e; triformis,-e; uniformis,-e.*

DICTA SANCTA

Turpis est enim omnis pars universo suo non congruens. – Este urâtă orice parte care nu se potriveşte cu întregul ei.

(Augustinus, *Confessiōnes*, 3, 8)

Ut est aemulātio divĭnae rei et humānae! Cum damnāmur a vobis, a Deo absolvĭmur! – Ce rivalitate există între cele divine şi cele omeneşti! În timp ce suntem condamnaţi de voi, suntem iertaţi de Dumnezeu!

(Tertulliānus, *Apologetĭcum*, 49)

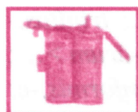
DE DUABUS CIVITATIBUS

De civitāte Dei „Despre Cetatea lui Dumnezeu" (413-426) este opera capitală a lui Augustīnus, o enciclopedie a creştinismului, scrisă în împrejurări grele pentru Imperiul Roman, atacat în 410 p.Chr. de către vizigoţi, sub conducerea lui Alaric iar, în Africa, de vandali. Scopul este de a înlătura atacurile aduse creştinismului şi de a-i întări în credinţă pe creştini.


Simbol creştin

Fecērunt civitates duas amōres duo: terrēnam scilĭcet amor sui usque ad contemptum Dei, caelestem vero amor Dei usque ad contemptum sui. Denĭque illa in se ipsa, haec in Domĭno gloriātur. Illa enim quaerit ab hominĭbus gloriam, huic autem Deus, conscientiae testis, maxĭma est gloria. Illa in gloria sua exaltat caput suum, haec dicit Deo suo: „Gloria mea, et exaltans caput meum."[1] Illa in suis potentĭbus dilĭgit virtūtem suam; haec dicit Deo suo: „Dilĭgam te, Domine, virtus mea".[2] Ideoque in illa sapientes eius, qui potuērunt cognoscĕre Deum, „non ut Deum honoravērunt, vel gratias egerunt; sed evanuērunt in cogitationĭbus suis, et obscurātum est insipiens cor eōrum, dicentes se esse sapientes."[3] In hac autem nulla est homĭnis sapientia, nisi piĕtas, qua recte colĭtur verus Deus, id expectans praemium in societāte sanctōrum, non solum homĭnum, verum etiam angelōrum, ut sit Deus omnia in omnĭbus."[4]

(*De civitāte Dei,* 14, 28)



Vocabŭla

terrēnus, -a, -um (adj.) = de pământ, terestru
contemno, -ĕre, -tempsi, -temptum = a dispreţui, a nesocoti
conscientia, -ae (f.) = conştiinţă
testis, -is (m.) = martor
exalto, -āre, -āvi, -ātum = a înălţa, a ridica
dilĭgo, -ĕre, -lexi, -lectum = a iubi, a preţui
evanesco, -ĕre, -vanui = a dispărea, a pieri
cogitatio, -ōnis (f.) = gândire, cugetare; gând
obscūro, -āre, -āvi, -ātum = a (se) întuneca, a (se) ascunde
insipiens, -entis (adj.) = necugetat, nechibzuit
angĕlus, -i (m.) = înger



Studiul textului

- Identificaţi cele două tipuri de cetăţi – *civitātes* – imaginate de autor şi criteriul de diferenţiere.
- Relevaţi valorile moralei creştine prezente în text.
- Caracterizaţi fiecare cetate completând un tabel precum cel de mai jos:

CIVĬTAS TERRENA – amor sui –	CIVĬTAS DEI – amor Dei –

[1, 2, 3, 4] vezi pag. 95, Exprimaţi-vă părerea!

- Care este procedeul stilistic de construcție a textului? Comentați rolul lui artistic.
- Evidențiați paralelismul sintactic.
- Relevați caracterul pedagogic, moralizator al textului.
- Comentați stilul fragmentului.



Exprimați-vă părerea!

1. În realizarea discursului său, Augustinus inserează unele pasaje biblice:

a) *Psalmul III, 3;* b) *Psalmul XVII, 1;* c) *Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel, I, 21-22;* d) *Întâia epistolă către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel, XV, 28.*

- Identificați și citiți în *Biblie* pasajele respective; explicați rolul folosirii lor de către autor.

2. Realizați în scris comentariul acestui fragment.

Invitație la lectură

„Nu știi, pare-mi-se, că nu din altă pricină ni s-a statornicit să ne rugăm în încăperile cele mai ascunse (*Mat.* VI, 6), cuvânt prin care se înțeleg tainițele inimii, decât pentru că Dumnezeu nu are nevoie să i se reamintească ceva sau să fie încunoștiințat prin vorbirea noastră, spre a ne împlini dorințele. Căci acela care vorbește dă la iveală un semn al voinței sale printr-un sunet articulat: în timp ce Dumnezeu trebuie căutat și implorat în înseși ascunzișurile spiritului, așa-numitul om lăuntric; căci pe acestea le-a vroit el temple ale sale. (...) De aceea nu este nevoie de vorbire, adică de cuvinte care să răsune când ne rugăm, decât, poate așa cum fac preoții, spre a-ți întruchipa gândul, nu pentru ca Dumnezeu să audă, ci oamenii, iar printr-o anumită înțelegere între ei să se ridice în spirit la Domnul."

(Augustin, *De magistro*, I, 2,
trad. de Mihai Rădulescu și Constantin Noica)



Știați că...

Nero (54-68 p. Chr.) a fost primul împărat roman care i-a persecutat sistematic pe creștini. Aruncând asupra lor vina incendierii Romei (64 p. Chr.) de care se spune că era el însuși vinovat, i-a supus unor chinuri inumane. Conform povestirilor istoricului Tacitus, creștinii „înfășurați în piei de animale sălbatice erau



Persecuții – mozaic din Libia

devoraţi de câini, şi la apusul soarelui, arşi de vii pe ruguri nocturne. Nero a oferit grădinile sale pentru acel spectacol, ca şi cum ar fi fost vorba de un joc de circ, şi în costum de vizitiu se amesteca prin plebe sau se aşeza într-o trăsură".

Printre victimele crudei persecuţii a lui Nero s-au numărat ***Apostolii Petru şi Pavel*** (67 p. Chr.) care au desfăşurat cea mai intensă activitate de predicatori ai creştinismului în cele mai importante centre ale Imperiului Roman.

Valorile conjuncţiei *ut*

+ INDICATIV		+ CONJUNCTIV			
comparativ	temporal	completiv	concesiv	final	consecutiv
cum, după cum	*când, îndată ce*	*să*	*deşi*	*ca să*	*încât*



Exersaţi!

1. Alcătuiţi mai multe grupe. Traduceţi frazele şi indicaţi valoarea conjuncţiei *ut* conform tabelului de mai sus.

Amicitia, ut ait Cicĕro, omnium divinārum humanarumque rerum consensio est. Accedēbant ad Iesum omnes peccatōres ut Eum audīrent. Timeo ut pater hodie veniat. Gaius Gracchus ut tribūnus plebis creātus est, frumento legem tulit. Ut desint vires, tamen laudanda voluntas. Senātus decrevit ut vidēret consul ne quid detrimenti respublica capĕret.

2. Traduceţi în limba latină, folosind conjuncţia *ut*.

Noi îl rugăm pe Dumnezeu să ne mântuiască de cel rău. La început, oamenii nu credeau că Iisus a înviat din morţi. Vulpea, când a văzut corbul, i-a lăudat strălucirea penelor. Noi facem milostenii ca să-i ajutăm pe cei care nu au.

Recapitulare. Sintaxa cazurilor



Exersaţi

1. Stabiliţi funcţia sintactică a fiecărui caz întâlnit în textul tradus.

2. Analizaţi morfosintactic substantivele din propoziţiile următoare:

Pars hostium eo die occīsa est. Catilīnae corpus algōris et inediae patiens erat. Consulātus Cicerōnis rei publĭcae salutāris fuit. Germāni, Gallis vicīni, agricultūrae non student. Canis, homĭni semper fidēlis, domum custōdit. Discipŭli fabŭlas Latīnas sine magna difficultāte legunt. Germāni lacte et carne vescuntur. Consul Romānus ad regem legātos cum his littĕris misit. Petrus et Ioannes simul ascendēbant in templum sub horam orationis.

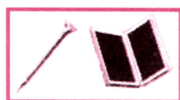
Herōdes[1]*, homo maxĭmae crudelitātis, interēmit gladio Iacobum, fratrem Ioannis. Etiam prehendit Petrum, discipŭlum Christi, et eum in carcĕrem coniēcit.*

3. Analizaţi complementele circumstanţiale de loc şi de timp din următoarele propoziţii:

Ex Hispania epistŭlam tuam domi accepi. Caesar, e Gallia profectus, Pompeium in Graeciam secūtus est et Romam victor rediit. Consul per Proviciam ad hostes ibat et per obscūras silvas in castra rediit. Bellum Gallĭcum multos annos gestum est. Tertia hora in foro ambulābam. Paucis post diēbus domum redii.

4. Traduceţi în limba latină:

Magii, văzând steaua, s-au bucurat şi, intrând în casă, l-au găsit pe copil împreună cu mama lui, Maria, şi i-au oferit aur, tămâie şi smirnă. Apoi, primind în somn răspuns să nu se ducă la regele Irod, s-au întors în ţările lor pe alte căi.



Vocabular

Cuvinte moştenite: *angĕlus,-i* > înger; *domĭnus,-i* > domn.

Descoperiţi singuri!

Cuvintele împrumutate: *caelestis,-e* >…; *gloria,-ae* >…; *conscientia,-ae* >…; *exalto,-āre* >…; *cor, cordis* >…; *praemium,-ii* >…; *societas,-ātis* >… .

DICTA SANCTA

Roma locūta, causa finīta est. – Dacă Roma şi-a spus părerea, disputa s-a terminat.

(Augustīnus, *Sermōnes*, 131, 10)

Tu es Petrus et super hanc petram aedificābo ecclesiam meam. – Tu eşti Petru şi pe această piatră voi clădi biserica mea.

(*Evanghelia după Matei*, 16, 18)[2]



Inscripţie creştină cu Sf. Petru şi Pavel

[1] *Herōdes*, *-is*, s. m. – Irod, regele Iudeii.

[2] Cuvintele lui Iisus adresate lui Petru după ce acesta a recunoscut în Iisus pe Fiul lui Dumnezeu; gr. *pétra* „piatră". Termenul există şi în latină, preluat din greacă, atestat la Plinius cel Bătrân.

DICTA CLARA

Judecata lui Solomon

Înțeleptul ***Solomon*** (965–928 a.Chr.), regele israeli-ților, fiul lui David și al Betșebei, a domnit cu 1000 de ani înainte de Christos, fiind și cel care împărțea dreptatea. Într-o zi, au venit la el două femei care își revendicau un copil. Neputând să-și dea seama al cui este copilul, Solomon hotărăște să taie copilul în două; în felul acesta a pus la încercare dragostea maternă: adevărata mamă a preferat imediat să-i cedeze celeilalte copilul decât să-l știe tăiat în două.

sentință ingenioasă pentru rezolvarea unei dileme



EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Teme pentru redactare și compoziții

1. Organizați o dezbatere în care să prezentați comparativ *problema cosmogoniei* în concepția lui Augustinus și în concepția biblică (*Biblia, Vechiul Testament, Geneza,* 1–23).

2. Prezentați într-o compoziție, fructificând textele studiate și *Invitația la lectură*, concepția legată de doctrina creștină și stilul lui Aurelius Augustīnus.

B. Gramatică. Exerciții de rezolvat la alegere

1. Traduceți și acordați forma din paranteză cu substantivul pe care îl determină: (Această) *librum lego,* (acea) *librum legit. Sol* (aceeași) *horam omnĭbus ostendit.* (Aceștia) *semper laborānt,* (aceia) *numquam.* (Însuși) *consul venit et* (această) *oratiōnem habuit. Canes* (mei) *voco,* (pe ai tăi) *vocas. Urbem* (nostru) *defendĭmus,* (pe al vostru) *defendĭtis. Magister multas fabulas* (nouă) *narrat.* (Mie) *haec fabula placet.*

2. Completați substantivele cu prepozițiile corespunzătoare și traduceți: *a / ab; ad; apud; cum; e/ ex; in; post.* Analizați complementele:

…… amīco longam epistŭlam accepi. …… bonum amīcum longam epistŭlam misĕram. Antiochus …… popŭlum Romānum bellum parābat. …… duābus legionĭbus Caesar flumen transīvit. …… bellum pax adest. …… Gallia …… Italiam agmen iter faciēbat. Caesar …… Helvetios mansit. Lupus …… silvā aspĕram vitam vivit. Vercingetŏrix …… eōrum fines proficiscĭtur.

3. Descoperiți intrusul care nu corespunde ca parte de vorbire, conjugare, mod sau timp din seriile:

facio – venio – capio – iacio – accipio
fecit – cepit – egit – ducit – scripsit
ament – laudent – cantent – scribent – donent
legam – capiam – amicam – ducam – vincam
amārem – legĕrem – milĭtem – dormīrem – venīrem

4. Traduceţi folosind dicţionarul:

Deus, universitātis condĭtor, praesta mihi primum ut bene Te rogem, deinde ut me agam dignum quem exaudias, postrēmo ut libēres. Deus, per quem omnia, quae per se non essent, tendunt esse. Deus, qui de nihĭlo mundum istum creasti, quem omnium ocŭli sentiunt pulcherrĭmum. Te invŏco, Deus verĭtas, in quo et a quo et per quem vera sunt, quae vera sunt, omnia. Deus sapientia, in quo et a quo et per quem sapiunt, quae sapiunt, omnia. Deus vera et summa vita, in quo et a quo et per quem vivunt, quae vere summeque vivunt, omnia. Deus beatitūdo, in quo et a quo et per quem beāta sunt, quae beāta sunt, omnia.

(Augustīnus, *Soliloquia*, I, 1)

C. Vocabular. Proverbia. Dicta clara

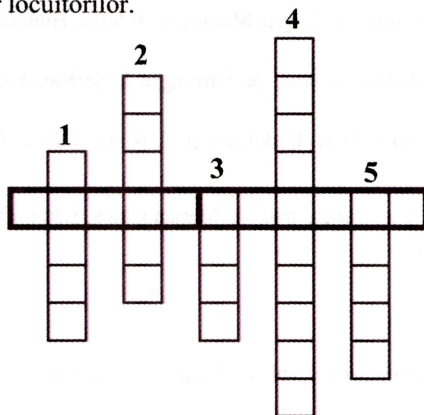
1. Formaţi cu termenii de mai jos serii de cuvinte moştenite şi serii de cuvinte împrumutate:

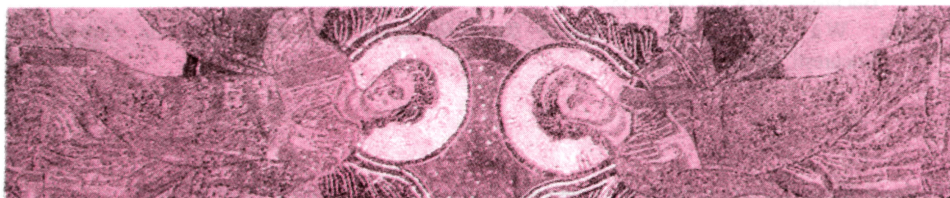
- bun, celest, just, egal, invizibil, mare
- abis, cetate, cord, domn, înger, unitate
- a da, a exalta, a face, a forma, a onora, a putea.

2. Organizaţi un concurs: „Cine ştie cele mai multe proverbe dintre cele prezentate în acest manual şi semnificaţia lor.

CRUCIGRAMMA

1. Unul dintre Apostoli; **2.** Are loc primul Conciliu ecumenic al Bisericii creştine; **3.** I-a persecutat pe creştini; **4.** Autorul acestui capitol; **5.** La Milano, dă libertate de cult tuturor locuitorilor.





Mozaic din secolul al IX-lea, înfăţişând îngeri

Repere literare

„Augustin este în acelaşi timp cel mai valoros, cel mai talentat scriitor creştin şi unul dintre vârfurile literaturii latine. Acest protagonist al epocii pe care catolicii îl numesc *Sfântul Augustin*, iar ortodocşii *Fericitul Augustin,* este cel mai prolific dintre autorii latini. Prin arta introspecţiei, prin observarea fenomenelor ambiante, prin gândirea sa teoretică, prin pregnanţa excepţională a scriiturii, Aurelius Augustinus a lăsat o mărturie deosebit de revelatoare asupra Imperiului târziu, asupra relaţiilor lui cu Dreapta Credinţă."

(E. Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. II, pp. 459)

„Limba latină vehiculată de autorul *Solilocviilor* este latina clasică ciceroniană adaptată, bineînţeles, gândirii şi opţiunilor stilistice ale acestuia. Surprinde însă faptul că această etapă din epoca de aur a literaturii latine n-a suferit în evoluţia ei de aproape o jumătate de mileniu nici o deviere majoră, în aşa fel încât, în secolele IV – V să nu mai poată fi înţeleasă. Fiindcă Sf. Augustin scrie pentru posteritate, dar el scrie în primul rând pentru contemporanii săi, care îl înţelegeau, fără îndoială. Mai mult, acurateţea frazei şi a gândului bine exprimat a impus limba latină augustiniană ca normă a latinei medievale şi a Bisericii catolice până în ziua de astăzi."

(Gheorghe I. Şerban, *Studiu introductiv* la traducerea *Solilocviilor*, 1993, pag. 31)

Bibliografie selectivă

Augustin, *De dialectica*, trad. de Eugen Munteanu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, ediţie bilingvă.

Sfântul Augustin, *Solilocvii*, trad. de Gheorghe I. Şerban, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, ediţie bilingvă.

Augustin, *De magistro*, trad. de M. Rădulescu şi C. Noica, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, ediţie bilingvă.

Augustin, *De doctrina Christiana*, trad. de Marian Ciucă, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, ediţie bilingvă.

* * *

E. Cizek, *Istoria literaturii latine,* vol. II, Ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Editura Corint, Bucureşti, 2003.

Florica Mateescu, *Augustinus* în *Scriitori greci şi latini*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, pp. 235–238.

Lucia Wald, *Augustin,* în *Istoria literaturii latine,* vol. IV, Tipografia Universităţii, Bucureşti, 1986.

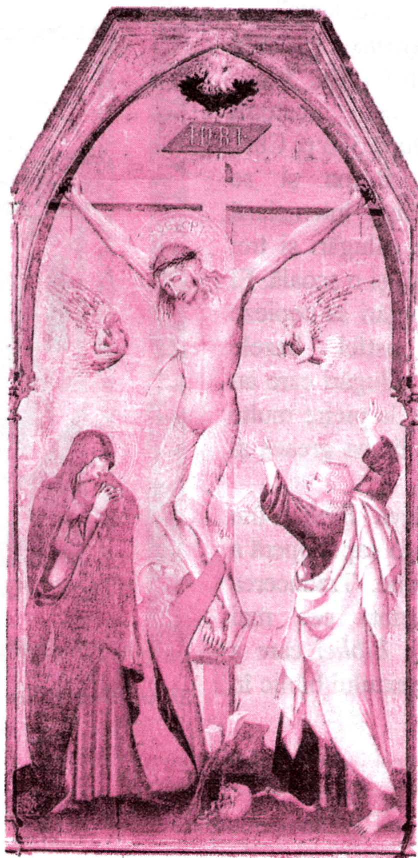
* * *

Dicţionar biblic, lucrare şi traducere colectivă, Editura Cartea Creştină, Oradea, 1995.

Dicţionar enciclopedic al Bibliei, trad. de Dan Sluşanschi, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.

IV. VULGĀTA

- **Repere biografice**
- **De ove perdĭta**
  Valorile conjuncției *cum*
  Numeralul
- **Parabŏla seminatōris**
  Recapitulare. Sintaxa frazei
- **Evaluați-vă cunoștințele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**



Crucificarea

Repere

- *Vulgāta*[1] este traducerea din limba greacă în limba latină a *Bibliei* sau a *Sfintei Scripturi*, colecția cărților sfinte scrise de prooroci și de apostoli. Primele versiuni latine ale Bibliei, din care ne-au parvenit doar fragmente, sunt cunoscute sub numele de *Vetus Latina*.



Știați că...

Sfintele cărți ale vechilor evrei au fost traduse în limba greacă comună, la Alexandria, și grupate într-un *corpus* sub numele de *Vechiul Testament*. Creștinismul a cunoscut o răspândire rapidă, mai întâi pe cale orală și apoi prin intermediul *literaturii creștine*. Primele scrieri creștine au fost compuse în limba greacă și, mai târziu, rânduite sub denumirea de *Noul Testament*.

Vechiul și *Noul Testament* formează împreună o unitate, un *corpus* sacru numit *Biblia*, „cartea prin excelență".

Eusebius Hieronymus (Sfântul Ieronim), scriitor creștin (aprox. 346 – 419 p. Chr.) a fost creatorul hagiografiei[2] creștine. După 386 p. Chr., *Hieronymus* părăsește Roma și se stabilește la Bethleem, unde întemeiază patru mănăstiri, una de călugări și trei de călugărițe, o bibliotecă și o școală. El însuși i-a învățat pe călugări să copieze manuscrise, punând astfel bazele primelor comunități de călugări care au salvat în Evul Mediu de la pieire multe dintre operele scrise în limba greacă și în limba latină.

A alcătuit traducerea *Bibliei* din ebraică în limba latină – o capodoperă a literaturii narative creștine. Traducerea lui *Hieronymus* reprezintă cea mai fidelă tălmăcire latină a *Bibliei* care a rămas până astăzi baza textului biblic în Occident.



Sfântul Evanghelist Marcu – Tetraevanghelul din 1492

---

[1] *Vulgātus*, „obișnuit, comun, cunoscut de toți, accesibil", part. pf. al verbului *vulgo, -āre, -āvi, ātum*
[2] Hagiografia – ramură a teologiei care se ocupă cu viețile sfinților

DE OVE PERDĬTA

După ce a primit botezul de la Ioan Botezătorul, Iisus a început să predice ucenicilor învăţătura sa. Pentru a fi cât mai bine înţeles, El îşi transmite învăţătura într-un mod accesibil, folosind pilde -parabole- *cu exemple din viaţa de zi cu zi.*

Erant autem appropinquantes Ei omnes publicāni et peccatōres, ut audīrent Illum. Et murmurābant pharisaei et scribae dicentes: „Hic peccatōres recĭpit et mandūcat cum illis." Et ait ad illos parabŏlam istam dicens: „Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, et si perdidĕrit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto et vadit ad illam, quae periĕrat, donec inveniat illam? Et cum invenĕrit eam, impōnit in umĕros suos gaudens et veniens domum convŏcat amīcos et vicīnos dicens illis: *Congratulamĭni mihi, quia inveni ovem meam, quae periĕrat.* Dico vobis: ita gaudium erit in caelo super uno peccatōre paenitentiam agente quam super nonaginta novem iustis, qui non indīgent paenitentia."

(*Novum Testamentum, Euangelium secundum Lucam,* 15,1-7)



Bunul Păstor



Vocabŭla

appropinquo, -āre, -āvi, -ātum = a se apropia
publicānus, -i (m.) = vameş[1]
peccātor, -ōris (m.) = păcătos
pharisaeus, -i (m.) = fariseu[2]
recipio, - ĕre, -ēpi, -eptum = a primi
mandūco, - āre, - āvi, -ātum = a mânca
parabŏla, -ae (f.) = parabolă[3]
centum (num. card.) = o sută
ovis, -is (f.) = oaie
perdo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum = a pierde, a rătăci
dimitto, -ĕre, -mīsi, -missum = a trimite
nonaginta (num. card.) = nouăzeci
desertum, -i (m.) = pustiu, deşert
vado, - ĕre = a merge, a se îndrepta, a porni
pereo, -īre, -ii, -ĭtum = a pieri, a dispărea
invenio, -īre, -vēni, -ventum = a găsi, a descoperi
congratŭlor, -āri, -ātus sum (vb. dep. I) = a felicita
paenitentia, -ae (f.) = pocăinţă, regret
iustus, -a, -um (adj.) = drept, cinstit
indigeo, -ēre, -ui = a avea nevoie

[1] vameş - bărbat care strângea biruri în Imperiul roman. Evreii dispreţuiau această ocupaţie şi o considerau drept păcat.
[2] fariseu – membru al unei grupări religioase la vechii evrei.
[3] parabolă – povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral care dezvăluie un adevăr general prin asemănarea acestuia cu un fapt real; pildă.



Studiul textului

- Povestiţi conţinutul textului.
- Identificaţi cei doi termeni ai comparaţiei în parabola de mai sus.
- Relevaţi legătura între întâmplarea propriu-zisă şi sensul parabolei.



Exprimaţi-vă părerea!

1. Folosind textul parabolei despre oaia rătăcită şi cel al *Invitaţiei la lectură*, discutaţi despre învăţăturile transmise de Iisus Hristos, ca principii ale creştinismului.

Invitaţie la lectură

„Un om cobora de la Ierusalim la Ierihon şi a căzut între tâlhari, care, după ce l-au dezbrăcat şi l-au rănit, au plecat, lăsându-l aproape mort. Din întâmplare un preot cobora pe calea aceea şi, văzându-l, a trecut pe alături. De asemenea şi un levit[1], ajungând în acel loc şi văzând, a trecut pe alături. Iar un samaritean[2], mergând pe cale, a venit la el şi, văzându-l, i s-a făcut milă. Şi, apropiindu-se, i-a legat rănile, turnând pe ele untdelemn şi vin, şi, punându-l pe dobitocul său, l-a dus la o casă de oaspeţi şi a purtat grijă de el. Iar a doua zi, scoţând doi dinari i-a dat gazdei şi i-a zis: Ai grijă de el şi, ce vei mai cheltui, eu, când mă voi întoarce, îţi voi da."

(*Evanghelia după Luca, Pilda samariteanului milostiv*, 10, 30-35)



Ştiaţi că...



La cucerirea Daciei de către Traian (106 p. Chr.) şi după transformarea ei în provincie romană, au fost aduşi colonişti din toate părţile lumii – Siria, Asia Mică – teritorii deja creştinate de către Sfinţii Apostoli. Chiar soldaţii romani, lăsaţi de Traian pentru paza militară, erau creştini.

Vocabularul religios de origine latină, destul de numeros, atestă faptul că noi am fost creştinaţi încă din timpul stăpânirii romane. Iată cele mai importante cuvinte:

---

[1] levit – slujitor al templului din Ierusalim

[2] samaritean – persoană aparţinând unei populaţii din provincia palestiniană Samaria, provenită din amestecul evreilor antici cu colonişti aduşi de cuceritorii asirieni, şi care a constituit principalul nucleu etnic al statului antic Israel.

rom. *biserică* < lat. *basilĭca,* rom. *creştin* < lat. *christiānus*, rom. *cruce* < lat. *crux, crucis,* rom. *Dumnezeu* < lat. *Domĭne Deus,* rom. *păgân* < lat. *pagānus.* Substantivul *pagānus, -i* desemna în latină locuitorul unui *pagus* „sat, canton rural”. Cu vremea, termenul s-a încetăţenit pentru a-i desemna pe cei care se opuneau religiei creştine.

Valorile conjuncţiei *cum*

+INDICATIV	+CONJUNCTIV			
temporal	temporal		cauzal	concesiv
când	*pe când* (imperfect)	*după ce* (mai mult ca perfect)	*fiindcă*	*deşi* *cu toate că*



Exersaţi!

1. Traduceţi frazele şi indicaţi, conform tabelului, valorile conjuncţiei *cum*.

Cum venisset in templum, Iēsus oratiōnem dominĭcam discipŭlos suos docuit. Et ait illis: „Cum orātis, dicĭte « Pater noster, sanctificētur nomen tuum, adveniat regnum tuum.»” Cum Iēsus multitudĭni dicĕret, omnes peccatōres appropinquābant ut Eum audīrent. Iēsus apparuit primum Mariae Magdalēnae, cum homĭnes suae resurrectioni non credĕrent. Iuda cum cenavĕrit cum Iēsu, tamen Illum prodĭdit.

Numeralul

Numeralele cardinale şi ordinale de la 10 – 1 000

Numeralul cardinal		Numeralul ordinal
X	decem	decĭmus -a, -um
XI	undĕcim	undecĭmus -a, -um
XII	duodĕcim	duodecĭmus, -a, -um
XIII	tredĕcim	tertius decĭmus, -a, -um
XIV	quattuordĕcim	quartus decĭmus, -a, -um
XV	quindĕcim	quintus decĭmus, -a, -um
XVI	sedĕcim	sextus decĭmus, -a, -um
XVII	septemdĕcim	septĭmus decĭmus, -a, -um
XVIII	duodeviginti	duodevicesĭmus, -a, -um
XIX	undeviginti	undevicesĭmus, -a, -um
XX	viginti	vicesĭmus, -a, -um

Numeralul cardinal		Numeralul ordinal
X	decem	decĭmus, -a, -um
XX	viginti	vicesĭmus, -a, -um
XXX	triginta	tricesĭmus, -a, -um
XL	quadraginta	quadragesĭmus, -a, -um
L	quinquaginta	quinquagesĭmus, -a, -um
LX	sexaginta	sexagesĭmus, -a, -um
LXX	septuaginta	septuagesĭmus, -a, -um
LXXX	octoginta	octogesĭmus, -a, -um
XC	nonaginta	nonagesĭmus, -a, -um
C	centum	centesĭmus, -a, -um
CC	ducenti, -ae, -a	ducentesĭmus, -a, -um
CCC	trecenti, -ae, -a	trecentesĭmus, -a, -um
CD	quadringenti, -ae, -a	quadringentesĭmus, -a, -um
D	quingenti, -ae, -a	quingentesĭmus, -a, -um
DC	sescenti, -ae, -a	sescentesĭmus, -a, -um
DCC	septingenti, -ae, -a	septingentesĭmus, -a, -um
DCCC	octingenti, -ae, -a	octingentesĭmus, -a, -um
CM	nongenti, -ae, -a	nongentesĭmus, -a, -um
M	mille	millesĭmus, -a, -um

Nota bene!

- *Numeralele cardinale* până la 100 (*centum*) (cu excepţia primelor trei) sunt nedeclinabile.
- *Numeralele cardinale* care denumesc sutele se declină la plural ca adjectivele cu trei terminaţii.
- Toate *numeralele ordinale* se declină ca adjectivele cu trei terminaţii.
- *Mille* este un ***numeral neutru*** care cere genitivul partitiv, dar, fiind o construcţie arhaică, a ieşit de timpuriu din uz şi a fost înlocuită cu o formulă în acord: *mille homĭnum* > *mille homĭnes* indeclinabil la singular şi declinabil după declinarea a III-a parisilabică, la plural:

N. Ac. V. – *milia*
G. – *milium*
D. Abl. – *milĭbus*



Exersaţi!

1. Declinaţi: *tres leōnes; septĭma fabŭla; quarta pars; decem anni.*

2. Traduceţi în limba latină: a opta parte; cinci mii de oi; a treizecea fabulă; două mâini; cinci degete.

3. Scrieţi, în litere, corespondentul următoarelor cifre: 2 *asĭni et* 4 *asĭni sunt* 6 *asĭni*; 10 *oves et* 1 *ovis sunt* 11 *oves;* 15 *formīcae et* 7 *formīcae sunt* 22 *formīcae;* 1 *rex et* 6 *reges sunt* 7 *reges*.

4. Traduceţi în limba latină:

Titus Livius povesteşte legenda celor doi gemeni, Romulus şi Remus, şi a celor trei fraţi, Horaţii şi Curiaţii. Fedru a scris cinci cărţi de fabule. Anul are douăsprezece luni. Cerberul are trei capete. Noi citim cele patru Evanghelii.

DICTA SANCTA

In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.

– La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul.

(*Evanghelia după Ioan*, 1,1)

Ego sum Ressurectio et Vita. Qui credit in Me, etsi mortuus fuerit, vivet.

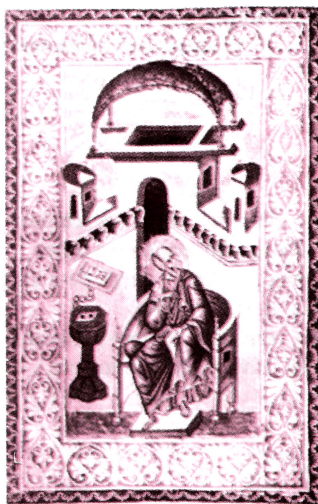
– Eu sunt Învierea şi Viaţa. Cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi.

(*Evanghelia după Ioan*, 11,25)

Ego sum Via et Verĭtas et Vita.

– Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa.

(*Evanghelia după Ioan,* 4, 6)



Sfântul Evanghelist Ioan – Tetraevanghelul din 1492

PARABŎLA SEMINATŌRIS

Vorbind mulțimii despre tainele împărăției cerurilor, Iisus Hristos a dat următoarea pildă.



Ecce exiit, qui semĭnat, seminăre. Et dum semĭnat, quaedam cecidērunt secus viam, et venērunt volŭcres et comedērunt ea. Alia autem cecidērunt in petrōsa, ubi non habēbant terram multam, et continŭō exorta sunt, quia non habēbant altitudĭnem terrae; sole autem orto, aestuavērunt et, quia non habēbant radĭcem, aruērunt. Alia autem cecidērunt in spinas, et crevērunt spinae et suffocavērunt ea. Alia vero cecidērunt in terram bonam et dabant fructum: aliud centesĭmum, aliud sexagesĭmum, aliud tricesĭmum. Qui habet aures, audĭat.

(*Euangelium secundum Matthaeum*, 13,3-9)



Vocabŭla

= iată
semĭno, -āre, -āvi, -ātum = a semăna
cado, -ĕre, cecĭdi, casum = a cădea
secus (prep. cu Ac.) = lângă, de-a lungul
volŭcris, -is (f.) = pasăre
comĕdo, -ĕre, -ēdi, -ēsum = a mânca
continŭō (adv.) = fără întrerupere
exorĭor, -īri, -ortus sum (vb. dep. IV) = a răsări, a se naşte
aestuo, -āre, -āvi, -ātum = a se încinge, a fi încins de căldură
radix, -īcis (f.) = rădăcină
aresco, -ĕre, arui = a se usca
spina, -ae (f.) = spin
cresco, -ĕre, crevi, cretum = a creşte



Studiul textului

- Având în vedere că parabola se bazează pe o comparație, identificați termenii acestei comparații.
- Interpretați valoarea simbolică, alegorică a textului.
- Analizați stilul acestui fragment.



Iisus Hristos cu Sfinții Petru și Pavel – detaliu dintr-un basorelief (monument funerar)



Ştiaţi că...

Cele două părţi ale *Bibliei* sunt alcătuite din mai multe cărţi. *Vechiul Testament* are 39 de cărţi istorice, poetice şi profetice iar *Noul Testament* are 27 de cărţi grupate în: ***scrieri istorice*** –cele patru *Evanghelii*[1] ale lui Matei, Marcu, Luca şi Ioan, care consemnează viaţa şi învăţăturile lui Iisus, şi *Faptele Sfinţilor Apostoli*, scurtă istorie a începutului Bisericii şi a călătoriilor misionare ale unora dintre Apostoli; ***scrieri canonice*** – 21 de *Epistole*; ***scrieri profetice*** – *Apocalipsa* scrisă de Sfântul Ioan.



Sfântul Evanghelist Matei – Tetraevanghelul din 1492

Evangheliştii au consemnat în scris (în limba aramaică şi în limba greacă) o parte din tradiţia orală pe care o deţineau fie direct fie indirect de la martori oculari sau din documente: **Matei**, funcţionar la vamă, a fost chemat de Iisus să-i devină ucenic, **Marcu** a scris despre Iisus ceea ce a auzit din povestirea Sfântului Apostol Petru, **Luca** a fost ucenicul Sfântului Pavel, **Ioan**, ucenicul mai tânăr al lui Iisus, exilat în insula Patmos, a dictat cuvântul *Evangheliei* sale lui Prohor, ucenicul său.

Deşi istorisesc aceeaşi viaţă şi aceeaşi învăţătură a lui Iisus, *Evangheliile* nu se suprapun şi nu epuizează întreaga materie, fiecare autor procedând în funcţie de scopul, cultura şi stilul proprii.

Invitaţie la rugăciune

„Tu însă, când te rogi, intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău, Care este ascuns, şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie. (...) Deci aşa să vă rugaţi: Tatăl nostru, Care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău, vie împărăţia Ta, facă-se voia Ta, precum în cer şi pe pământ. Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi. Şi ne iartă nouă greşealele noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri. Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău. Că a Ta este împărăţia şi puterea şi slava în veci. Amin."

(*Evanghelia după Matei*, 6, 6; 9-13)

---

[1] *Evanghelia* – cuvânt grecesc care înseamnă „vestea cea bună".

Recapitulare. Sintaxa frazei



Exersați!

1. Identificați în text ablativul absolut și subordonatele relative.

2. Traduceți în limba latină frazele și menționați apoi felul subordonatelor.

Se știe că Iisus învață oamenii prin parabole. Iisus a poruncit ca vântul să se potolească. În timp ce Iisus vorbea mulțimii, cărturarii se apropiau să-i audă cuvintele. El a trimis Apostolii care să-i învețe pe oameni cuvântul lui Dumnezeu. Iuda a venit împreună cu o mare mulțime de dușmani în locul al cărui nume era Ghetsimani (*Gethsemane, -is,* s. n.) unde se afla Iisus.

DICTA SANCTA



Sfântul Evanghelist Luca – Tetraevanghelul din 1492

Diligĭte inimīcos vestros et orāte pro persequentĭbus vos. – Iubiți pe vrăjmașii voștri și binecuvântați pe cei ce vă blestemă.

(*Evanghelia după Matei*, 5, 44)

Non est enim arbor bona faciens fructum malum, neque itĕrum arbor mala faciens fructum bonum. – Căci nu este pom bun care să facă roade rele și, iarăși, nici pom rău care să facă roade bune.

(*Evanghelia după Luca*, 6, 43)

Et si habuēro omnem fidem, ita ut montes transēam, caritātem autem non habuēro, nihil sum. – Și de aș avea atâta credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.

(*Epistola către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, I, 13, 2)



EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Teme de redactare și compoziții

1. Redactează o compoziție (2-3 pagini) în care să prezinți, la alegere, aspecte ale realității istorico-sociale romane, personalități istorice, culturale romane, elemente de cultură și de civilizație, modele morale creștine, care te-au impresionat, fructificând textele studiate, *Invitația la lectură* și informațiile rubricii *Știați că...*

B. Gramatică. Exerciții de rezolvat la alegere

1. Traduceți și analizați propozițiile participiale de mai jos:

a) *Servi Caesăris corpus lecticae imposĭtum domum retulērunt. Nero a senātu iudicātus, lamentāri ac plangĕre incēpit. Rubicōnem flumen transiens Caesar „Alea iacta est" dixit.*

b) *Eucliōne aulülariam quaerente, spectatōres rident. Romānis ad Galliam iter facientĭbus, agricolae timent. Caesare imperante, multa bella Romae sunt.*

2. Înlocuiți prin ablativul absolut propozițiile circumstanțiale din frazele următoare; explicați cum ați procedat.

Postquam Troia capta est, Agamemnon in Graeciam rediit. Etsi milĭtes victi sunt, cives non desperavērunt. Propterea quod Galli proxĭmi sunt Germānis, inter se acerrĭma bella sunt. Si Iugurtha caperetur, Marius Numidiae imperium haberet.

3. Traduceți în limba latină:

Marcellus, Siracuza fiind cucerită, a adus la Roma multe bogății. Mormântul lui Arhimede a fost descoperit, Cicero fiind cvestor în Sicilia. Încurajați de discursul lui Orgetorix, helveții pleacă din teritoriile lor. Morinii, speriați de războiul cu poporul roman, trimit soli la Cezar.

4. Analizați propozițiile relative din frazele următoare și înlocuiți-le cu participiale relative:

Flumen quod per fines Haeduōrum in Rhodănum influit Arar est. Belgae proxĭmi sunt Germānis qui trans Rhenum incŏlunt. Helvetii qui relĭquos Gallos virtūte praecēdunt, cum Germānis contendunt. Garumna flumen Gallos qui a Caesăre victi sunt, ab Aquitānis divĭdit.

5. Traduceți în limba latină:

Cezar a poruncit ca Vercingetorix să fie predat. Sallustius povestește că Lucius Catilina a fost de o mare forță și a sufletului și a trupului. Filozoful care putea să fie foarte bogat, a preferat să fie sărac.

6. Traduceți folosind dicționarul.

Carĭtas patiens est, benigna est carĭtas, non aemulātur, non agit superbe, non inflātur, non est ambitiōsa, non quaerit, quae sua sunt, non irritātur, non cogĭtat malum, non gaudet super iniquitātem, congaudet autem veritāti; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustĭnet. (...) Nunc autem manet fides, spes, carĭtas, tria haec; maior autem ex his est carĭtas.

(*Epistŭla ad Corinthios*, I, 13, 4-7;13)

C. Dicta Sancta

1. Alcătuiți un eseu care să ilustreze, la alegere, unul dintre îndemnurile prezentate în acest capitol la rubrica „Dicta Sancta".



Cina cea de Taină

Repere literare

„Dacă limba greacă a operei, corectă de altfel, e destul de săracă, lipsită de anvergura lui Matei, savoarea lui Marcu sau măiestriile lui Luca, în schimb ea izbutește să exprime o gândire de mare altitudine duhovnicească, continuu însuflețită de adierea Duhului Sfânt. Scrierea lui Ioan e cea mai întraripată dintre toate evangheliile, un unicat care-l situează pe autorul ei printre marii inspirați ai omenirii.(...) E capodopera teologică a Noului Testament."

(Bartolomeu Valeriu Anania, *Introducere la Evanghelia după Ioan, Biblia comentată, Noul Testament,* Editura Institutului Biblic, București, 1993, p. 147)

Bibliografie selectivă

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.

Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece et Latine,* Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1999.

TABELE GRAMATICALE

Substantivul

Caz	Declinarea I		Declinarea a II-a			
			Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	fabŭl*a*	fabŭl*ae*	domĭn*us*	domĭn*i*	templ*um*	templ*a*
G.	fabŭl*ae*	fabŭl*ārum*	domĭn*i*	domĭn*ōrum*	templ*i*	templ*ōrum*
D.	fabŭl*ae*	fabŭl*is*	domĭn*o*	domĭn*is*	templ*o*	templ*is*
Ac.	fabŭl*am*	fabŭl*as*	domĭn*um*	domĭn*os*	templ*um*	templ*a*
Abl.	fabŭl*ā*	fabŭl*is*	domĭn*o*	domĭn*is*	templ*o*	templ*is*
V.	fabŭl*ā*	fabŭl*ae*	domĭn*e*	domĭn*i*	templ*um*	templ*a*

Caz	Declinarea a III-a							
	Imparisilabică				Parisilabică			
	Masculin		Neutru		Feminin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	consul	consŭl*es*	flumen	flumĭn*a*	avis	av*es*	mare	mar*ia*
G.	consŭl*is*	consŭl*um*	flumĭn*is*	flumĭn*um*	av*is*	av*ium*	mar*is*	mar*ium*
D.	consŭl*i*	consul*ĭbus*	flumĭn*i*	flumin*ĭbus*	av*i*	av*ĭbus*	mar*i*	mar*ĭbus*
Ac.	consŭl*em*	consŭl*es*	flumen	flumĭn*a*	av*em*	av*es*	mare	mar*ia*
Abl.	consŭl*e*	consul*ĭbus*	flumĭn*e*	flumin*ĭbus*	av*e*	av*ĭbus*	mar*i*	mar*ĭbus*
V.	consul	consŭl*es*	flumen	flumĭn*a*	avis	av*es*	mare	mar*ia*

Caz	Declinarea a IV-a				Declinarea a V-a	
	Masculin		Neutru			
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	sens*us*	sens*us*	gen*u*	gen*ua*	di*es*	di*es*
G.	sens*ūs*	sens*uum*	gen*us*	gen*uum*	di*ēi*	di*ērum*
D.	sens*ui*	sens*ĭbus*	gen*u(i)*	gen*ĭbus*	di*ēi*	di*ēbus*
Ac.	sens*um*	sens*us*	gen*u*	gen*ua*	di*em*	di*es*
Abl.	sens*u*	sens*ĭbus*	gen*ū*	gen*ĭbus*	di*e*	di*ēbus*
V.	sens*us*	sens*us*	gen*u*	gen*ua*	di*es*	di*es*

Adjectivul

1. Clasificare

Cu trei terminaţii			Cu două terminaţii		Cu o terminaţie
-us (m.)	*-a* (f.)	*-um* (n.)	*-is* (m., f.)	*-e* (n.)	consoană (m., f., n.)
clar*us*	clar*a*	clar*um*	grav*is*	grav*e*	audax, audācis (G. sg.)
decl. a II-a	decl. I	decl. a II-a	decl. a III-a parisilabică (Abl. sg. = *-i*)		

2. Declinarea adjectivului

Caz	Cu trei terminaţii					
	-us (m.) decl. a II-a		*-a* (f.) decl. I		*-um* (n.) decl. a II-a	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	clar*us*	clar*i*	clar*a*	clar*ae*	clar*um*	clar*a*
G.	clar*i*	clar*ōrum*	clar*ae*	clar*ārum*	clar*i*	clar*ōrum*
D.	clar*o*	clar*is*	clar*ae*	clar*is*	clar*o*	clar*is*
Ac.	clar*um*	clar*os*	clar*am*	clar*as*	clar*um*	clar*a*
Abl.	clar*o*	clar*is*	clar*ā*	clar*is*	clar*o*	clar*is*
V.	clar*e*	clar*i*	clar*a*	clar*ae*	clar*um*	clar*a*

Caz	Cu două terminaţii				Cu o terminaţie			
	-is (m., f.)		*-e* (n.)		consoană (m., f., n.)			
	decl. a III-a parisilabică (Abl. sg. = *-i*)							
					m., f.		n.	
	sg.	pl.	sg.	pl.	sg.	pl.	sg.	pl.
N.	grav*is*	grav*es*	grav*e*	grav*ia*	audax	audac*es*	audax	audac*ia*
G.	grav*is*	grav*ium*	grav*is*	grav*ium*	audac*is*	audac*ium*	audac*is*	audac*ium*
D.	grav*i*	grav*ĭbus*	grav*i*	grav*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*
Ac.	grav*em*	grav*es*	grav*e*	grav*ia*	audac*em*	audac*es*	audax	audac*ia*
Abl.	grav*i*	grav*ĭbus*	grav*i*	grav*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*
V.	grav*is*	grav*es*	grav*e*	grav*ia*	audax	audac*es*	audax	audac*ia*

3. Gradele de comparaţie

Comparativ		Superlativ		
-ior (m., f.)	*-ius* (n.)	*-issĭmus* (m.)	*-issĭma* (f.)	*-issĭmum* (n.)
clar*ior*	clar*ius*	clar*issĭmus*	clar*issĭma*	clar*issĭmum*
decl. a III-a imparisilabică		decl. a II-a	decl. I	decl. a II-a

Caz	Comparativ			
	m., f.		n.	
	sg.	pl.	sg.	pl.
N.	clar*ior*	clar*iores*	clar*ius*	clar*iora*
G.	clar*ioris*	clar*iorum*	clar*ioris*	clar*iorum*
D.	clar*iori*	clar*iorĭbus*	clar*iori*	clar*iorĭbus*
Ac.	clar*iorem*	clar*iores*	clar*ius*	clar*iora*
Abl.	clar*iore*	clar*iorĭbus*	clar*iore*	clar*iorĭbus*
V.	clar*ior*	clar*iores*	clar*ius*	clar*iora*

Caz	Superlativ					
	singular			plural		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	clar*issĭmus*	-a	-um	clar*issĭmi*	-ae	-a
G.	clar*issĭmi*	-ae	-i	clar*issĭmōrum*	-ārum	-ōrum
D.	clar*issĭmo*	-ae	-o	clar*issĭmis*	-is	-is
Ac.	clar*issĭmum*	-am	-um	clar*issĭmos*	-as	-a
Abl.	clar*issĭmo*	-ā	-o	clar*issĭmis*	-is	-is
V.	clar*issĭme*	-e	-um	clar*issĭmi*	-ae	-a

4. Comparaţia neregulată

Pozitiv	Comparativ	Superlativ
magnus, -a, -um = mare	maior, maius	maxĭmus, -a, -um
parvus, -a, -um = mic	minor, minus	minĭmus, -a, -um
bonus, -a, -um = bun	melior, melius	optĭmus, -a, -um
malus, -a, -um = rău	peior, peius	pessĭmus, -a, -um
multi, -ae, -a (pl.) = mulţi	plures, plura	plurĭmi, -ae, -a

Pronumele

Caz	Personal				Reflexiv
	Singular		Plural		Singular
	Persoana I	Persoana a II-a	Persoana I	Persoana a II-a	
N.	ego	tu	nos	vos	–
G.	mei	tui	nostri; nostrum	vestri; vestrum	sui
D.	mihi	tibi	nobis	vobis	sibi
Ac.	me	te	nos	vos	se
Abl.	me	te	nobis	vobis	se

Pronumele demonstrativ

Caz	hic, haec, hoc = acesta					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
G.	hu*ius*	hu*ius*	hu*ius*	hōrum	hārum	hōrum
D.	hui*c*	hui*c*	hui*c*	his	his	his
Ac.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl.	hoc	hac	hoc	his	his	his

Caz	iste, ista, istud = acesta					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	iste	ista	istud	isti	istae	ista
G.	ist*īus*	ist*īus*	ist*īus*	istōrum	istārum	istōrum
D.	ist*i*	ist*i*	ist*i*	istis	istis	istis
Ac.	istum	istam	istud	istos	istas	ista
Abl.	isto	ista	isto	istis	istis	istis

Caz	ille, illa, illud = acela					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
G.	ill*īus*	ill*īus*	ill*īus*	illōrum	illārum	illōrum
D.	ill*i*	ill*i*	ill*i*	illis	illis	illis
Ac.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Abl.	illo	illa	illo	illis	illis	illis

Caz	is, ea, id = acesta, el					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	is	ea	id	ii (ei)	eae	ea
G.	e*ius*	e*ius*	e*ius*	eōrum	eārum	eōrum
D.	e*i*	e*i*	e*i*	iis (eis)	iis (eis)	iis (eis)
Ac.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Abl.	eo	ea	eo	iis (eis)	iis (eis)	iis (eis)

Caz	idem, eădem, idem = același					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	idem	eădem	idem	iīdem	eaedem	eădem
G.	e*ius*dem	e*ius*dem	e*ius*dem	eorundem	earundem	eorundem
D.	e*i*dem	e*i*dem	e*i*dem	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)
Ac.	eundem	eandem	idem	eosdem	easdem	eădem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)

Caz	ipse, ipsa, ipsum = însuşi					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
G.	ips*īus*	ips*īus*	ips*īus*	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
D.	ips*i*	ips*i*	ips*i*	ipsis	ipsis	ipsis
Ac.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis	ipsis	ipsis

Pronumele relativ

Caz	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
G.	cu*ius*	cu*ius*	cu*ius*	quōrum	quārum	quōrum
D.	cu*i*	cu*i*	cu*i*	quibus	quibus	quibus
Ac.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

Verbul

Conjugarea I — Diateza activă

Tema	Timpul	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	voco *chem* vocas vocat vocāmus vocātis vocant	vocem *să chem* voces vocet vocēmus vocētis vocent	voca! *cheamă!* vocāte! *chemaţi!*	vocāre *a chema*	vocans vocantis *care cheamă* *chemând*
TEMA PREZENTULUI	Imperfect	vocābam *chemam* vocābas vocābat vocabāmus vocabātis vocābant	vocārem *aş chema* vocāres vocāret vocarēmus vocarētis vocārent			
TEMA PREZENTULUI	Viitor	vocābo *voi chema* vocābis vocābit vocabĭmus vocabĭtis vocābunt		vocāto! *să chemi!* vocāto! *să cheme!* vocatōte! *să chemaţi!* vocanto! *să cheme!*	vocatūrum, -am, -um esse *că va chema* vocatūros, -as, -a esse *că vor chema*	vocatūrus vocatūra vocatūrum *care va chema* (TEMA SUPINULUI)
TEMA PERFECTULUI	Perfect	vocāvi *am chemat* vocavisti vocāvit vocavĭmus vocavistis vocavērunt	vocavĕrim *să fi chemat* vocavĕris vocavĕrit vocavĕrimus vocavĕritis vocavĕrint		vocavisse *a fi chemat* *că a chemat*	**Supin** vocātum *pentru a chema* vocātu *de chemat* (TEMA SUPINULUI)
TEMA PERFECTULUI	Mai mult ca perfect	vocavĕram *chemasem* vocavĕras vocavĕrat vocaverāmus vocaverātis vocavĕrant	vocavissem *aş fi chemat* vocavisses vocavisset vocavissēmus vocavissētis vocavissent			
TEMA PERFECTULUI	Viitor anterior	vocavĕro *voi fi chemat* vocavĕris vocavĕrit vocaverĭmus vocaverĭtis vocavĕrint				

Gerunziu

G. vocandi = *de a chema*
D. vocando = *spre a chema*
Ac. (ad) vocandum = *pentru a chema*
Abl. vocando = *chemând*

Conjugarea I — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	vocor *sunt chemat* vocāris vocātur vocāmur vocamĭni vocantur	vocer *să fiu chemat* vocēris vocētur vocēmur vocemĭni vocentur	vocāre! *fii chemat!* vocamĭni *fiţi chemaţi!*	vocāri *a fi chemat*	
TEMA PREZENTULUI	Imperfect	vocābar *eram chemat* vocabāris vocabātur vocabāmur vocabamĭni vocabantur	vocārer *aş fi chemat* vocarēris vocarētur vocarēmur vocaremĭni vocarentur			
TEMA PREZENTULUI	Viitor	vocabor *voi fi chemat* vocabĕris vocabĭtur vocabĭmur vocabimĭni vocabuntur		vocātor! *să fii chemat!* vocātor! *să fie chemat!* vocantor! *să fie chemaţi!*	vocatum iri *că va fi chemat*	**Gerunziu** vocandus, -a, -um *care va fi chemat, care trebuie chemat*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	vocātus, -a, -um { sum es est vocāti, -ae, -a { sumus estis sunt	vocātus, -a, -um { sim sis sit vocāti, -ae, -a { simus sitis sint		vocātum, -am, um esse *că a fost chemat* vocātos, -as, -a esse *că au fost chemaţi*	vocātus vocāta vocātum *chemat, chemată*
PARTICIPIU + ESSE	Mai mult ca perfect	vocātus, -a, -um { eram eras erat vocāti, -ae, -a { eramus eratis erant	vocātus, -a, -um { essem esses esset vocāti, -ae, -a { essemus essetis essent			
PARTICIPIU + ESSE	Viitor anterior	vocātus, -a, -um { ero eris erit vocāti, -ae, -a { erimus eritis erunt				

Conjugarea a II-a — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu	
TEMA PREZENTULUI	Prezent	moveo *mişc* moves movet movēmus movētis movent	moveam *să mişc* moveas moveat moveāmus moveātis moveant	move! *mişcă!* movēte! *mişcaţi!*	movēre *a mişca*	movens moventis *care mişcă* *mişcând*	
	Imperfect	movēbam *mişcam* movēbas movēbat movebāmus movebātis movēbant	movērem *aş mişca* movēres movēret moverēmus moverētis movērent				
	Viitor	movēbo *voi mişca* movēbis movēbit movebĭmus movebĭtis movēbunt		movēto! *să mişti!* movēto! *să mişte!* movetōte! *să mişcaţi!* movento! *să mişte!*	motūrum, -am, -um esse *că va mişca* motūros, -as, -a esse *că vor mişca*	motūrus motūra motūrum *care va mişca*	TEMA SUPINULUI
TEMA PERFECTULUI	Perfect	movi *am mişcat* movisti movit movimus movistis movĕrunt	movĕrim *să fi mişcat* movĕris movĕrit moverĭmus moverĭtis movĕrint		movisse *a fi mişcat* *că a mişcat*	**Supin** motum *pentru a mişca* motu *de mişcat*	
	Mai mult ca perfect	movĕram *mişcasem* movĕras movĕrat moverāmus moverātis movĕrant	movissem *aş fi mişcat* movisses movisset movissēmus movissētis movissent				
	Viitor anterior	movĕro *voi fi mişcat* movĕris movĕrit moverĭmus moverĭtis movĕrint					

Gerunziu

G. movendi = *de a mişca*
D. movendo = *spre a mişca*
Ac. (ad) movendum = *pentru a mişca*
Abl. movendo = *mişcând*

Conjugarea a II-a — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	moveor *sunt mişcat* movēris movētur movēmur movemĭni moventur	movear *să fiu mişcat* moveāris moveātur moveāmur moveamĭni moveantur	movēre! *fii mişcat!* movēmĭni! *fiţi mişcaţi!*	movēri *a fi mişcat*	
TEMA PREZENTULUI	Imperfect	movēbar *eram mişcat* movebāris movebātur movebāmur movebamĭni movebantur	movērer *aş fi mişcat* moverēris moverētur moverēmur moveremĭni moverentur			
TEMA PREZENTULUI	Viitor	movēbor *voi fi mişcat* movebĕris movebĭtur movebĭmur movebimĭni movebuntur		movētor! *să fii mişcat!* movētor! *să fie mişcat!* moventor! *să fie mişcaţi!*	motum iri *că va fi mişcat*	**Gerunziu** movendus, -a, -um *care va fi mişcat, care trebuie mişcat*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	motus, -a, -um sum, es, est moti, -ae, -a sumus, estis, sunt	motus, -a, -um sim, sis, sit moti, -ae, -a simus, sitis, sint		motum, -am, -um esse *că a fost mişcat* motos, -as, -a esse *că au fost mişcaţi*	motus mota motum *mişcat, mişcată*
PARTICIPIU + ESSE	Mai mult ca perfect	motus, -a, -um eram, eras, erat moti, -ae, -a eramus, eratis, erant	motus, -a, -um essem, esses, esset moti, -ae, -a essemus, essetis, essent			
PARTICIPIU + ESSE	Viitor anterior	motus, -a, -um ero, eris, erit moti, -ae, -a erimus, eritis, erunt				

Conjugarea a III-a consonantică — Diateza activă

Tema	Timp	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	vinco *înving* vincis vincit vincĭmus vincĭtis vincunt	vincam *să înving* vincas vincat vincāmus vincātis vincant	vince! *învinge!* vincĭte! *învingeţi!*	vincĕre *a învinge*	vincens vincentis *care învinge* *învingând*
TEMA PREZENTULUI	Imperfect	vincēbam *învingeam* vincēbas vincēbat vincebāmus vincebātis vincēbant	vincĕrem *aş învinge* vincĕres vincĕret vincerēmus vincerētis vincĕrent			
TEMA PREZENTULUI	Viitor	vincam *voi învinge* vinces vincet vincēmus vincētis vincent		vincĭto! *să învingi!* vincĭto! *să învingă!* vincitōte! *să învingeţi!* vincunto! *să învingă!*	(TEMA SUPINULUI) victūrum, -am, -um esse *că va învinge* victūros, -as, -a esse *că vor învinge*	(TEMA SUPINULUI) victūrus victūra victūrum *care va învinge*
TEMA PERFECTULUI	Perfect	vici *am învins* vicisti vicit vicĭmus vicistis vicērunt	vicĕrim *să fi învins* vicĕris vicĕrit vicerĭmus vicerĭtis vicĕrint		vicisse *a fi învins* *că a învins*	**Supin** (TEMA SUPINULUI) victum *pentru a învinge* victu *de învins*
TEMA PERFECTULUI	Mai mult ca perfect	vicĕram *învinsesem* vicĕras vicĕrat vicerāmus vicerātis vicĕrant	vicissem *aş fi învins* vicisses vicisset vicissēmus vicissētis vicissent			
TEMA PERFECTULUI	Viitor anterior	vicĕro *voi fi învins* vicĕris vicĕrit vicerĭmus vicerĭtis vicĕrint				

Gerunziu

G. vincendi = *de a învinge*
D. vincendo = *spre a învinge*
Ac. (ad) vincendum = *pentru învinge*
Abl. vincendo = *învingând*

Conjugarea a III-a consonantică Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	vincor *sunt învins* vincĕris vincĭtur vincĭmur vincimĭni vincuntur	vincar *să fiu învins* vincāris vincātur vincāmur vincamĭni vincantur	vincēre! *fii învins!* vincimĭni! *fiţi înevinşi!*	vinci *a fi învins*	
	Imperfect	vincēbar *eram învins* vincebāris vincebātur vincebāmur vincebamĭni vincebantur	vincĕrer *aş fi învins* vincerēris vincerētur vincerēmur vinceremĭni vincerentur			
	Viitor	vincar *voi fi învins* vincēris vincētur vincēmur vincemĭni vincentur		vincĭtor! *să fii învins!* vincĭtor! *să fie învins!* vincuntor! *să fie învinşi!*	victum iri *că va fi învins*	**Gerunziu** vincendus, -a, -um *care va fi învins, care trebuie învins*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	victus, -a, -um { sum es est victi, -ae, -a { sumus estis sunt	victus, -a, -um { sim sis sit victi, -ae, -a { simus sitis sint		victum, -am, um esse *că a fost învins* victos, -as, -a esse *că au fost învinşi*	victus victa victum *învins, învinsă*
	Mai mult ca perfect	victus, -a, -um { eram eras erat victi, -ae, -a { eramus eratis erant	victus, -a, -um { essem esses esset victi, -ae, -a { essemus essetis essent			
	Viitor anterior	victus, -a, -um { ero eris erit victi, -ae, -a { erimus eritis erunt				

Conjugarea a III-a vocalică — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu	
TEMA PREZENTULUI	Prezent	capio *iau* capis capit capĭmus capĭtis capiunt	capiam *să iau* capias capiat capiāmus capiātis capiant	cape! *ia!* capĭte! *luaţi!*	capĕre *a lua*	capiens capientis *care ia, luând*	
TEMA PREZENTULUI	Imperfect	capiēbam *luam* capiēbas vapiēbat capiebāmus capiebātis capiēbant	capĕrem *aş lua* capĕres capĕret caperēmus caperētis capĕrent				
TEMA PREZENTULUI	Viitor	capiam *voi lua* capies capiet capiēmus capiētis capient		capĭto! *să iei!* capĭto! *să ia!* capitōte! *să luaţi!* capiunto! *să ia!*	captūrum, -am, -um esse *că va lua* captūros, -as, -a esse *că vor lua*	captūrus captūra captūrum *care va lua*	TEMA SUPINULUI
TEMA PERFECTULUI	Perfect	cepi *am luat* cepisti cepit cepĭmus cepistis cepērunt	cepĕrim *să fi luat* cepĕris cepĕrit ceperĭmus ceperĭtis cepĕrint		cepisse *a fi luat* *că a luat*	**Supin** captum *pentru a lua* captu *de luat*	TEMA SUPINULUI
TEMA PERFECTULUI	Mai mult ca perfect	cepĕram *luasem* cepĕras cepĕrat ceperāmus ceperātis cepĕrant	cepissem *aş fi luat* cepisses cepisset cepissēmus cepissētis cepissent				
TEMA PERFECTULUI	Viitor anterior	cepĕro *voi fi luat* cepĕris cepĕrit ceperĭmus ceperĭtis cepĕrint					

Gerunziu

G. capiendi = *de a lua*
D. capiendo = *spre a lua*
Ac. (ad) capiendum = *pentru a lua*
Abl. capiendo = *luând*

Conjugarea a III-a vocalică — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	capior *sunt luat* capĕris capĭtur capĭmur capimĭni capiuntur	capiar *să fiu luat* capiāris capiātur capiāmur capiamĭni capiantur	capĕre! *fii luat!* capimĭni! *fiţi luaţi!*	capi *a fi luat*	
	Imperfect	capiēbar *eram luat* capiebāris capiebātur capiebāmur capiebamĭni capiebantur	capĕrer *aş fi luat* caperēris caperētur caperēmur caperemĭni caperentur			
	Viitor	capiar *voi fi luat* capiēris capiētur capiēmur capiemĭni capientur		capĭtor! *să fii luat!* capĭtor! *să fie luat!* capiuntor! *să fie luaţi!*	captum iri *că va fi luat*	**Gerunziu** capiendus, -a, -um *care va fi luat, care trebuie luat*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	captus, -a, -um { sum, es, est capti, -ae, -a { sumus, estis, sunt	captus, -a, -um { sim, sis, sit capti, -ae, -a { simus, sitis, sint		captum, -am, -um esse *că a fost luat* captos, -as, -a esse *că au fost luaţi*	captus capta captum *luat, luată*
	Mai mult ca perfect	captus, -a, -um { eram, eras, erat capti, -ae, -a { eramus, eratis, erant	captus, -a, -um { essem, esses, esset capti, -ae, -a { essemus, essetis, essent			
	Viitor anterior	captus, -a, -um { ero, eris, erit capti, -ae, -a { erimus, eritis, erunt				

Conjugarea a IV-a — Diateza activă

Tema	Timp	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	audio *aud* audis audit audīmus audītis audiunt	audiam *să aud* audias audiat audiāmus audiātis audiant	audi! *auzi!* audīte! *auziți!*	audīre *a auzi*	audiens audientis *care aude, auzind*
TEMA PREZENTULUI	Imperfect	audiēbam *auzeam* audiēbas audiēbat audiebāmus audiebātis audiēbant	audīrem *aş auzi* audīres audīret audirēmus audirētis audīrent			
TEMA PREZENTULUI	Viitor	audiam *voi auzi* audies audiet audiēmus audiētis audient		audīto! *să auzi!* audīto! *să audă!* auditōte! *să auziți!* audiunto! *să audă!*	auditūrum, -am, -um esse *că va auzi* auditūros, -as, -a esse *că vor auzi*	TEMA SUPINULUI: auditūrus auditūra auditūrum *care va auzi*
TEMA PERFECTULUI	Perfect	audivi *am auzit* audivisti audīvit audivīmus audivistis audivērunt	audivĕrim *să fi auzit* audivĕris audivĕrit audiverĭmus audiverĭtis audivĕrint		audivisse *a fi auzit* *că a auzit*	**Supin** audītum *pentru a auzi* audītu *de auzit*
TEMA PERFECTULUI	Mai mult ca perfect	audivĕram *auzisem* audivĕras audivĕrat audiverāmus audiverātis audivĕrant	audivissem *aş fi auzit* audivisses audivisset audivissēmus audivissētis audivissent			
TEMA PERFECTULUI	Viitor anterior	audivĕro *voi fi auzit* audivĕris audivĕrit audiverĭmus audiverĭtis audivĕrint				

Gerunziu

G. audiendi = *de a auzi*
D. audiendo = *spre a auzi*
Ac. (ad) audiendum = *pentru a auzi*
Abl. audiendo = *auzind*

Conjugarea a IV-a — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	audior *sunt auzit* audīris audītur audīmur audimĭni audiuntur	audiar *să fiu auzit* audiāris audiātur audiāmur audiamĭni audiantur	audīre! *fii auzit!* audimĭni! *fiţi auziţi!*	audīri *a fi auzit*	
	Imperfect	audiēbar *eram auzit* audiebāris audiebātur audiebāmur audiebamĭni audiebantur	audīrer *aş fi auzit* audirēris audirētur audirēmur audiremĭni audirentur			
	Viitor	audiar *voi fi auzit* audiēris audiētur audiēmur audiemĭni audientur		audītor! *să fii auzit!* audītor! *să fie auzit!* audiuntor! *să fie auziţi!*	audītum iri *că va fi auzit*	**Gerunziu** audiendus, -a, -um *care va fi auzit, care trebuie auzit*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	audītus, -a, -um { sum, es, est audīti, -ae, -a { sumus, estis, sunt	audītus, -a, -um { sim, sis, sit audīti, -ae, -a { simus, sitis, sint		audītum, -am, um esse *că a fost auzit* audītos, -as, -a esse *că au fost auziţi*	audītus audīta audītum *auzit, auzită*
	Mai mult ca perfect	audītus, -a, -um { eram, eras, erat audīti, -ae, -a { eramus, eratis, erant	audītus, -a, -um { essem, esses, esset audīti, -ae, -a { essemus, essetis, essent			
	Viitor anterior	audītus, -a, -um { ero, eris, erit audīti, -ae, -a { erimus, eritis, erunt				

SUM, ESSE, FUI = a fi

	Prezent	Imperfect	Viitor	Perfect	Mai mult ca perfect	Viitor anterior
Indicativ	sum es est sumus estis sunt	eram eras erat eramus erātis erant	ero eris erit erĭmus erĭtis erunt	fui fuisti fuit fuĭmus fuistis fuērunt	fuĕram fuĕras fuĕrat fuerāmus fuerātis fuĕrant	fuĕro fuĕris fuĕrit fuerĭmus fuerĭtis fuĕrint
Conjunctiv	sim sis sit simus sitis sint	essem esses esset essēmus essētis essent		fuĕrim fuĕris fuĕrit fuerĭmus fuerĭtis fuĕrint	fuissem fuisses fuisset fuissemus fuissētis fuissent	
Imperativ	es! este!		esto! esto! estōte! sunto!			

	Prezent	Viitor	Perfect
Infinitiv	esse	futūrum futūram futūrum esse	fuisse

	Viitor
Participiu	futūrus futūra futūrum

		VOLO	NOLO	MALO
Indicativ	Prezent	volo vis vult volŭmus vultis volunt	nolo non vis non vult nolŭmus non vultis nolunt	malo mavis mavult malŭmus mavultis malunt
	Imperfect	volēbam …	nolēbam …	malēbam …
	Viitor	volam voles …	nolam noles …	malam males …
	Perfect	volui …	nolui …	malui …
Conjunctiv	Prezent	velim velis velit velīmus velītis velint	nolim nolis nolit nolīmus nolītis nolint	malim malis malit malīmus malītis malint
	Imperfect	vellem …	nollem …	mallem …
Infinitiv		velle	nolle	malle
Participiu prezent		volens, -ntis	nolens, -ntis	malens, -ntis

VOCABULAR LATIN – ROMÂN

A

a,ab, *prep. + abl.* = de, de la
abeo, -īre, -ii (-īvi), -ĭtum, *vb. nereg.*= a pleca
absum, abesse, affui, *vb. nereg.*= a fi departe, a lipsi
abyssus, -i, *s. f.* = prăpastie, abis
accēdo, -ĕre, -cessi, -cessum, *vb. III* = a ajunge, a se apropia
accipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum, *vb. III* = a primi, a afla, a auzi
accuso, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a acuza, a învinui
acer, acris, acre, *adj.* = ascuţit, aspru, înverşunat
acies, -ēi, *s. f.* = ascuţiş, ascuţime (a privirii), linie de luptă
ad, *prep + acuz.* = la, până la
addo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a adăuga
adeo, *adv.* = într-atât
adĭtus, -us, *s. m.* = cale de acces, intrare
adsum, adesse, adfui (affui), *vb. nereg.* = a fi prezent, a se afla alături
adulescentia, -ae, *s. f.* = tinereţe
adventus, -us, *s. m.* = sosire, venire
adversus, -a, -um, *adj.* = opus, potrivnic
aedes, -is, *s. f.* = templu; (pl.) clădire, palat
aedifĭco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a clădi, a construi
aeger, -gra, -grum, *adj.* = bolnav
aeternus, -a, -um, *adj.* = veşnic, etern
aestuo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se încinge, a fi încins de căldură
affĕro, -ferre, attŭli, allātum, *vb. nereg.* = a aduce, a vesti
afficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a face să sufere, a afecta
ager, agri, *s. m.* = ogor
agnus, -i, *s. m.* = miel
agmen, -ĭnis, *s. n.* = armata în marş, coloană
ago, -ĕre, egi, actum, *vb. III* = a face, a se petrece
agricŏla, -ae, *s. m.* = agricultor
aio, ais, *vb. def.* = a zice
ala, -ae, *s. f.* = aripă
alea, -ae, *s. f.* = zar
algor, -ōris, *s. m.* = frig
aliēnus, -a, -um, *adj.* = străin
alĭter, *adv.* = altfel, în alt fel
alius, -a, -ud, *pron.* = altul, altcineva
ambŭlo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se plimba, a merge, a umbla
amīcus, -i, *s. m.* = prieten
amo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a iubi
an, *conj.* = dacă (interog.)
ancilla, -ae, *s. f.* = slujnică, sclavă
angĕlus, -i, *s. m.* = înger
angŭlus, -i, *s. m.* = unghi, colţ
angustus, -a, -um, *adj.* = strâmt, îngust, mic
anĭmal, -ālis, *s. n.* = vieţuitoare, animal
anĭmus, -i, *s. m.* = suflet, gând, curaj
annus, -i, *s. m.* = an
ante, *prep + ac.* = înainte
antīquus, -a, -um, *adj.* = antic, vechi
aperio, -īre, -perui, apertum, *vb. IV* = a deschide
appello, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a numi, a denumi
appello, -ĕre, -pŭli, -pulsum, *vb. III* = a împinge, a acosta
appĕto, -ĕre, -īvi, -ītum, *vb. III* = a râvni, a dori
appropinquo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se apropia
apud, *prep. + ac.* = la, lângă
aqua, -ae, *s. f.* = apă
aquila, -ae, *s. f.* = vultur

arbitror, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a socoti, a considera
arbor, -ōris, *s. f.* = arbore, copac
ardeo, -ēre, arsi, *vb. II* = a arde, a fi aprins de
aresco, -ēre, arui, *vb. II* = a se usca
argūtus, -a, -um, *adj.* = expresiv, spiritual, subtil
arma, -ōrum, *s. n. pl.* = arme (de apărare)
aro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ara
arripio, -ĕre, -rĭpui, -reptūm, *vb. III* = a apuca, a prinde (degrabă)
ars, artis, *s. f.* = meşteşug, artă
ascendo, -ĕre, -ndi –nsum, *vb. III* = a se urca, a se sui
asper, -ĕra, -ĕrum, *adj.* = aspru, dur, greu
at, *conj.* = dar
attingo, -ĕre, -tĭgi, -tactum, *vb. III* = a atinge, a se îndeletnici
attribuo, -ĕre, -tribui, -tribūtum, *vb. III* = a atribui, a oferi
audācia, -ae, *s. f.* = curaj, îndrăzneală; vitejie
audax, -ācis, *adj.* = curajos, îndrăzneţ
audeo, -ēre, ausus sum; *vb. semidep. III* = a îndrăzni
audio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a auzi, a asculta
aufero, -ferre, abstuli, ablātum, *vb. nereg.* = a lua, a smulge, a fura
aufugio, -ĕre, -fūgi = a fugi, a se vărsa
aureus, -a, -um, *adj.* = de aur
autem, *conj.* = dar, însă
avĭdus, -a, -um, *adj.* = lacom, doritor
avis, -is, *s. f.* = pasăre

B

beātus, -a, -um, *adj.* = fericit
belua, -ae, *s. f.* = fiară
bellum, -i, *s. n.* = război
bene, *adv.* = bine
beneficium, -ii, *s. n.* = binefacere
benevolentia, -ae, *s. f.* = bunăvoinţă
bestia, -ae, *s. f.* = animal sălbatic, fiară
bibo, -ĕre, bibi, bibĭtum, *vb. III* = a bea
bonus, -a, -um, *adj.* = bun
brevis, -e, *adj.* = scurt

C

cado, -ĕre, cecĭdi, casum, *vb. III* = a cădea
caedes, -is, *s. f.* = omor, ucidere, crimă
caelum, -i, *s. n.* = cer
callĭdus, -a, -um, *adj.* = iscusit, şiret
canis, -is, *s. m.* = câine
cano, -ĕre, cecini, cantum, *vb. III* = a cânta
canto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cânta
cantus, -us, *s. m.* = cântec
capio, -ĕre, cepi, captum, *vb. III* = a prinde, a lua, a cuceri
caput, -ĭtis, *s. n.* = cap
caro, carnis, *s. f.* = carne
caseus, -i, *s. m.* = caş, brânză
castra, -ōrum, *s. n. pl.* = tabără militară
causa, -ae, *s. f.* = motiv, cauză, pricină
caveo, -ēre, cāvi, cautum, *vb. II* = a se feri de
cedo, -ĕre, cessi, cessum, *vb. III* = a se retrage, a se îndepărta
celebro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a sărbători, a lăuda
celerĭter, *adv.* = repede, iute
ceno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a mânca, a cina
centum, *num. card.* = o sută
cerăsus, -i, *s. f.* = cireş
cerno, -ĕre, crevi, cretum, *vb. III* = a observa, a deosebi, a zări
certus, -a, -um, *adj.* = sigur
cetĕrus, -a, -um, *adj.* = celălalt
cibus, -i, *s. m.* = hrană, mâncare
cieo, -ēre, civi, citum, *vb. III* = a chema la luptă
circĭter, *adv.* = aproape, cam

circumsto, -āre, -steti, -statum, *vb. I* = a înconjura
cinis, -ĕris, *s. m.* și *f.* = cenușă
civis, -is, *s. m.* = cetățean
civĭtas, -ātis, *s. f.* = neam, trib, obște
clangor, -ōris, *s. m.* = țipăt de pasăre
clarus, -a, -um, *adj.* = clar, limpede, vestit
classis, -is, *s. f.* = flotă
claudo, -ĕre, clausi, clausum, *vb. III* = a închide
cogitatio, -ōnis, *s. f.* = gândire, cugetare
cognosco, -ĕre, cognōvi, cognĭtum, *vb. III* = a cunoaște, a lua la cunoștință
color, -ōris, *s. m.* = culoare
collis, -is, *s. m.* = colină
colloco, -āre, -āvi, -ātum,*vb. I* = a așeza, a plasa
colloquium, -ii, *s. n.* = discuție, convorbire
comedo, -ĕre, -edi, -esum, *vb. III* = a mânca
comes, -ĭtis, *s. m.* = tovarăș, însoțitor
commūnis, -e, *adj.* = comun, obștesc
compilo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a jefui, a prăda
compono, -ĕre, -posui, -posĭtum, *vb. III* = a alcătui, a încheia, a împăca
condicio, -ōnis, *s. f.* = condiție, situație
condo, -ĕre, condĭdi, condĭtum, *vb. III* = a întemeia
conficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a face, a termina
conflīgo, -ĕre, -flīxi, -flīctum, *vb. III* = a se lupta, a se înfrunta
congratŭlor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a felicita
congredior, -gredi, -gressus sum, *vb. dep. III* = a se întâlni, a se înfrunta
coniuratio, -ōnis, *s. f.* = conspirație, conjurație
coniux, -iūgis, *s. f.* = soție
conscientia, -ae, *s. f.* = conștiință
consilium, -ii, *s. n.* = sfat, plan, gând
consisto, -ĕre, -stĭti, *vb. III* = a se așeza, a exista, a se afla
conspicio, -ĕre, -spexi, -spectum, *vb. III* = a zări
consuetūdo, -ĭnis, *s. f.* = obicei, fel de a fi
consul, -ŭlis, *s. m.* = consul
consulātus, -us, *s. m.* = consulat
consulo, -ĕre, -sului, -sultum, *vb. III* = a se îngriji, a chibzui, a sfătui
consulto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se îngriji, a chibzui, a sfătui
contemno, -ĕre, -tempsi, -temptum, *vb. III* = a disprețui, a nesocoti
contendo, -ĕre, -tendi, -tendum, *vb. III* = a se lupta, a întinde
contineo, -ēre, -tinui, -tentum, *vb. II* = a cuprinde, a ține
continuo, *adv.* = fără întrerupere
contra, *prep. + ac.* = împotriva
convenio, -īre, -veni, -ventum, *vb. IV* = a se aduna, a cădea la înțelegere
copia, -ae, *s. f.* = mulțime, bogății; (pl.) trupe, resurse
cor, cordis, *s. n.* = inimă, suflet, minte
corona, -ae, *s. f.* = coroană, cunună
corpus, -ōris, *s. n.* = trup
corvus, -i, *s. m.* = corb
credibĭlis, -e, *adj.* = de crezut, credibil
credo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a da crezare
crepĭtus, -us, *s. n.* = zgomot
cresco, -ĕre, crevi, cretum, *vb. III* = a crește
cum, *conj.* = când, pe când, după ce; fiindcă, deși
cupidĭtas, -ātis, *s. f.* = dorință, poftă, patimă
cupĭdus, -a, -um, *adj.* = doritor
cupio, -ĕre, cupīvi, cupītum, *vb. III* = a dori, a râvni
curo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se îngriji
curro, -ĕre, cucŭrri, cursum, *vb. III* = a alerga, a fugi
custodio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a păzi, a veghea

D

decet, -ēre, -ui, *vb. impers.* = a trebui, a se cuveni
decor, -ōris, *s. m.* = farmec, frumuseţe
decus, -ŏris, *s. n.* = cinstire
defendo, -ĕre, -fendi, -fensum, *vb. III* = a apăra
delecto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a încânta, a desfăta
deleo, -ēre, -ēvi, -ētum, *vb. II* = a distruge, a face să dispară
dens, -ntis, *s. m.* = dinte
desertum, -i, *s. m.* = pustiu, deşert
despēro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a-şi pierde speranţa
dexter, -tra, -trum, *adj.* = mâna dreaptă, favorabil
dico, -ĕre, dixi, dictum, *vb. III* = a zice, a spune
dictātor, -ōris, *s. m.* = dictator
dies, -ēi, *s. m.* şi *f.* = zi
diffĕro, -ferre, distŭli, dilātum, *vb. III* = a răspândi, a se deosebi
diffĭcŭltas, -ātis, *s. f.* = greutate, dificultate
digĭtus, -i, *s. m.* = deget
dilĭgo, -ĕre, -lexi, -lectum, *vb. III*, = a iubi, a preţui
dimidium, -ii, *s. n.* = jumătate
dimitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a trimite
discēdo, -ĕre, -cessi, -cessum, *vb. III* = a pleca, a se retrage
discipŭlus, -i, *s. m.* = elev; ucenic
discordia, -ae, *s. f.* = neînţelegere, dezbinare
dispicio, -ĕre, -spexi, -spectum, *vb. III* = a distinge, a zări
dissimulātor, -ōris, *adj.* = ascuns
diu, *adv.* = mult timp
dives, -ĭtis, *adj.* = bogat
divĭdo, -ĕre, -visi, -visum, *vb. III* = a împărţi, a diviza
divitiae, -ārum, *s. f. pl.* = bogăţii, bunuri
do, dāre, dēdi, dātum, *vb. I* = a da
doceo, -ēre, docui, doctum, *vb. II* = a învăţa
doctus, -a, -um, *adj.* = învăţat, instruit
doleo, -ēre, dolui, *vb. II* = a se plânge, a regreta
dolōsus, -a, -um, *adj.* = viclean, înşelător
domĭnor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a domina, a fi puternic
domĭnus, -i, *s. m.* = stăpân
domus, -us (domi), *s. f.* = casă, cămin
dono, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a dărui
dubius, -a, -um, *adj.* = nesigur, îndoielnic
duco, -ĕre, duxi, ductum, *vb. III* = a duce
dulcis, -e, *adj.* = plăcut, dulce
dum, *conj.* = în timp ce
duritia, -ae, *s. f.* = asprime
dux, ducis, *s. m.* = căpetenie, comandant

E

e, ex, *prep. + abl.* = din, după
ecce, *interj.* = iată
edo, -ĕre, -didi, -ditum, *vb. III* = a mânca, a face
efficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a face
eloquentia, -ae, *s. f.* = elocinţă, talent oratoric
emitto, -ĕre, -misi, -missum, *vb. III* = a lăsa să scape, a da drumul
emo, -ĕre, ēmi, emptum, *vb. III* = a cumpăra, a lua
enim, *conj.* = căci
eo, īre, ī(v)i, ītum, *vb. nereg,* = a merge
epistŭla, -ae, *s. f.* = scrisoare
eques, -ĭtis, *s. m.* = călăreţ, cavaler
equester, -tris, -tre, *adj.* = de cavalerie
ergo, *conj.* = aşadar, prin urmare

error, -ōris, *s. m.* = greşeală, neştiinţă
et, *conj.* = şi
etiam, *conj* = chiar; desigur
etsi, *conj* = deşi
evanesco, -ĕre, -vanui, *vb. III* = a dispărea, a pieri
exalto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a înălţa, *a ridica*
excēdo, -ĕre, -cessi, -cessum, *vb. III* = a ieşi, a se retrage, a pleca
excĭtus, -a, -um, *adj.* = trezit
exemplum, -i, *s. n.* = exemplu
exeo, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a ieşi, a pleca
exerceo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a practica, a se ocupa
exercĭtus, -us, *s. m.* = armată
existĭmo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a socoti, a aprecia
exorior, -īri, -ortus sum, *vb. dep. IV* = a răsări, a se naşte
expedit, -īre, *vb. IV, impers.* = a fi avantajos, a fi folositor
explorātor, -ōris, *s. m.* = cercetaş, iscoadă
exspecto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a aştepta
extra, *prep.* + *ac.* = în afară, afară de
extrēmus, -a, -um, *adj.* = cel mai din afară, extrem

F

fabŭla, -ae, *s.f.* = poveste, piesă de teatru, fabulă
facĭlis, -e, *adj.* = uşor
facio, -ĕre, fēci, factum, *vb. III* = a face
factum, -i, *s. n.* = faptă, subiect
facultas, -ātis, *s. f.* = posibilitate, mijloace
fama, -ae, *s. f.* = veste, zvon, faimă
fecundus, -a, -um, *adj.* = rodnic, bogat
felix, -īcis, *adj.* = roditor, fericit
fenestra, -ae, *s. f.* = fereastră
fere, *adv.* = aproape, cam
fero, ferre, tuli, latum, *vb. nereg.* = a purta, a duce
ferox, -ōcis, *adj.* = neînfricat, violent
fidēlis, -e, *adj.* = credincios, statornic
fidelĭtas, -ātis, *s. f.* = credinţă, cuvânt dat
filius, -ii, *s. m.* = fiu
fingo, -ĕre, finxi, fictum, *vb. III* = a modela, a plăsmui
finio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a termina, a sfârşi
finis, -is, *s. m.* = hotar, sfârşit
fio, fiĕri, factus sum, *vb. nereg,* = a se face, a se întâmpla
flecto, -ĕre, flexi, flectum, *vb. III* = a schimba, a se întoarce
flos, floris, *s. m.* = floare
flumen, -ĭnis, *s. n.* = fluviu, râu
fluxus, -a, -um, *adj.* = curgător, nestatornic, trecător
focus, -i, *s. m.* = vatră, cămin; foc
foedus, -a, -um, *adj.* = urât, hidos
folium, -ii, *s. n.* = frunză, foaie
foris, *adv.* = afară
forma, -ae, *s. f.* = formă, chip, frumuseţe
formīca, -ae, *s. f.* = furnică
fortis, -e, *adj.*= puternic, tare
forum, -i, *s. n.* = for
fossa, -ae, *s. f.* = şanţ, groapă
fragĭlis, -e, *s. f.* = trecător
frango, -ĕre, fregi, fractum, *vb. III* = a sparge, a sfărâma
frons, frontis, *s. f.* = frunte, cap, faţă
fructus, -us, *s. m.* = rod, fruct
fruor, frui, fruĭtus sum, *vb. dep. III* = a se bucura
fugio, -ĕre, fugi, fugĭtum, *vb. III* = a fugi

G

gaudeo, -ēre, gavīsus sum, *vb. semidep. II* = a se bucura
gaudium, -ii, *s. n.* = bucurie, plăcere
gero, -ĕre, gessi, gestum, *vb. III* = a purta, a întreprinde

gens, -ntis, *s. f.* = neam, familie, populaţie
genus, -ĕris, *s. n.* = neam, fel, familie
gladius, -ii, *s. m.* = sabie
gloria, -ae, *s. f.* = glorie, faimă
gloriōsus, -a, -um, *adj.* = lăudăros
grandis, -e, *adj.* = mare, puternic
gratia, -ae, *s. f.* = favoare, bunăvoinţă, recunoştinţă
gratus, -a, -um, *adj.* = plăcut, recunoscător

H

habeo, -ēre, habui, habĭtum, *vb. II* = a avea
haud, *adv.* = nu
heri, *adv.* = ieri
hiems, -mis, *s. f.* = iarnă
hinc, *adv.* = de aceea
historia, -ae, *s. f.* = istorie
homo, -ĭnis, *s. m.* = om
honestus, -a, -um, *adj.* = cinstit, onest
honos, -ōris, *s. m.* = onoare, cinste
hora, -ae, *s. f.* = oră
horribĭlis, -e, *adj.* = înspăimântător, îngrozitor
hortor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a îndemna
hortus, -i, *s. m.* = grădină
hostis, -is, *s. m.* = duşman
humānus, -a, -um, *adj.* = uman, omenesc
humĭlis, -e, *adj.* = umil, modest

I

iaceo, -ēre, -ui, *vb. II* = a zăcea, a fi doborât
iacio, -ĕre, ieci, iactum, *vb. III* = a arunca, a azvârli
ideo, *adv.* = de aceea
ignis, -is, *s. m.* = foc
illic, *adv.* = acolo
illustris, -e, *adj.* = vestit
imitor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a imita
immemorabĭlis, -e, *adj.* = de nedescris
immo, *adv.* = ba chiar
immoderātus, -a, -um, *adj.* = fără măsură, nemăsurat
impello, -ĕre, -puli, -pulsum, *vb. III* = a împinge, a îndemna
imperātor, -ōris, *s. m.* = comandant, conducător, general
imperium, -ii, *s. n.* = poruncă, ordin; stăpânire, comandă
impĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a porunci
impĕtus, -us, *s. m.* = atac, pornire violentă
impĭger, -ra, -rum, *adj.* = harnic, silitor
impŏno, -ĕre, -posui, -posĭtum, *vb. III* = a pune, a aşeza
imprŏbus, -a, -um, *adj.* = rău, neruşinat
incipio, -ĕre, -cepi, -ceptum, *vb. III* = a începe
incognĭtus, -a, -um, *adj.* = necunoscut, necercetat
incŏla, -ae, *s. m.* = locuitor
incolo, -ĕre, -ui, -cultum, *vb. III* = a locui
incomposĭtus, -a, -um, *adj.* = neorânduit, dezordonat
indāgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cerceta
indigeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a avea nevoie
indignor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a se înfuria, a se indigna
industria, -ae, *s. f.* = hărnicie, străduinţă
inedia, -ae, *s. f.* = foame, lipsă de hrană
infĕrus, -a, -um, *adj.* = de jos,
inferior, -ius (comp.) = mai de jos
inflo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a umfla
informis, -e, *adj.* = fără formă, necreat
ingenium, -ii, *s. n.* = fire, talent, minte, inteligenţă
ingens, -ntis, *adj.* = uriaş, foarte mare
iniquus, -a, -um, *adj.* = nedrept, neechitabil
initium, -ii, *s. n.* = început
iniuria, -ae, *s. f.* = nedreptate
innŏcens, -ntis, *adj.* = nevinovat, cinstit
inops, inopis, *adj.* = sărac, neputincios, incapabil
inquit, *vb. defectiv* = zice, spune
instituo, -ĕre, -stitui, -stitūtum, *vb. III* = a hotărî, a stabili
institūtum, -i, *s. n.* =plan, obicei, normă

insto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a stărui, a insista
insŭla, -ae, *s. f.* = insulă
insum, -esse, -fui, *vb. nereg.* = a fi, a se afla (acolo, înlăuntru)
intendo, -ĕre, -tendi, -tendum, *vb. III* = a întinde, a spori, a mări
interficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a ucide, a omorî
interrŏgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a întreba
intervallum, -i, *s. n.* = distanţă, interval (de spaţiu sau timp)
intestīnus, -a, -um, *adj.* = intern
intromitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a intra, a introduce
intus, *adv.* = înăuntru
invenio, -īre, -vēni, -ventum, *vb. IV* = a găsi, a descoperi
invictus, -a, -um, *adj.* = neînvins
invidia, -ae, *s. f.* = invidie, duşmănie
Italĭcus, -a, -um, *adj.* = italic, din Italia
item, *adv.* = apoi, de asemenea
iter, itinĕris, *s. n.* = drum, itinerar
itĕrum, *adv.* = a doua oară
iubeo, -ēre, iussi, iussum, *vb. II* = a porunci, a comanda
iucundus, -a, -um, *adj.* = plăcut, agreabil
iudico, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* =a judeca, a decide
iugum, -i, *s. n.* = jug; lanţ de munţi
iurisconsultus, -i, *s. m.* = jurisconsult
iuro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a jura
iussus, -us, *s. m.* = poruncă, ordin
iustus, -a, -um, *adj.* = drept, cinstit
iuventus, -ūtis, *s. f.* = tinereţe, tinerime
iuvo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ajuta, a fi folositor

L

labor, -ōris, *s. m.* = muncă, efort, chin
labōro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a munci
lac, lactis, *s. n.* = lapte
laetus, -a, -um, *adj.* = vesel, voios
latus, -a, -um, *adj.* = întins, vast, mare
latus, -ĕris, *s. n.* = coastă, latură
laudo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lăuda
lectio, -ōnis, *s. f.* = lecţie, lectură
lector, -ōris, *s. m.* = cititor
legātus, -i, *s. m.* = sol
legio, -ōnis, *s. f.* = legiune
lego, -ĕre, lēgi, lectum, *vb. III* = a citi
levis, -e, *adj.* = uşor
lex, legis, *s. f.* = lege
liber, -bri, *s. m.* = carte
libertas, -ātis, *s. f.* = libertate
libellus, -i, *s. m.* = cărticică
libet, *vb. impers.* = a plăcea, a dori
libīdo, -ĭnis, *s. f.* = poftă, dorinţă, plăcere
littĕrae, -ārum, *s. f. pl.* = literatură, scrisoare, scriere
locus, -i, *s. m.* = loc
longus, -a, -um, *adj.* = lung
loquor, loqui, locūtus sum, *vb. dep III* = a vorbi, a spune
lupus, -i, *s. m.* = lup
lux, lucis, *s. f.* = lumină

M

magis, *adv.* = mai mult
magister, -tri, *s. m.* = profesor
magistrātus, -us, *s. m.* = magistratură, magistrat
magnitūdo, -ĭnis, *s. f.* = mărime, măreţie
magnus, -a, -um, *adj.* = mare, măreţ
male, *adv.* = rău
mālus, -a, -um, *adj.* = rău
mālus, -i, *s. f.* = măr
mandūco, - āre, - āvi, -ātum, *vb. I* = a mânca
maneo, -ēre, -nsi, -nsum, *vb. II* = a rămâne
mare, -is, *s. n.* = mare
mediŏcris, -e, *adj.* = obişnuit, neînsemnat
memoria, -ae, *s. f.* = amintire, memorie
memoro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a aminti, a menţiona

mensis, -is, *s. f.* = lună
metuo, -ĕre, -ui, *vb. III* = a se teme
metus, -us, *s. m.* = teamă
miles, -ĭtis, *s. m.* = soldat
militāris, -e, *adj.* = militar
miser, -ĕra, -ĕrum, *adj.* = nefericit, nenorocit
misericordia, -ae, *s. f.* = milă, compătimire
mitto, -ĕre, mīsi, missum, *vb. III* = a trimite
modestia, -ae, *s. f.* = modestie, măsură
modus, -i, *s. m.* = mod, fel, măsură
moneo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a sfătui, a atrage atenţia
monumentum, -i, *s. n.* = monument funerar, monument
morior, mori, mortuus sum, *vb. dep. III* = a muri
mors, mortis, *s. f.* = moarte
mortālis, -is, *s. m.* = muritor, om
mos, moris, *s. m.* = obicei; *pl.* moravuri
moveo, -ēre, movi, motum, *vb. II* = a mişca, a impresiona
mulier, -ĕris, *s. f.* = femeie
multus, -a, -um, *adj.* = mult

N

nam, *conj.* = căci
narro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a povesti
nascor, nasci, natus sum, *vb. dep. III* = a se naşte
natūra, -ae, *s. f.* = natură, fire
nauta, -ae, *s. m.* = corăbier
navis, -is, *s. f.* = corabie
necessārius, -a, -um, *adj.* = necesar, trebuincios
nego, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a spune nu
nescio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a nu şti
nihil, *pron.* = nimic
nimis, *adv.* = prea mult
nimius, -a, -um, *adj.* = prea mare
nitor, niti, nisus sum, *vb. dep. III* = a se strădui
nobĭlis, -e, *adj.* = vestit, nobil, de neam ales
nomen, -ĭnis, *s. n.* = nume; renume, faimă
nomino, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a numi
nonaginta, *num. card.* = nouăzeci
nosco, -ĕre, novi, notum, *vb. III* = a cunoaşte, a şti
notus, -a, -um, *adj.* = cunoscut
nullus, -a, -um, *pron.* şi *adj. nehot.* = nici unul, nici una
numquam, *adv.* = niciodată
nuntio, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a anunţa, a spune
nuptiae, -ārum, *s. f. pl.* = căsătorie, căsnicie
nuptus, -us, *s. m.* = măritiş, căsătorie
nux, nucis, *s. f.* = nucă

O

obliviscor, oblivisci, oblītus sum, *vb. dep. III* = a uita
oboediens, -ntis, *adj.* = supus
obscūrus, -a, -um, *adj.* = ascuns, întunecat, necunoscut
obtineo, -ēre, -tinui, -tentum, *vb. II* = a păstra, a obţine
occāsus, -us, *s. m.* = apus, cădere, prăbuşire
occīdo, -ĕre, -cīdi, -cīsum, *vb. III* = a ucide
occupo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lua în stăpânire, a ocupa
odium, -ii, *s. n.* = ură
officio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a se opune, a se împotrivi
olim, *adv.* = uneori, câteodată
omnis, -e, *adj.* = tot, toată
opĕra, -ae, *s.f.* = silinţă, atenţie
oppĭdum, -i, *s. n.* = cetate
oppugnātio, -ōnis, *s. f.* = asediu, atac
ops, opis, *s. f.* = putere, efort, ajutor; (*pl.*) **opes, -um** = bogăţii, avuţii
opus, -ĕris, *s. n.* = lucrare, operă
oratio, -ōnis, *s. f.* = discurs, cuvântare
orātor, -ōris, *s.m.* = orator
ordĭne, *adv.* = după normă, regulat
orior, -īri, ortus sum, *vb. dep. IV* = a se ivi, a răsări, a se naşte

os, oris, *s. n.* = gură; cioc, plisc
ostendo, -ĕre, -tendi, -tendum, *vb. III* = a arăta, a prezenta
ovis, -is, *s. f.* = oaie

P

paenitentia, -ae, *s. f.* = pocăință, regret
parabŏla, -ae, *s. f.* = parabolă
pareo, -ēre, -ui, -itum, *vb. II* = a asculta, a se supune
paro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a pregăti
pars, partis, *s. f.* = parte
parum, *adv.* = puţin
passus, -us, *s. m.* = pas
patiēns, -ntis, *adj.* = rezistent, răbdător
patria, -ae, *s. f.* = patrie, ţară de origine
pauci, -ae, -a, *adj.* = puţini
pauper, -ĕris, *adj.* = sărac
pavor, -ōris, *s. m.* = teamă, frică
pax, pacis, *s. f.* = pace
peccātor, -ōris, *s. m.* = păcătos
pectus, -ōris, *s. n.* = piept, inimă, suflet
pecunia, -ae, *s. f.* = bani, avere
pecus, -ŏris, *s. n.* = oaie, turmă
pēiero, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a jura fals
pello, -ĕre, pepŭli, pulsum, *vb. III* = a goni, a lovi
pendeō, -ēre, pependi, *vb. II* = a atârna
percello, -ĕre, -cŭli, -culsum, *vb. III* = a izbi, a pătrunde, a străpunge
perdo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a pierde, a rătăci
pereo, -īre, -ii, -itum, *vb. IV* = a pieri, a se distruge
pericŭlum, -i, *s. n.* = primejdie, pericol
perītus, -a, -um, *adj.* = priceput, iscusit, cunoscător
periūrus, -a, -um, *adj.* = sperjur, mincinos
persuadeo, -ēre, -suasi, -suasum, *vb. II* = a convinge
pertineo, -ēre, -tinui, *vb. II* = a se întinde, a ţinti la
pertracto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a corecta, a studia, a examina
pervenio, -īre, -veni, -ventum, *vb. IV* = a ajunge
pes, pedis, *s. m.* = picior
peto, -ĕre, -īvi (ii), -ītum, *vb. III* = a cere
pharisaeus, -i, *s. m.* = fariseu
piger, -ra, -rum, *adj.* = leneş
pilum, -i, *s. n.* = suliţă
pirus, -i, *s. f.* = păr (arbore)
placeo, -ēre, -ui, -itum, *vb. II* = a plăcea
plenus, -a, -um, *adj.* = plin
plus, *adv.* = mai mult
pocŭlum, -i, *s. n.* = cupă, pahar
poena, -ae, *s. f.* = pedeapsă
pondus, -ĕris, *s. n.* = greutate, măsură, cantitate
popŭlus, -i, *s. m.* = popor, neam
pōpŭlus, -i, *s. f.* = plop
porto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a purta, a duce
portus, -us, *s. m.* = port
possidēo, -ēre, -sēdi, -sessum, *vb. II* = a ocupa, a lua în stăpânire
possum, posse, potui, *vb. nereg.* = a putea
postea, *adv.* = după aceea
potens, -ntis, *adj.* = puternic, tare
potior, -īri, potitus sum, *vb. dep. IV* = a pune stăpânire
praedico, -ĕre, -dixi, -dictum, *vb. III* = a spune dinainte, a recomanda
praemium, -ii, *s. n.* = răsplată
praesto, -āre, -stiti, *vb. I* = a se distinge, a dovedi, a arăta
pravus, -a, -um, *adj.* = strâmb, depravat, sucit
precor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a se ruga, a cere cu rugăminţi
prehendo, -ĕre, -di, -sum, *vb. III* = a prinde, a apuca
princeps, -ĭpis, *s. m.* = căpetenie, principe; cel dintâi
probabĭlis, -e, *adj.* = demn de laudă, bun
proelium, -ii, *s. n.* = luptă, bătălie
profecto, *adv.* = desigur, fără îndoială
proficiscor, proficisci, profectus sum, *vb. dep. III* = a pleca

profūsus, -a, -um, *adj.* = risipitor
progressus, -us, *s. m.* = înaintare, progres
pronus, -a, -um, *adj.* = aplecat în jos, încovoiat
provideo, -ēre, -vīdi, -vīsum, *vb. II* = a prevedea, a întrezări
proxĭmus, -a, -um, *adj.* = cel mai apropiat
prudentia, -ae, *s. f.* = înţelepciune, cunoaştere, prevedere
prunus, -i, *s. f.* = prun
publicānus, -i, *s. m.* = vameş
puer, -i, *s. m.* = copil
pugna, -ae, *s. f.* = luptă
pugno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a(se) lupta
pulcher, -chra, -chrum, *adj.* = frumos
purgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a curăţa

Q

quaero, -ĕre, -sīvi, -sītum, *vb. III* = a cere, a căuta, a întreba
quam, *adv.* = decât, cât
quantus, -a, -um (*+G*), *adj.* = cât de mare
quartus, -a, -um, *num.* = al patrulea
queror, queri, questus sum, *vb. dep. III* = a se plânge
qui, quae, quod, *pron. rel.* = care, ce
quia, *conj.* = deoarece, fiindcă
quidem, *adv.* = într-adevăr, cu siguranţă
quispiam, quaepiam, quidpiam, *pron.* = cineva, un oarecare
quisquam, quidquam, *pron.* = cineva, vreunul
quod, *conj.* = fiindcă
quondam, *adv.* = odată, odinioară
quoniam, *conj.* = fiindcă

R

radix, -īcis, *s. f.* = rădăcină
rapīna, -ae, *s. f.* = jaf, prădăciune
rapio, -ĕre, rapui, raptum, *vb. III* = a fura, a lua, a înşfăca
ratio, -ōnis, *s. f.* = motiv, socoteală, calcul
recipio, - ĕre, -ēpi, -eptum, *vb. III* = a primi
recĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a citi cu glas tare, a declama
rectus, -a, -um, *adj.* = drept, potrivit
redeo, -īre, -īvi(ii), -ĭtum, *vb. IV* = a se întoarce
refĕro, -ferre, retŭli, relātum, *vb. nereg.* = a vorbi, a se referi, a se întoarce
regno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a domni, a stăpâni
regnum, -i, *s. n.* = domnie, putere
regredior, -grĕdi, -gressus sum, *vb. dep. III* = a se întoarce
relinquo, -ĕre, -līqui, -lictum, *vb. III* = a lăsa, a părăsi
reliquus, -a, -um, *adj.* = lăsat, rămas
reperio, -īre, repperi, -pertum, *vb. IV* = a găsi, a afla
reprehendo, -ĕre, -ndi, -nsum, *vb. III* = a prinde, a apuca
requiro, -ĕre, -quisīvi, -quisītum, *vb. III* = a căuta, a cerceta
res, rēi, *s. f.* = lucru
resideo, -ēre, -sedi, -essum, *vb. II* = a sta, a şedea
resurrectio, -ōnis, *s. f.* = ridicare, înviere
revŏco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a rechema, a chema din nou
rex, regis, *s. m.* = rege
rideo, -ēre, risi, risum, *vb. II* = a râde
rivus, -i, *s. m.* = râu
rogĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a întreba stăruitor
rogo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cere, a împrumuta
rursus, *adv.* = din nou
rus, ruris, *s. n.* = ţară, proprietate rurală

S

sacrificium, -ii, *s. n.* = jertfă
saepe, *adv.* = adesea
saevus, -a, -um, *adj.* = crud, aspru, sângeros
sagitta, -ae, *s. f.* = săgeată

salvus, -a, -um, *adj.* = sănătos
salus, -ūtis, *s. f.* = sănătate, salvare, salutare
salutāris, -e, *adj.* = salvator
scio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a şti
scribo, -ĕre, scripsi, scriptum, *vb. III* = a scrie
scriptor, -ōris, *s. m.* = scriitor, autor
secundus, -a, -um, *num.* = al doilea
secus, *prep.+ ac.* = lângă, de-a lungul
sed, *conj.* = însă, dar
sedŭlus, -a, -um, *adj.* = harnic, silitor
semĭno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a semăna
senātus, -us, *s. m.* = senat
senex, senis, *adj. subst.* = bătrân; **senior,** *comp.* = mai vârstnic
sententia, -ae, *s. f.* = părere
septentriōnes, -um, *s. m.* = nord, miazănoapte
sepulcrum, -i, *s. n.* = mormânt
sequor, sequi, secūtus sum, *vb. dep. III* = a urma, a reveni
servitium, -ii, *s. n.* = robie, sclavie, supunere
servo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a sluji, a salva
servus, -i, *s. m.* = sclav
si, *conj.* = dacă
sic, *adv.* = aşa, astfel
silentium, -ii, *s. n.* = linişte, tăcere, inactivitate
silva, -ae, *s. f.* = pădure
simĭlis, -e, *adj.* = asemănător
simul, *adv.* = totodată, în acelaşi timp
simulātor, -ōris, *adj.* = prefăcut
singulāris, -e, *adj.* = unic, extraordinar
singŭli, -ae, -a, *pron.* = câte unul fiecare
sinister, -tra, -trum, *adj.* = stâng, mâna stângă
sino, -ĕre, sivi, situm, *vb. III* = a lăsa, a aşeza; **situs, -a, -um**, *part.* = aşezat
situs, -us, *s. m.* = aşezare, poziţie
socius, -ii. *s. m.* = tovarăş, aliat
sol, solis, *s. m.* = soare
soleo, -ēre, -ĭtus sum, *vb. semidep. II* = a obişnui
solus, -a, -um, *adj.* = singur, numai el
soror, -ōris, *s. f.* = soră
spatium, -ii, *s. n.* = spaţiu, întindere, distanţă, interval
species, -ēi, *s. f.* = privire, înfăţişare, chip
specto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a privi, a fi orientat către
spina, -ae, *s. f.* = spin
splendor, -ōris, *s. m.* = strălucire, frumuseţe
statim, *adv.* = imediat, pe dată
statua, -ae, *s. f.* = statuie
sto, stāre, stēti, statum, *vb. I* = a sta, a se afla
studeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a se ocupa, a se ridica, a se dedica, a dori, a căuta
studiōsus, -a, -um, *adj.* = sârguincios, preocupat, învăţat
studium, -ii, *s. n.* = studiu, preocupare, învăţătură
stultus, -a, -um, *adj.* = prost
suavĭtas, -ātis, *s. f.* = farmec, dulceaţă
subdolus, -a, -um, *adj.* = şiret, viclean
subĭto, *adv.* = pe neaşteptate
sudus, -a, -um, *adj.* = fără umezeală, senin
summus, -a, -um, *adj.* = cel mai înalt
sumo, -ĕre, sumpsi, sumptum, *vb. III* = a lua la sine, a apuca
surgo, -ĕre, surrexi, surrectum, *vb. III* = a se isca, a ridica

T

taceo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a tăcea
tam, *adv.* = atât (de)
tamen, *adv.* = totuşi
tango, -ĕre, tetĭgi, tactum, *vb. III* = a atinge
tegumentum, -i, *s. n.* = înveliş, veşmânt
templum, -i, *s. n.* = templu
tempus, -ŏris, *s. n.* = timp
tenebrae, -ārum, *s. f. , pl.* = întuneric, beznă

teneo, -ēre, -ui, tentum, *vb. II* = a ţine, a ocupa, a stăpâni
tener, -era, -erum, *adj.* = fraged, tânăr
terra, -ae, *s. f.* = pământ
terrēnus, -a, -um, *adj.* = de pământ, terestru
tertius, -a, -um, *num.* = al treilea
testis, -is, *s. m.* = martor
timeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a se teme
timĭdus, -a, -um, *adj.* = fricos, temător, sfios
tollo, -ĕre, sustŭli, sublātum, *vb. III* = a lua, a ridica
totus, -a, -um, *adj.* = tot, întreg
trado, -ĕre, -didi, -ditum, *vb. III* = a relata, a preda
traduco, -ĕre, -duxi, -ductum, *vb. III* = a face să treacă, a trece
transeo, -īre, -ii (-īvi), ĭtum, *vb. IV* = a trece, a traversa
transmissus, -us, *s. m.* = traversare
trepĭdo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a tremura, a se teme
tribuo, -ĕre, -ui, -utum, *vb. III* = a împărţi, a da, a acorda
trini, -ae, -a, *num.* = câte trei, trei
Trinĭtas,- ātis, *s. f.* = Sfânta Treime
triquetrus, -a, -um, *adj.* = triunghiular
tristis, -e, *adj.* = trist
tum, *adv.* = apoi; atunci
turpis, -e, *adj.* = ruşinos, nedemn

U

ubi, *adv.* = unde; *conj.* = când, de îndată ce
undĭque, *adv.* = peste tot, pretutindeni
unĭtas, -ātis, *s. f.* = unitate, identitate
unus, -a, -um, *num. (adj.)* = unul, una
urbs, -is, *s. f.* = oraş
usus, -us, *s. m.* = folos, interes, avantaj
ut, *conj.* = (ca) să; după cum
utĭlis, -e, *adj.* = folositor
utĭnam, *adv.* = o, dacă!
utor, uti, usus sum, *vb. dep. III* = a se folosi
uxor, -ōris, *s. f.* = soţie

V

vado, -ĕre, *vb. III* = a merge, a se îndrepta
valeo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a fi puternic, a fi sănătos
valĭde, *adv.* = tare, mult
valĭdus, -a, -um, *adj.* = sănătos, puternic
vanus, -a, -um, *adj.* = gol, fără conţinut
varius, -a, -um, *adj.* = schimbător, nestatornic
vastus, -a, -um, *adj.* = mare, uriaş, vast
velŭt, *adv.* = ca, precum
venatio, -ōnis, *s. f.* = vânătoare
venio, -īre, veni, ventum, *vb. IV* = a veni
verbum, -i, *s. n.* = vorbă, cuvânt
vergo, -ĕre, *vb. III* = a fi întors spre, a se îndrepta
vescor, vesci, *vb. dep. III* = a se hrăni
verum, *adv.* = într-adevăr
vetus, -ĕris, *adj.* = vechi
vicīnus, -a, -um, *adj.* = vecin, apropiat
vīctor, -ōris, *adj.* = învingător
victoria, -ae, *s. f.* = victorie
video, -ēre, vidi, visum, *vb. II* = a vedea
vigilia, -ae, *s. f.* = veghe
villa, -ae, *s. f.* = gospodărie la ţară, fermă
vinco, -ĕre, vici, victum, *vb. III* = a învinge
vinum, -i, *s. n.* = vin
vir, viri, *s. m.* = bărbat
virgo, -ĭnis, *s. f.* = fecioară, fată
virtus, -ūtis, *s. f.* = virtute; vitejie, curaj
vis (*ac.* **vim**; *abl.* **vi**; *pl.* **vires, virium**), *s. f.* = putere, forţă
vita, -ae, *s. f.* = viaţă
vitiōsus, -a, -um, *adj.* = rău, stricat, corupt
vitium, -ii, *s. n.* = cusur, defect, vină
vivo, -ĕre, vixi, victum, *vb. III* = a trăi
voco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a chema
volo, velle, volui, *vb. nereg.* = a vrea, a dori
volŭcris, -is, *s. f.* = pasăre
voluptas, -ātis, *s. f.* = plăcere, desfătare
vox, vocis, *s. f.* = voce, glas
vulnus, -ĕris, *s. n.* = rană
vulpes, -is, *s. f.* = vulpe
vultus, -us, *s. m.* = faţă, chip, înfăţişare

VOCABULAR ROMÂN – LATIN

A

acolo = **ibi**, *adv.*
acuza = **accuso, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
aduce = **apporto, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
aduna = **congrego, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
adunare = **concilium, -ii**, *s. n.*
alunga = **arceo, -ēre, -ui**, *vb. II*
an = **annus, -i**, *s. m.*
animal = **anĭmal, -ālis**, *s. n.*
apărare, strajă = **praesidium, -ii**, *s. n.*
Apostol = **Apostŏlus, -i**, *s. m.*
apropiat = **propinquus, -a, -um**, *adj.*
ara = **aro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
arbore = **arbor, -ŏris**, *s. f.*
armată = **exercĭtus, -us**, *s. m.*
artă = **ars, artis**, *s. f.*
arunca = **iacio, -ĕre, ieci, iactum**, *vb. III*
aur = **aurum, -i**, *s. n.*

B

bătrâneţe = **senectus, -ūtis**, *s. f.*
biet = **parvus, -a, -um**, *adj.*
blând = **blandus, -a, -um**, *adj.*
bogat = **dives, -ĭtis**, *adj.*
bogăţie = **divitiae, -ārum**, *s. f. pl.*

C

cal = **equus, -i**, *s. m.*
cap = **caput, -ĭtis**, *s. n.*
carte = **liber, libri**, *s. m.*
cărturar = **scriba, -ae**, *s. m.*
cinsti = **celebro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
citi = **lego, -ĕre, legi, lectum**, *vb. III*
conspiraţie = **coniuratio, -ōnis**, *s. f.*
copil = **puer, pueri**, *s. m.*
copilărie = **pueritia, -ae**, *s. f.*
critica = **iudico, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
cuceri = **capio, -ĕre, cepi, captum**, *vb. III* şi
expugno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I*
cultiva = **colo, -ĕre, colui, cultum**, *vb. III*
curaj = **audacia, -ae**, *s. f.*

D

da = **do, dāre, dedi, datum**, *vb. I*
dârz = **fortis, -e**, *adj.*
domni = **regno, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
dori = **cupio, -ĕre, -īvi, -ĭtum**, *vb. III*
doritor = **cupĭdus, -a, -um**, *adj.*
dormi = **domio, -īre, -īvi, -ītum**, *vb. IV*
drag = **carus, -a, -um**, *adj.*
duşman = **hostis, -is**, *s. m.*; **inimīcus, -i**, *s. m.*

E

efort = **labor, -ōris**, *s. m.*
elev = **discipŭlus, -i**, *s. m.*

F

fier = **ferrum, -i**, *s. n.*
flacără = **flamma, -ae**, *s. f.*
floare = **flos, floris**, *s. m.*
foame = **fames, -is**, *s. f.*
folos = **usus, -us**, *s. m.*
for = **forum, -i**, *s. n.*
forţă = **vis**; *ac.* **vim**; *s. f.*
frate = **frater, fratris**, *s. m.*
frig = **frigus, -ŏris**, *s. n.*
fum = **fumus, -i**, *s. m.*

G

geamăn = **gemĭnus, -i**, *s. m.*
grădină = **hortus, -i**, *s. m.*
greiere = **cicāda, -ae**, *s. f.*

H

hotărî = **statuo, -ĕre, -ui, -ūtum**, *vb. III*
hrăni = **nutrio, -īre, -īvi, -ītum**, *vb. IV*

I

informaţie = **nuntius, -ii**, *s. m.*
insulă = **insŭla, -ae**, *s. f.*
iubi = **amo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

Î

îmbrăca = **vestio, -īre, -īvi, -ītum**, *vb. IV*
împinge = **impello, -ĕre, -pŭli, -pŭlsum**, *vb. III*
înalt = **altus, -a, -um**, *adj.*
început = **initium, -ii**, *s. n.*
întemeia = **condo, -ĕre, -didi, -ditum**, *vb. III*
întâlni = **convenio, -īre,** *vb. IV*
învăța = **doceo, -ēre, -ui, doctum**, *vb. II*
învățătură = **disciplīna, -ae**, *s. f.*

L

lăsa = **relinquo, -ĕre, relĭqui, relictum**, *vb. III*
lecție = **lectio, -ōnis**, *s. f.*
leneş = **piger, pigra, pigrum**, *adj.*
lună = **mensis, -is**, *s. m.*
lupta = **pugno, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

M

mag = **magus, -i**, *s. m.*
mal = **ripa, -ae**, *s. f.*
militar = **militāris, -e**, *adj.*
milostenie = **eleemosyna, -ae**, *s. f.*
miros = **odor, -ōris**, *s. m.*
monument = **monumentum, -i**, *s. n.*
muncă = **labor, -ōris**, *s. m.*
muză = **musa, -ae**, *s. f.*

N

nimeni = **nemo, nemĭnis**, *pron.*
nimic = **nihil**, *pron.*
numi = **appello, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

O

obicei = **mos, moris**, *s. m.*
oferi = **praebeo, -ēre, -ui, -ĭtum**, *vb. II*
ogor = **ager, agri**, *s. m.*
om = **homo, -ĭnis**, *s. m.*
onoare = **honor, -ōris**, *s. m.*
operă = **opus, -ĕris**, *s. n.*
oraş = **urbs, urbis**, *s. f.*

P

pace = **pax, pacis**, *s. f.*
părinte = **parens, parentis**, *s. m.*
pedepsi = **punio, -īre, -īvi, -ītum**, *vb. IV*
piele = **pellis, -is**, *s. f.*
plop = **pōpŭlus, -i**, *s. f.*
porunci = **iubeo, -ēre, iussi, iussum**, *vb. II*
potoli = **paco, -āre, -āvi,- ātum**, *vb. I*
potrivi = **accommodo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
povesti = **narro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
preda = **trado, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum**, *vb. III*
prefera = **malo, malle, malui**, *vb. nereg.;* **antepōno, -ĕre, -posui, -posĭtum**, *vb. III*
prețios = **pretiōsus, -a, -um**, *adj.*
primăvară = **ver, veris**, *s. n.*

R

rămâne = **maneo, -ēre, mansi, mansum**, *vb. II*
rană = **vulnus, -ĕris**, *s. n.*
răni = **vulnero, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
răsărit = **oriens, orientis**, *s. m.*
rege = **rex, regis**, *s. m.*
reveni = **redeo, -īre, -ii, -ĭtum**, *vb. nereg.*
ruga = **oro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

S

sănătos = **sanus, -a, -um**, *adj.*
sărac = **pauper, paupĕris**, *adj.*
scriitor = **scriptor, -ōris**, *s. m.*
scurt = **brevis, -e**, *adj.*
semnal = **signum, -i**, *s. n.*
sfârşi = **finio, -īre, -īvi (-ii), -ĭtum**, *vb. IV*
smirnă = **myrrha, -ae**, *s. f.*
spartani = **Spartāni, -ōrum**, *s. m. pl.*
spectacol = **spectacŭlum, -i**, *s. n.*
spectator = **spectātor, -ōris**, *s. m.*
speriat = **pavĭdus, -a, -um**, *adj.*
soldat = **miles, -ĭtis**, *s. m.*
sosire = **adventus, -us**, *s. m.*
strămoşi = **maiores, -um**, *s. m. pl.*

T

talent = **ingenium, -ii**, *s. n.*
tămâie = **tus, turis,** *s. n.*
timp = **tempus, -ŏris**, *s. n.*
toamnă = **autumnus, -i**, *s. m.*
trăi = **vivo, -ĕre, vixi, victum**, *vb. III*
trimite = **mitto, -ĕre, misi, missum**, *vb. III*

Ț

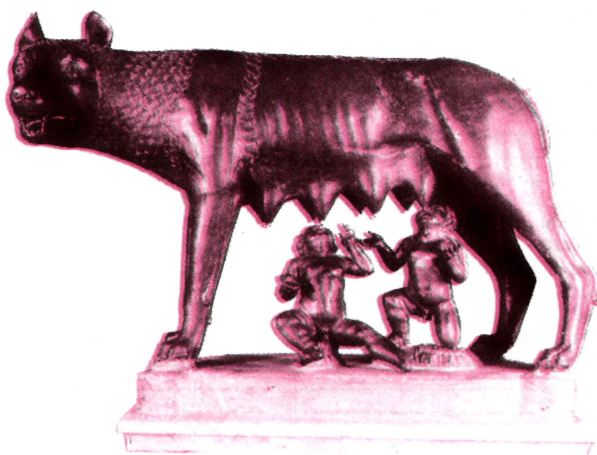
țăran = **agricŏla, -ae**, *s. m.*

U

ucide = **occido, -ĕre, -cidi, occissum**, *vb. III*
uita = **obliviscor, oblivisci, oblītus sum,** *vb. dep., III*

V

vechi = **antīquus, -a, -um**, *adj.*
vestit = **clarus, -a, -um**, *adj.*, **nobilis, -e,** *adj.*
viață = **vita, -ae**, *s. f.*
viețuitoare = **anĭmal, -ālis**, *s. n.*



Lupoaica cu Romulus și Remus (*Capitoliu – Roma*)

CUPRINS